

Büşranur KAYANOĞLU

MÜSÂİD ET-TAYYÂR'IN TEFSİR YÖNTEMLERİ TASNİFİ AÇISINDAN İBN KESÎR: YÂSÎN, MÜLK VE NEBE' SÛRELERİ Ö...

 MÜSÂİD ET-TAYYÂR'IN TEFSİR YÖNTEMLERİ TASNİFİ AÇISINDAN İBN KESÎR: YÂSÎN, MÜLK VE NEBE' SÛRELERİ ÖZELİNDE

 BÜŞRANUR KAYANOĞLU

 Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Belge Ayrıntıları

Gönderi Kimliği

trn:oid::1:3678008164

Gönderi Tarihi

13 Eki 2026 15:46 GMT+3

İndirme Tarihi

13 Eki 2026 16:40 GMT+3

Dosya Adı

TEZ_D_ZELT_LM_HAL.docx

Dosya Boyutu

221.7 KB

83 Sayfa

20.887 Sözcük

141.336 Karakter

23% Genel Benzerlik

Her veri tabanı için çıkarılan kaynaklar da dâhil tüm eşleşmelerin kombine toplamı.

Rapordan Filtrelenen

- Bibliyografya
- Küçük Eşleşmeler (8 sözcükten az)

Hariç tutulacaklar

- 1 Çıkarılan Kaynak
- 253 Çıkarılan Eşleşme

Ön Sıradaki Kaynaklar

- 23% İnternet kaynakları
- 9% Yayınlar
- 2% Gönderilen çalışmalar (Öğrenci Makaleleri)

Bütünlük Bayrakları

İnceleme için 0 Bütünlük Bayrağı

Herhangi bir şüpheli metin manipülasyonu belirlenmedi.

Sistemimizin algoritmaları bir belgede, onu normal bir gönderiden ayırabilecek her türlü tutarsızlığı derinlemesine inceler. Tuhaf bir şey fark edersek incelemeniz için bayrak ekleriz.

Bir Bayrak mutlaka bir sorun olduğunu göstermez. Ancak daha fazla inceleme için dikkatinizi vermenizi öneririz.

Ön Sıradaki Kaynaklar

- 23% İnternet kaynakları
- 9% Yayınlar
- 2% Gönderilen çalışmalar (Öğrenci Makaleleri)

Ön Sıradaki Kaynaklar

Gönderi içinde en yüksek eşleşme sayısına sahip kaynaklar. Çakışan kaynaklar görüntülenmeyecektir.

1	İnternet	www.duvaryayinlari.com	9%
2	İnternet	alldokument.com	7%
3	İnternet	archive.org	1%
4	İnternet	acikbilim.yok.gov.tr	<1%
5	İnternet	acikerisim.harran.edu.tr:8080	<1%
6	İnternet	acikerisim.kastamonu.edu.tr	<1%
7	İnternet	dergipark.org.tr	<1%
8	İnternet	www.islam-tr.org	<1%
9	Yayın	Kasami, Flamur. "Sa'lebî'nin El-keşf Ve'l-Beyân Fî Tefsîri'l-Kur'ân Adlı Eserinde Kur'...	<1%
10	İnternet	ia601405.us.archive.org	<1%
11	Yayın	Erkoç, Hatice. "Tabâtabâî'nin Kur'ân'ı Tefsir Yöntemi", Ankara Üniversitesi (Turke...	<1%

12	İnternet	islamansiklopedisi.org.tr	<1%
13	İnternet	acikerisim.uludag.edu.tr	<1%
14	İnternet	isamveri.org	<1%
15	Öğrenci makaleleri	The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK)	<1%
16	İnternet	ehlisunnnetde.tr.gg	<1%
17	İnternet	multimediaquran.com	<1%
18	Öğrenci makaleleri	Selçuk Üniversitesi	<1%
19	Yayın	Kucukbaltacioglu, Muhammet. "Habib B. Ali'Nin Miftahu'l-Fatiha Adli Eserinin Tah...	<1%
20	Yayın	Abdurahmanov, Gafgaz. "Emin El-Huli, Hayati, Arap Dili ve Edebiyatındaki Yeri", N...	<1%
21	İnternet	dspace.ankara.edu.tr	<1%
22	İnternet	img1.wsimg.com	<1%
23	Yayın	Karakis, Mahmut. "Yasin Suresiyle Ilgili Rivayetler ve Degerlendirilmesi", Marmar...	<1%
24	Yayın	Guloglu, N. Vildan. "Kur'an-i Kerim'De Tilavet", Necmettin Erbakan University (Tur...	<1%
25	Yayın	Şahin, İskender. "İbnü'l-Arefe ve tefsirindeki metodu", Dokuz Eylul Universitesi (T...	<1%

26	Yayın	Eroğlu, Bülent. "Moritanyalı müfessir Muhammed Yedâî'nin "ez-Zehebü'l-İbrîz fî ...	<1%
27	İnternet	acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080	<1%
28	İnternet	esenliko.com	<1%
29	İnternet	www.marife.org	<1%
30	İnternet	dogm.eba.gov.tr	<1%
31	İnternet	www.ilahiyatyayin.com	<1%
32	Yayın	Yalçın, Selami. "Nâsiruddin B. Korkmaz El- Aktemuri(ö.882/1478)ve Nesru'l-cuman...	<1%
33	Yayın	calik, Fatma. "Esrefzade Izzettin ve Tefsiri: "Enisu'l-Cenan"", Bursa Uludag Univers...	<1%
34	İnternet	islamikonular.weebly.com	<1%
35	İnternet	sadabsempozyum.org	<1%
36	Öğrenci makaleleri	Kastamonu University	<1%
37	Öğrenci makaleleri	Karadeniz Teknik University	<1%
38	Yayın	Zulkarnaini, Zulfikri. "Son Devir Müfessirlerinden Endonezyalı Abulmâlik Kerim E...	<1%
39	İnternet	acikerisim.fsm.edu.tr	<1%

40	Yayın	Refas Türkmen, Büşra. "İmam Mâlik'in Muvatta İsimli Eserinin Tefsir İlmi Açısında...	<1%
41	İnternet	kuranveinsaninanlamarayisi.blogspot.com	<1%
42	İnternet	www.bg360.com.tr	<1%
43	Yayın	Bayram, Abdullah. "Kurtubi ve Fikhi Tefsiri", Bursa Uludag University (Turkey), 2021	<1%
44	İnternet	earsiv.odu.edu.tr	<1%
45	İnternet	gropedia.com	<1%
46	Yayın	Bülgen, Ramazan. "Ömer Nesefi tefsirinde Şuara ve Neml sûrelerinin tahkik ve de...	<1%
47	Yayın	Kaya, Ali. "Osman ed-Dârimî İle Bişr el-Merîsî arasındaki hadisle İlgili tartışmaları...	<1%
48	İnternet	kitaplar.ankara.edu.tr	<1%
49	İnternet	mutalaa.karabuk.edu.tr	<1%
50	İnternet	www.yenisafak.com	<1%
51	Yayın	Akcaoglu, Faik. "Hz. Peygamber' in Kur'an Vahyi Disinda Bilgilendirilmesi", Marm...	<1%
52	Yayın	Angay, Mehmet. "Ali b. El-Medini'Nin ilelu'l-Hadis ve Ma'rifetu'r-Rical ve't-Tarih Ad...	<1%
53	Yayın	Sediqi, Matiullah. "Son Dönem Fakihlerinden Sıddîk Hasan Han ve Fikhî Görüşleri"...	<1%

54	Yayın	Tasdelen, Tahir. "Mulk Suresi'Nin Edebi Tahlili Ve Turkce Kur'an Mealine Yansima..."	<1%
55	Yayın	Tefik, Ibrahim Yusuf. "Osman Keskioglu'Nun Tefsir, Kur'an Ilimleri Ve Mealine Dai..."	<1%
56	İnternet	acikerisim.bingol.edu.tr:8080	<1%
57	İnternet	acikerisim.erbakan.edu.tr	<1%
58	İnternet	cdn.istanbul.edu.tr	<1%
59	İnternet	hdl.handle.net	<1%
60	İnternet	ia904508.us.archive.org	<1%
61	İnternet	www.idildergisi.com	<1%
62	İnternet	www.siyerinebi.com	<1%
63	İnternet	yaratiliskongresi.dpu.edu.tr	<1%

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MÜSÂİD ET-TAYYÂR'IN TEFSİR YÖNTEMLERİ TASNİFİ AÇISINDAN İBN
KESİR: YÂSİN, MÜLK VE NEBE' SÛRELERİ ÖZELİNDE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRANUR KAYANOĞLU

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ LOKMAN BEDİR

BİLECİK, 2026

10833922

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MÜSÂİD ET-TAYYÂR’IN TEFSİR YÖNTEMLERİ TASNİFİ AÇISINDAN İBN
KESÎR: YÂSÎN, MÜLK VE NEBE’ SÛRELERİ ÖZELİNDE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRANUR KAYANOĞLU

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ LOKMAN BEDİR

BİLECİK, 2026

10833922

BEYAN

“Müsâid Et-Tayyâr’ın Tefsir Yöntemleri Tasnifi Açısından İbn Kesîr: Yâsîn, Mülk ve Nebe’ Sûreleri Özelinde” başlıklı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehberine uygun olarak tez projemi hazırladığımı, başkalarının eserlerinde yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukukî sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Büşranur KAYANOĞLU**10/10/2026****İmza**

Bölüm I. Yapay Zekâ Kullanım Durumu

- ☒ Bu tezin/projenin yazım süreçlerinde yapay zekâ tabanlı araçlardan **faýdalandım**.
- ☐ Bu tezin/projenin yazım süreçlerinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araçtan **faýdalanmadım**.

Bölüm II. Yapay Zekâ Kullanım Detayları

**Bu bölüm yalnızca yapay zekâ kullanımı beyan edilmiş ise doldurulacaktır. Aksi durumda boş bırakılmalıdır.*

Tezinizde/projenizde kullandığınız yapay zekâ araçlarını ve sürümünü listeleyiniz:

Google Gemini

**Yapay zekâ araçlarını tezin/projemin aşağıdaki aşamalarında ilgili amaçlar için kullandım.
(Birden fazla seçenek işaretlenebilir):**

- ☐ Cümle oluşturma
- ☐ Literatür tarama
- ☐ Çeviri
- ☒ Düzenleme/dil kontrolü
- ☐ Veri işleme ve analizi
- ☐ Veri görselleştirme
- ☐ Görüntü üretme
- ☐ Kaynakça düzenleme
- ☐ Diğer (Belirtiniz):.....

Bu çalışmada yapay zekâ kullanımı **Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber**'e ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirilmiş olup yapay zekâ araçlarından alınan destek, etik kurallar ve kaynak gösterme esaslarına uygun biçimde belirtilmiştir. Yapay zekâ kullanımı, çalışmanın özgünlüğüne, bilimsel etik kurallarına ve ilgili mevzuata aykırı olmayacak biçimde gerçekleştirilmiştir. Usulsüz yapay zekâ kullanımı (örneğin: kaynak göstermeksizin metin üretimi, otomatik içerik üretiminin özgün eser gibi sunulması, yanıltıcı kaynak gösterimi vb.) tarafımdan kesinlikle yapılmamıştır. Yapay zekâ araçlarının sağladığı bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi, yanlış veya eksik bilgi bulunması halinde tüm sorumluluğun tarafıma ait olduğunu; ayrıca çalışmamla ilgili bu beyana aykırı bir durumun herhangi bir zamanda tespit edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek akademik ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi beyan ederim.

Büşranur KAYANOĞLU

10/10/2026

İmza:

ÖN SÖZ

Nüzul döneminin ardından Kur'an-ı Kerim'i anlayabilmek için pek çok tefsir kitabı yazılmıştır. Bu tefsirlerin her biri de farklı metotlar çerçevesinde ele alınmıştır. Kimi müfessir rivayet yönü ağır basan, kimisi dirayet yönü ağır basan kimi müfessirlerde işarî veya fikhî yönleri ağır basan tefsirler yazmıştır. Bu çalışmada rivayet tefsiri alanında eser yazan İbn Kesîr'in kullandığı metotlar, üç sûre çerçevesinde tespit edilip ele alınmıştır.

Bu üç sure özelinde bir çalışmanın olmaması bizi bu yönde bir çalışmaya sevk etti. Yapılan çalışmalar İbn. Kesîr'in kullandığı metotlardan ziyade daha farklı yönlerini ele almışlardır. Bu çalışmada Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'ın et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir adlı eserinde ele aldığı tefsir usulüne dair yöntemleri zikredip bu yöntemler bağlamında Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûrelerini ele alıp inceleyeceğiz. Yine bu üç sure hakkında birden fazla tefsirden yararlanarak ilgili sûrelerin genel özellikleri ele alınıp tezde yer verilmiştir.

Bu süreçte benden destek ve katkılarını esirgemeyen, çalışmaya yol gösteren kıymetli danışman hocam Dr. Lokman BEDİR'e çok teşekkür ederim. Her anımda yanımda olan ve benden desteğini hiç esirgemeyen sevgili aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Ve en büyük teşekkürüm varlıklarını her zaman benimle hissettiğim, başarılarımla mutlu olan bana benden çok inanan ve her zaman benimle gurur duyan merhum dedelerim Yaşar KAYANOĞLU ve Mustafa YILDIRIMTEPE'yedir.

ÖZET

İslamiyet'in ilk zamanlarından itibaren Kur'an-ı Kerim'i anlamak, tefsir edebilmek için pek çok çalışmalar yapılmıştır. Çünkü Kur'an'ın her ayeti muhatap nezdinde açık ve anlaşılır değildir ve bir açıklamaya muhtaçtır. Bunu ilk dönemlerde vahyin ilk muhatabı olan peygamber efendimiz gerçekleştirmektedir. Sonraki zamanlarda ise selef dediğimiz sahabe, tâbiûn ve tebe-i tabiîn açıklamış ve bu şekilde devam etmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise anlaşılmayan, üzerine ihtilaf edilen konular çoğalmıştır. Bunun üzerine Kur'an'ı tefsir edebilmek için bazı usul ve metotların belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada pek çok tefsir usulü eserleri kaleme alınmaya başlanmış ve Kur'an-ı Kerim'i tefsir etmenin metotları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu metotlar günümüze kadar ulaşan usul kitaplarında genel olarak şu başlıklar altında zikredilmiştir: Kur'an'ın Kur'an'la, sünnetle, sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiîn yani selef sözleriyle, Arap diliyle ve İsrâiliyat ile tefsiridir. Biz bu çalışmada Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'ın "et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir" adlı eserinde ele aldığı tefsir metotlarının neler olduğunu zikredip bu metotlar bağlamında İbn Kesîr'in Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm tefsirinde Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûrelerini ele alıp inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Tefsir Usûlü, Kur'an, İbn Kesîr, Müsâid et-Tayyâr, Tefsir Kaynakları

ABSTRACT

Since the early days of Islam, numerous studies have been conducted to comprehend and exegese the Holy Quran. This is because not every verse of the Quran is explicit and clear to its addressee, thereby requiring explanation. In the earliest period, this task was carried out by the Prophet Muhammad, who was the first recipient of the revelation. In subsequent periods, it was explained by the predecessors (salaf), namely the companions (sahaba), the successors (tabi'un), and the successors of the successors (taba al-tabi'in), and this tradition continued accordingly. Over time, however, points of disagreement and ambiguity escalated. Consequently, a need arose to establish certain principles and methodologies for the exegesis of the Quran. At this juncture, many works on the principles of exegesis (usul al-tafsir) began to be penned, aiming to determine the methodologies of interpreting the Holy Quran. In the methodology books that have survived to the present day, these methods are generally discussed under the following headings: the exegesis of the Quran by the Quran, by the Sunnah, by the sayings of the salaf (sahaba, tabi'un, and taba al-tabi'in), by the Arabic language, and by Isra'iliyyat (Judeo-Christian narrations). In this study, we will present the methodologies of exegesis addressed by Musa'id b. Sulayman al-Tayyar in his work titled al-Tahrir fi Usul al-Tafsir, and subsequently analyze the chapters of Ya-Sin, al-Mulk, and an-Naba' within the framework of these methodologies in Ibn Kathir's exegesis, Tafsir al-Qur'an al-Azim."

Key Words: Usul al-Tafsir, The Holy Quran, Ibn Kathir, Musa'id al-Tayyar, Sources of Tafsir

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iiiv
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR, TEFSİR USÛLÜ VE TEFSİR YÖNTEMLERİ

1. Temel Kavramlar.....	3
1.1. Tefsir.....	3
1.2. Tefsir Usûlü	3
1.3. Müsâid et-Tayyâr'ın Tefsirde Kullandığı Metotlar	4
1.3.1. Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsiri	4
1.3.2. Kur'ân'ın Sünnet İle Tefsiri	9
1.3.3. Kur'ân'ın Selef Kavli İle Tefsiri	13
1.3.4. Kur'ân'ın İsrâiliyat İle Tefsiri	15
1.3.5. Kur'ân'ın Dil (Lügat) İle Tefsiri	16

İKİNCİ BÖLÜM

İBN KESİR VE MÜSÂİD ET- TAYYÂR

1. İbn Kesîr'in Hayatı	18
2. İbn Kesîr'in Eserleri	19
2.1. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm	20
3. Müsâid Et- Tayyâr'ın Hayatı.....	22
4. Müsâid Et- Tayyâr'ın Eserleri.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÂSÎN, MÜLK VE NEBE SÛRELERİNİN TEFSİRİ

1. Yâsîn Tefsiri	24
1.1. Yâsîn Sûresi Hakkında	24
1.2. Yâsîn Sûresinde Kullanılan Metotlar	24
2. Mülk Sûresinin Tefsiri.....	52
2.1. Mülk Sûresi Hakkında.....	52
2.2. Mülk Sûresinde Kullanılan Metotlar.....	52
3. Nebe' Sûresinin Tefsiri.....	58
3.1. Nebe' Sûresi Hakkında.....	58
3.2. Nebe' Sûresinde kullanılan Metotlar.....	58
SONUÇ	70
KAYNAKÇA	72

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

a.s.	: Aleyhi's-selâm
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâlühü
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
r.a.	: Radiyallahu anhu
mhk.	: Muhakkik
s.a.v.	: Sallâllâhu aleyhi ve Sellem
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire
y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

İlk dönemlerden günümüze kadar tefsir usûlüne dair pek çok eser yazılmıştır. Yazılan bu eserlerin amacı Kur'ân-ı Kerim'i tefsir ederken müfessire belli metotlar sunmaktır. Çünkü Kur'ân'ı en doğru şekilde tefsir edebilmek için belirli ve doğru bir usulün olması şarttır. Müfessirler belirlenen bu metotlar doğrultusunda ayetleri tefsir etme girişiminde bulunmuşlar ve tefsir usulü kaynaklarını göz önüne alarak çalışmalarını yapmış ve tefsirlerini oluşturmuşlardır. Müfessirler tefsirlerini yazarken anlaşılmayan ayetleri, hususları ya da konuları açıklayabilmek için Kur'ân'a, sünnete, sahabe, tâbiûn ve tebe-i tâbiîn sözlerine (selef kavli) ya da Arap diline başvurmuşlardır. Müfessirlerin hepsi olmasa da bazıları tefsirlerinde İsrâiliyata da yer vermiştir. Bu zikredilen kaynaklar bağlamında hem tefsir kitapları yazılmış hem de usul kitapları kaleme alınmıştır.

Bu çalışmada bahsedilen bu usulleri; Müsâid et-Tayyâr'ın *et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir* adlı eserinden tespit ederek bu metotlar çerçevesinde İbn Kesîr'in Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm isimli tefsirinde Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri özelinde tespit edip açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; tefsir, tefsir usulü alanında pek çok araştırma yapan Suudi kökenli bir profesör olan Müsâid bin Süleyman et-Tayyâr'ın, *et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir* adlı eserinde ele aldığı tefsir metotlarını ana hatlarıyla ele alıp bu metotlar doğrultusunda İbn Kesîr'in Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm adlı tefsirinde Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri incelenip ayetlerin bu zikredilen hangi metotlar doğrultusunda tefsir edildiği ortaya konulacaktır. Yine ayetlerde ilgili metodun, nasıl veya hangi açıklamalarla yapıldığına yer verilecektir.

Bu çalışmada Müsâid bin Süleyman et-Tayyâr'ın, *et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir* adlı eserinden faydalanma sebebi et-Tayyâr'ın tefsir metotlarını derli toplu şekilde, alt başlık ve çeşitli örneklerle, anlaşılır bir şekilde ele almasıdır. Yine çalışmayı İbn Kesîr'in tefsiri özelinde gerçekleştirme sebebi ise Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm'in rivayet tefsiri türünde yazılmış bir tefsir olmasıdır. Çünkü tefsir metotları çoğunlukla rivayet metodunu konu edinmektedir.

Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışma; giriş bölümü dışında üç bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın içeriği, amacı ve metoduna dair bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde tefsir ve Müsâid bin Süleyman et-Tayyâr'ın tefsir metotları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci

bölümde ise İbn Kesîr ve Müsâid et-Tayyâr'ın hayatına ve eserlerine yer verilmiştir. Son bölümde ise bahsedilen metotlar; Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûrelerinde tespit edilmiştir.

Çalışmada literatür taraması, kitap incelemesi, kitap çevirisi gibi araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yine sûreler hakkında bilgi edinmek için ansiklopedilerden, farklı tefsir kitaplarından ve akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bilgiler sentezlenerek özgün bir çalışma ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada zikrettiğimiz tefsir metotları sadece Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri çerçevesinde ele alınmış olup Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını kapsamamaktadır. Yine bu çalışma sadece İbn Kesîr'in Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm adlı tefsiri ile sınırlandırılmış olup diğer tefsir eserleri ele alınmamıştır.

Literatür Taraması

Çalışmaya başlamadan önce yapılan literatür taramasında, Kur'ân'ı tefsir etme yöntemlerini ele alan çalışmalara rastlanılmıştır. Ancak Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri ve Kur'ân'ın sünnetle tefsiri gibi belirli tefsir yöntemlerini konu edinen çalışmalar bulunmaktadır. Yine aynı şekilde bu çalışmalar sûre veya Kur'ân'ın tamamını kapsayacak şekilde değil de ele aldıkları müelliflerin eserlerinden birkaç örnek vermek suretiyle yapılmıştır. Yine bu çalışmalarda ya bir eser ele alınmış ya da incelenen bir sûre iki eserle mukayese edilerek ele alınmıştır. İncelenen çalışmaların bir kısmında, söz konusu yöntemlerin ayrıntılı bir şekilde ele alınmadığı; yöntemlere ilişkin genel başlıkların verilmesiyle yetinildiği veya tespit edilen âyet ve sûrelerin isim veya numaralarının zikredildiği görülmektedir. Var olan çalışmaların bu çalışma ile ayrıldığı nokta ise yöntemlerin ayrıntılı bir şekilde alt başlıklar ve örneklerle pekiştirilip ele alınmasıdır. Aynı şekilde çalışma tek bir sûre çerçevesinde değil de birden fazla sûre ekseninde yürütülmüştür. Bu çalışma, ucu açık bir çalışma olup bu konuda yapılacak sonraki çalışmalara da zemin hazırlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR, TEFİR USÛLÜ VE TEFİR YÖNTEMLERİ

1. Temel Kavramlar

1.1. Tefsir

Tefsir, Arapça *f-s-r* (فسر) kökünden türeyen ve *tef'il* (تفعیل) kalıbında yer alan bir mastardır. Sözlükte “bir şeyi açıklamak, beyan etmek, gizliliğini gidermek, belirgin kılmak, ortaya çıkarmak, aklen mümkün olan anlamı keşfetmek, örtülü ve kapalı bir kelime veya ifadenin anlamını aydınlatmak”¹ gibi anlamlara gelir.

İstilahî olarak ise yapılan farklı tanımların ortak noktasına göre tefsir; Allah Teâlâ'nın maksadına işaret etmesi yönüyle Kur'an-ı Kerim'in lafızlarından kastedilen manaları, sunduğu durumu, kıssaları, mesajları ve nüzul sebeplerini açıklayarak ilahi kelimadan hikmet ve hükümler çıkaran ilim dalıdır.²

1.2. Tefsir Usûlü

“Asl” kelimesinin çoğulu olan usûl kelimesi; sözlükte temel, kök, kaynak, kaide ve dayanak gibi anlamlara gelir.³ Yine usûl kelimesi, bir şeyin varlığının veya üzerine inşa edilen yapının dayandığı temel esasları, bir şeyin kökünü, üstüne yükseldiği veya üzerinde yetiştiği temeli ifade etmektedir.⁴

Müsâid bin Süleyman et-Tayyâr ise tefsir ve tefsir usulü kavramlarını daha yalın bir şekilde ele almaktadır. Et-Tayyar'a göre tefsirin en genel istilahî manası; Kur'ân-ı Kerim'in manalarını açıklamaktır; tefsir usûlü ise müfessirin bu açıklamaları yaparken ve tefsir farklılıklarını çözümlerken dayandığı ilmî esaslardır.⁵

¹ Abdulhamit Birişik, “Tefsir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 19.05.2024); Ebü'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî (Beyrut: Dâru'l-Kalem-Dâru's-Sâmiyye, 1412), “fsr”, 636.

² Bedrüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim (Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabiyye, 1957), 1/13; Seyyid Şerif Ali b. Muhammed el-Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Abdurrahman el Mar'aşlî (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2007), “fsr”, 126.

³ Ahmet Özel, “Asıl”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 19.05.2024)

⁴ Zebîdî, Tâcu'l-'arûs, “asl”, 27/447; İbrâhîm Mustafâ vd., Mu'cemu'l-vesît, “asl”, (b.y.: Dâru'd-Da'vâ, ts.), 1/20.

⁵ Müsâid et-Tayyar, *et-Tahrir Fi Usul-i-t'efsir*, (Cidde: İmam Şatıbi Enstitüsü, 2017), 15-17.

1 Kısaca Tefsir usûlü; Kur'ân lafızlarının doğru anlaşılması amacıyla temel yöntem ve ilkelerin belirlenmesini ve ayetlerin bu belirlenen ilkeler ve yöntemlere göre tefsir edilmesini sağlayan bir ilim dalıdır, şeklinde tanımlamak uygun olacaktır.

1.3. Müsâid et-Tayyâr'ın Tefsirde Kullandığı Metotlar

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, *et-Tahrîr fî Usûli't-Tefsîr* isimli eserinin ikinci bölümünde “tefsirin metotları” konusunu ele almakta ve müfessirin Kur'ân'ı Kerîm'i tefsir ederken başvurduğu başlıca metotları incelemektedir. Müellif bu metotları; Kur'ân'ın Kur'ân'la, sünnetle, selef sözüyle, Arap diliyle ve İsrâiliyyat ile tefsiri olmak üzere beş ana başlıkta ele alır. Et-Tayyâr, yalnızca teorik bir tasnifle yetinmeyip bahsi geçen her bir yöntemi kendi içerisinde alt başlıklara ayırmış ve örneklerle de açıklamıştır.⁶ Bu çalışmada ise et-Tayyâr'ın ortaya koyduğu metodolojik çerçeve esas alınarak, ilgili yöntemlerin İbn Kesîr'in Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm tefsirinde Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûrelerinde nasıl kullanıldığı incelenecektir.

1.3.1. Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsiri

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi metodunu, en çok kendisine başvuru tefsir metotlarından biri olarak nitelendirmektedir. Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri metodu, Peygamber efendimizden itibaren sahabe, tâbiûn, tebe-i tâbiîn ve onlardan sonra gelen müfessirler tarafından sıklıkla başvuru en temel yorum metotlarından biri olmuştur. Bu niteliğiyle söz konusu olan bu metot, klasik tefsir literatürünün en vazgeçilmez metotları arasında yer alır. Nitekim et-Tayyâr, bir müfessirin Kur'ân-ı Kerîm'i, Kur'ân'a başvurmadan tefsir etmesinin mümkün olmadığını vurgular.⁷ Müellif, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi yöntemini “Kur'ân âyetlerinin manasını başka bir âyetin delaletiyle açıklamak” şeklinde tanımlamaktadır.⁸

1 Söz konusu yöntem En'âm sûresinin 82. âyeti örnek olarak verilebilir: الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ “İnanıp da imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”⁹ Âyette geçen (ظُلْم) “zulüm” kelimesinin ilk bakışta hangi anlamda kullanıldığına dair bir kapalılık vardır. Fakat bu kapalılık, Kur'ân-ı Kerîm'in yine başka bir âyeti vasıtasıyla açıklığa kavuşturulmaktadır. Nitekim

⁶ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 41.

⁷ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 42.

⁸ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 42.

⁹ En'âm 6/82.

Lokmân sûresinin 13. âyetinde ki إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ “Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür”¹⁰ ifadesi, En‘âm sûresinde geçen “zulüm” kelimesinden kastedilen mananın şirk olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla müfessirler, âyet-i kerîmede geçen zulüm ifadesini şirk olarak yorumlamışlardır.¹¹

1.3.1.1. Kur‘ân’ın Kur‘ân’la Tefsirinin Çeşitleri

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, Kur‘ân’ın Kur‘ân’la tefsir edilmesi yöntemini üç ana kategori olarak sınıflandırmaktadır. Ancak müellif, konuyu yalnızca bu teorik tasnifle sınırlandırmamış; meseleyi farklı boyutlarıyla ele almış, zengin örnekler ve geniş açıklamalarla da detaylandırmıştır. et-Tayyâr’ın ele aldığı bu temel başlıklar ise şunlardır:¹²

a) Âyette Geçen Lafız Başka Bir Âyette Geçen Lafızla Açıklamak

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr’ın bu bölümde belirttiği başlıklardan birincisi, bir âyette yer alan lafzın manasının bir başka âyette geçen lafız vasıtasıyla açıklanmasıdır. Müellife göre metindeki bir lafızda kapalılık bulunduğu zaman, Kur‘ân’ın bütününe bakarak aynı veya yakın anlamlı lafızlar dikkate alınarak söz konusu lafızdaki kapalılık giderilmelidir.¹³

Söz konusu yöntemin örneği Sâffât sûresinin 22. Âyetinde görülmektedir: أَحْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ “Zulmedenleri, onların eşlerini ve taptıkları şeyleri toplayın...”¹⁴ Âyette geçen “ezvâc” sözünün ne manada kullanıldığına dair müfessirler çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Lafızdaki anlam kapalılığını gidermek isteyen bazı müfessirler, kelimenin anlamını açıklamak için aynı manaya gelen Vâkıa sûresinin 7-10. âyetlerinden hareket ederek ve âyeti kerimeyi yorumlamışlardır. Buna göre “ezvâc” kelimesinin sadece “eşler” anlamını taşımadığı, aynı zamanda da “aynı inanç ve zihniyeti paylaşanlar, yoldaşlar ve arkadaşlar” anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir.¹⁵

b) Âmmın Tahsisi

¹⁰ Lokmân 31/13.

¹¹ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 43.

¹² Lokman Bedir- Büşranur Kayanoğlu, “Müsâid et-Tayyâr’ın Kur‘ân’ı Tefsir Etme Metotları Bağlamında Mülk Sûresi Tefsiri”, *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimlerde Güncel Tartışmalar Ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar-I*, ed. Doç. Dr. Filiz Er (İzmir: Duvar Yayınları, Mayıs 2026),1/477.

¹³ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 44.

¹⁴ Sâffât 37/22.

¹⁵ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 44.

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi bağlamında ele aldığı bir diğer yöntem ise “âmmın tahsisi”dir.¹⁶ Ancak bazı hususlarda genel (âmm) bir anlam ifade eden âyetin kapsamı, kimi zaman bir başka âyet vasıtasıyla daraltılarak belirli durumlara veya gruplara tahsis edilmektedir. Bundan dolayı âyetlerin doğru anlaşılabilmesi için genel ifadelerin hangi hususlarda tahsis edildiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu duruma Bakara sûresinde yer alan “*Müşrik kadınlarla, onlar iman edinceye kadar evlenmeyin...*”¹⁷ âyeti örnek olarak zikredilebilir. Âyette geçen “müşrik kadınlar” ifadesi ile genel bir mana anlaşılmaktadır. Ancak Mâide sûresinin 5. âyetinde geçen “*Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da size helâldir...*”¹⁸ beyanı, bu genel ilkeyi sınırlandırmıştır. Böylece Bakara sûresindeki evlilik yasağının tüm gayrimüslimleri kapsamadığı, Ehl-i kitap haricindeki müşrik kadınlara yönelik olduğu anlaşılmıştır. Görüldüğü üzere Mâide sûresinde geçen âyet, Bakara sûresinde geçen âyetin genel hükmünün kapsamını sınırlandırarak açıklayıcı bir işlev görmüştür.

c) Mutlakın Takyidi

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'ın Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi bağlamında ele aldığı bir diğer esas ise “mutlakın takyidi” yöntemidir. Bu yöntemde herhangi bir kayda bağlanmaksızın yalın (mutlak) bırakılan bir hüküm veya kavram, bir başka âyetin getirdiği kayıt ve şartlarla sınırlandırılır; Böylece birinci âyette sınırları belirsiz ve genel görünen anlam, ikinci âyetin delaletiyle netlik kazanır. et-Tayyâr'ın bu metoda örnek olarak gösterdiği âyet Mâide sûresinin 3. âyetidir: “*Murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilmiş... hayvanlar... size haram kılındı*”¹⁹. Bu âyette yer alan kanın haram kılınması ifadesi mutlak bir ifadedir. Ancak En'âm sûresinin 145. âyetinde geçen; *De ki: “Bana vahyedilende, murdar et (meyte) veya akıtılmış kan... ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimse için yasaklanmış bir şey bulamıyorum.”*²⁰ ifadesi Mâide sûresindeki bu mutlak ifadeyi kayıt altına alır. Bu ifadeyle haram olan kanın akıtılmış kan olduğu anlaşılmaktadır.²¹

¹⁶ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 45.

¹⁷ Bakara 2/221

¹⁸ Mâide 5/5.

¹⁹ Mâide 5/3.

²⁰ En'âm 67/145.

²¹ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 45.

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi yöntemini üç farklı yönden ele alıp değerlendirmektedir. Bunların birincisi, Kur'ân'ın doğrudan kendi kendini tefsir etmesidir. İkincisi ise, Hz. Peygamber'in bazı âyetleri diğer âyetlere istinaden açıklamasıdır. Bunların sonuncusu ise müfessirlerin âyetleri yine Kur'ân'dan hareketle tefsir etmeleridir. Bu tasnif, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinin sadece lafızlar arası ilişkiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Hz. Peygamber ve müfessirlerin içtihat süreçlerini de kapsayan geniş bir metodolojik alana karşılık geldiğini ortaya koymaktadır.²²

Kur'ân'ın kendi kendini tefsir etmesi hususunda ayrı bir önemle durulması gerekmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, bazı âyetlerde yer alan kapalı ya da muhtevası ilk bakışta tam olarak kavranamayan kavramları yine başka âyetler vasıtasıyla açıklığa kavuşturmuştur. Özellikle bu yöntem Mekkî sûrelerde daha bariz bir şekilde görülmektedir. Zira vahyin ilk muhataplarında merak uyandırmak ve dikkatleri çekmek amacıyla bazı sûrelerde sarsıcı, kapalı veya alışıl gelmişin dışında kavramlara yer verilmiş; devamındaki âyetlerde ise bu ifadelerin ne kastettiği bizzat ilahi kelam tarafından açıklığa kavuşturulmuştur.²³ Bu duruma verilebilecek en güzel örnek olarak Târik sûresi zikredilebilir: “*And olsun gökyüzüne ve Tarık’a. Sen Tarık’ın ne olduğunu bilir misin? O parıldayan yıldızdır.*”²⁴ Sûrenin girişinde geçen “Târik” kelimesinin ifade ettiği anlam ilk iki âyette belirsiz bırakılarak muhatapın dikkati çekilmiştir. Ancak üçüncü âyette ise kavramın “karanlığı delen/parlayan yıldız” olduğu açıklanarak söz konusu kapalılık bizzat vahiyle giderilmiştir. Böylece Kur'an-ı Kerim kendi kendini tefsir etmiştir. Bu yöntem ile Kur'ân'da kapalı olarak zikredilen bir lafız, başka bir âyet ile açıklığa kavuşturulmuştur.

Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı tefsir ederken bir âyeti başka âyetlere dayandırmasına örnek olarak En'âm sûresinin 59. âyeti zikredilebilir. Âyette geçen “mefâtihu'l-gayb” (gaybın anahtarları) ifadesinin muhtevası sahabe tarafından merak edilince Hz. Peygamber, Lokmân sûresinin 34. âyetini okuyarak kavramı açıklığa kavuşturmuştur. Söz konusu âyette şöyle buyrulmaktadır: “*Kıyamet saati hakkındaki bilgi yalnız Allah'ın katındadır; O, yağmuru yağdırmakta; rahimlerdekini bilmektedir. Hiç kimse yarın ne elde edeceğini bilemez; hiç kimse nerede öleceğini bilemez; ama Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.*”²⁵ Bu izah doğrultusunda “mefâtihu'l-gayb”ın; kıyametin vakti, yağmurun zamanı, rahimlerde bulunanın

²² et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 46.

²³ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 47.

²⁴ Târik 86/1-3.

²⁵ Lokmân 31/34.

1 mahiyeti, gelecekte elde edilecekler ve ecelin nerede vuku bulacağı gibi yalnızca ilahi ilme
1 mahsus olan beş gaybî esası ifade ettiği anlaşılmaktadır. Burada Hz. Peygamber'in, âyette
geçen kapalı bir kavramı başka bir âyete dayandırarak açıkladığı görülmektedir. Bu husus,
Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinin Hz. Peygamber tarafından da yapıldığını göstermesi bakımından
önemlidir.

Müfessirin yapmış olduğu Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir edilmesi ise büyük oranda
müfessirin içtihat ve istinbatına dayanmaktadır. Bu sebeple ulaşılan sonuçlar bağlayıcı ve kesin
bir nitelik taşımayıp müfessirlerin metodolojik yaklaşımlarına paralel olarak farklılık
gösterebilmektedir. Müfessir, âyetler arasındaki anlam ilişkisini dikkate alarak yorumlamalar
yapmakta ve söz konusu âyetleri bu minvalde açıklamaktadır. Bu duruma Abese sûresinin 20.
âyeti örnek olarak zikredilebilir: “Sonra yol ona kolaylaştırıldı.”²⁶ Âyette geçen “yol”
ifadesinin ne anlamda kullanıldığı konusunda müfessirler farklı değerlendirmeler yapmışlardır.
1 Müfessirlerin bir kısmı, buradaki yolu İslâm ve hidayet yolu olarak nitelendirirken, Muhammed
b. Cerîr et-Taberî âyetin öncesi ve sonrasındaki metinsel bağlamı (siyak-sibak) esas alarak
kelimeyi “insanın ana rahminden dünyaya çıkış süreci” biçiminde yorumlamıştır. Bu durum,
müfessirin âyetleri yorumlarken yine Kur'ân'ın sunduğu bağlamsal akıştan hareketle içtihatla
bulunabileceğini göstermektedir.²⁷

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirini tanımladıktan sonra bu
1 yöntemin pratik hayata yansıma biçimi ve uygulanış usulü üzerinde durmaktadır. Müellife göre
müfessirin, bilhassa kendi içtihadı doğrultusunda yaptığı yorumlarda riayet etmesi gereken bazı
ilmî esaslar bulunmaktadır. Zira Kur'ân âyetlerini tefsir etme faaliyeti yalnızca kişisel kanaate
dayanmamakta; metinsel bağlam, lafzı paralellikler ve âyetler arası irtibat gibi unsurların da
dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Burada et-Tayyâr, müfessirin içtihadî yorumlarında
belirli kaidelere uymasının önemine dikkat çekmektedir.

1 Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'ın vurguladığı ilk esas, âyetlerde kullanılan lafızlar
farklılık gösterse de olayların aynı olması halinde ilgili âyetlerin birbirini tefsir edebileceğidir.
Bu yöntemde müfessir, aynı olaya temas eden farklı âyetleri birlikte değerlendirerek kapalı olan
ifadeleri açıklamaya çalışmaktadır. Nitekim Hûd sûresinin 82-83. âyetleri bu duruma örnek
olarak zikredilebilir: “... üzerlerine sağanak halinde, rabbın katında işaretlenmiş taşlar

²⁶ Abese 80/20.

²⁷ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 48. Kur'ân-ı Kerim'i bağlamsal yorumlamanın önemine dair bkz.
Lokman Bedir, “Ru'yetullahla İlgili Âyetlerin Bağlam Esaslı Değerlendirilmesi”. Hikmet Yurdu 13/13 (2020), 61
– 88.

yağdırdık. Böyle cezalar zalimlerin başından hiç eksik olmaz.”²⁸ İlgili âyetlerde geçen “siccîl” kelimesinden kastedilenin ne olduğu ilk bakışta net olarak anlaşılmamaktadır. Müfessirler, buradaki muğlaklığı gidermek adına yine Lût kavminin helakini anlatarak aynı olaya temas eden Zâriyât sûresinin 32-34. âyetlerine başvurmuşlardır: “Onlar şöyle dediler: Biz suçlu bir kavme (Lût’un kavmine), üzerlerine çamurdan, pişirilmiş ve Rabbinin katında haddi aşanlar için belirlenmiş taşlar yağdırmak için gönderildik.”²⁹ Zâriyât sûresindeki “tîn” (çamur/balçık) kavramı, Hûd sûresindeki “siccîl” lafzını açıklamak için kullanılmıştır. Buna göre her iki lafzında “çamur” veya “balçık” anlamına geldiği ifade edilmiştir. Böylece müfessirler, ortak bir olay örgüsüne sahip farklı âyetler arasında bağ kurarak kapalı bir lafzı diğerinin delaletiyle açıklığa kavuşturmuşlardır.

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr’ın dikkat edilmesini vurguladığı bir diğer husus ise bir âyetin başka bir âyetle tefsir edilmesi esnasında anlam bütünlüğünün gözetilmesidir. Bu ilkeye göre müfessirin, âyetler arasında bağ kurarken lafızların bağlama uygun ve aynı mana doğrultusunda kullanılmasına dikkat etmesi gerekmektedir. Nitekim daha önce zikredilen “ezvâc” kavramı bu hususa örnek olarak gösterilebilir. Müfessirler, Sâffât sûresinde geçen “ezvâc” lafzını tefsir ederken, Vâkıa sûresinde geçen aynı lafzı dikkate almış ve her iki âyette de kelimenin “dostlar, yoldaşlar ve aynı gruba mensup olanlar,” manasına geldiğini kaydetmişlerdir. Böylece âyetler arasındaki semantik uyum muhafaza edilerek ilgili lafızdaki muğlaklık giderilmiştir.³⁰

1.3.2. Kur’ân’ın Sünnet İle Tefsiri (Nebevî Sünnet)

Sünnet, Kur’ân-ı Kerîm’in anlaşılması ve yorumlanması süreçlerinde başvuru temel metotlardan biri kabul edilmektedir. Vahyin ilk muhatabı olan Hz. Peygamber, aynı zamanda ilahi kelamın ilk ve en yetkili müfessiri konumundadır. Bu doğrultuda Hz. Peygamber, Kur’ân âyetlerini; kavli, fiili ve takrîrî sünnetiyle açıklamış, böylelikle sünnet, tefsir faaliyetinin vazgeçilmez temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Hadislerin Kur’ân âyetlerini açıklayıcı ve şerh edici bir işlev üstlenmesi, tefsir geleneğinin üzerinde uzlaştığı temel esaslardan biridir.

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr ise Kur’ân’ın sünnetle tefsir edilmesi konusunu iki ana başlık altında ele almaktadır. Bunlardan ilki, Kur’ân’ın doğrudan Hz. Peygamber vasıtasıyla açıklanmasını ifade eden tefsir çeşididir. İkincisi ise sünnetin, âyetlerin manasını dolaylı bir

²⁸ Hûd 11/ 82-83.

²⁹ Zâriyât 51/32-34.

³⁰ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir*, 49.

şekilde açıklaması doğrultusunda ortaya çıkan dolaylı tefsirdir. Böylelikle et-Tayyâr, Sünnet'in tefsirdeki işlevsel rolünü hem doğrudan Nebvî izahlar hem de dolaylı anlamsal irtibatlar ekseninde bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır.³¹

1.3.2.1. Kur'ân'ın Sünnetle Doğrudan Tefsiri

Kur'ân'ın Sünnetle Doğrudan Tefsiri, Kur'ân âyetlerinin Hz. Peygamber tarafından bizzat açıklanıp tefsir edilmesini ifade etmektedir. Resûlullah, ashabın idrak etmekte zorlandığı, anlam bakımından kapalı bulduğu veya zihnine takılarak kendisine yönelttiği âyetleri bizzat açıklığa kavuşturmuş; böylece âyetlerdeki kapalılıkları gidermiştir. Bu durum, tefsir geleneğinde üzerinde uzlaşılan meselelerden biri olarak nitelendirilmektedir.³² Kur'ân âyetlerinin doğrudan Hz. Peygamber'in açıklamalarına dayanması nedeniyle bu tefsir türü, "Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsiri" şeklinde isimlendirilmektedir. Ancak, Nebvî söze dayanan doğrudan tefsir örneklerinin literatürdeki sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsiri çerçevesinde sunulan bu izahlar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, sünnetle doğrudan yapılan tefsiri; âmmın tahsisi, mücmelin tebyini ve müşkilin izahı şeklinde üçlü bir tasnifle ele almaktadır.

Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsir edilmesine Hicr sûresinin 87. âyeti örnek olarak verilebilir: "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik."³³ Âyette geçen "tekrarlanan yedi" ifadesinden ne kastedildiği ilk bakışta anlaşılmamaktadır. Buradaki muğlaklık, bizzat Hz. Peygamber tarafından izah edilmiş ve bu ibare ile Fâtiha sûresinin kastedildiği bildirilmiştir. Burada, âyette kapalı görünen bir kavramın Hz. Peygamber tarafından doğrudan izah edildiği görülmektedir.³⁴ Bu konu hakkında zikredilebilecek diğer bir âyet ise Meryem sûresinin 39. Âyetidir. "Zor günde onları uyar"³⁵ ibaresinde geçen "يَوْمَ الْحَسْرَةِ" lafzının ne anlamda kullanıldığı konusunda da kapalılık bulunmaktadır. Bu ifadenin kıyamet anına mı yoksa farklı bir zamana mı işaret ettiği hususu Nebvî açıklamayla netlik kazanmış; söz konusu ibarenin hükmün kesinleşip işin bitirildiği anı/ölüm anını simgelediği ifade edilmiştir. Bu örnekler, Hz. Peygamber'in ashabın kavramakta güçlük çektiği veya mücmel bulduğu âyetleri aracısız bir biçimde açıkladığını göstermektedir. Bu sebeple Nebvî tefsir, bağlayıcılığı ve güvenilirliği hususunda tefsir otoritesince üzerinde

³¹ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 63.

³² et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 65.

³³ Hicr 15/87.

³⁴ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 65.

³⁵ Meryem 19/39.

icma edilen ve Kur'ân'ın anlaşılmasında vazgeçilmez bir tefsir yöntemi olarak değerlendirilmektedir.

1.3.2.2. Kur'ân'ın Sünnetle Dolaylı Tefsiri

Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsiri ise müfessirin, Hz. Peygamber'in bizzat âyeti tefsir etme amacı taşımayan sözlerinden hareket ederek âyetleri tefsir etmesidir. Bu yöntemde müfessir, doğrudan bir tefsir kastı barındırmayan hadis ile ilgili âyet arasındaki anlamsal irtibatı ve metodolojik bağı kendi içtihamı doğrultusunda kurmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede yapılan yorumlar, müfessirin ilmî birikimi ve değerlendirme kriterlerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.³⁶

Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsirine kıyasla sünnetle yapılan dolaylı tefsir örneklerinin miktarı oldukça fazladır. Zira müfessirler, hadislerle âyetler arasındaki anlamsal bağı farklı şekillerde değerlendirebilmekte; bu durum da zengin bir yorum çeşitliliğini beraberinde getirmektedir. Bu hususta Âdiyât sûresinin ilk âyetinde yer alan “*Suluk soluğa süratle koşan atlara andolsun ki...*”³⁷ ifadesi örnek olarak verilebilir. Âyette geçen “soluk soluğa koşanlar” ifadesiyle neyin kastedildiği hususunda sahabe ve tâbiîn döneminden itibaren muhtelif yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlar içinden bilhassa Ali b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Abbas'ın içtihamları öne çıkmaktadır. Hz. Ali, burada kastedilenin hac ibadeti için yolculuğa çıkan kabileler olduğunu belirtirken, Abdullah b. Abbas ise burada kastedilenin, Allah yolunda sefere çıkan atlar olduğunu belirtmiştir. Kaynaklarda aktarıldığına göre İbn Abbas, Hz. Ali'nin ilmi otoritesine ve metodolojik yaklaşımına hürmeten kendi tevilinde ısrarcı olmamıştır. Bu örnek, Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsir edilmesinde müfessirlerin görüşlerinin önemli bir rol oynadığını ve aynı âyetle alakalı farklı yorumların ortaya çıkabildiğini göstermektedir.³⁸

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'a göre Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsiri farklı yöntemler izlenerek gerçekleştirilmektedir. Bunların bir kısmı şu şekildedir:

a) Âyetin manasına mutabık hadisin zikredilmesi

Bu yöntemde müfessir, âyetin ihtiva ettiği anlamı teyit eden veya açıklayan bir hadisi zikrederek kendi yorumunu güçlendirmektedir. Buna Fecr sûresinin “*O gün cehennem onlara getirilir...*”³⁹ âyeti örnek olarak verilebilir. Müfessirler, bu âyeti Hz. Peygamber'in “O gün

³⁶ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 66.

³⁷ Âdiyât 100/1.

³⁸ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 67.

³⁹ Fecr 89/23.

1 cehennem yetmiş bin yularla çekilerek getirilir ve her yularında yetmiş bin melek bulunur”⁴⁰ hadisiyle açıklamışlardır. Zikredilen hadis, âyetle betimlenen sahnenin mahiyetini daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır.

b) Âyetle geçen lafzın anlamına uygun bir hadisin zikredilmesi

1 Bu yöntemde ise müfessir, âyetle geçen bir kelimenin manasını tefsir etmek için aynı lafzın veya aynı anlama sahip bir ibarenin geçtiği hadislere başvurur. Örneğin Meâric sûresinin 37. âyetinde geçen “izîn” kelimesi, Hz. Peygamber’in, aynı ifadenin kullanıldığı bir hadisi şerifi referans alınarak açıklanmıştır. Böylelikle ilgili hadis, kavramın Arap dilindeki anlamsal karşılığını ve delaletini somutlaştırarak âyetin bağlamına uygun biçimde anlaşılmasına katkı sunmaktadır.⁴¹

c) İhtilaflı yorumlardan birini tercih ederken sünnetin ölçü alınması

1 Bu yöntemde müfessir, âyet hakkında ileri sürülen farklı yorumlar arasında bir tercihte bulunurken Hz. Peygamber’den aktarılan hadisleri esas almaktadır. Buna Abese sûresinde geçen “Seçkin ve erdemli elçilerin ellerindedir”⁴² âyeti örnek olarak gösterilebilir. Âyetle geçen “seçkin ve erdemli” kimselerin melekler mi yoksa insanlar mı olduğu hususundaki görüş ayrılığı sünnete başvurularak giderilmiştir. Hz. Peygamber’den aktarılan rivayetler doğrultusunda burada kastedilen varlıkların melekler olduğu anlaşılmıştır.⁴³

d) Hz. Peygamber’in uygulama ve davranışlarıyla âyetin açıklanması

1 Bazı durumlarda Hz. Peygamber’in belirli bir âyet veya sûrenin nüzulünü müteakip sergilediği fiilî tutum ve uygulamaları, doğrudan metinsel bir açıklama olmasa da ilgili vahyin tefsiri mahiyetinde değerlendirilmiştir. Nitekim Nasr sûresinin nüzul süreci söz konusu metoda somut bir örnek teşkil eder. Aktarılan rivayetlere göre sûre indirildikten sonra Hz. Peygamber tesbih, tahmid ve istiğfarını çoğaltmış, özellikle rükû ve secdesinde belirli duaları daha çok tekrarladığı nakledilmektedir. Müfessirler, Hz. Peygamber’in bu ameli tutumu sûrenin taşıdığı anlam ve mesajla ilişkilendirerek değerlendirilmiştir.⁴⁴

e) Hz. Peygamber’in açıkladığı bir hususun âyetle ilişkilendirilmesi:

⁴⁰ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 70.

⁴¹ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 70.

⁴² Abese 80/15-16.

⁴³ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 70-71.

⁴⁴ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 71-72.

Bu yöntemde ise Hz. Peygamber'in bağımsız bir bağlamda beyan ettiği genel bir ilke yahut ifade, aynı hususa temas eden bir âyetle anlamsal açıdan irtibatlandırılarak yorumlanmaktadır. Örneğin "Kulun Allah'a en yakın olduğu an secde hâlidir." hadisi, Alak sûresinin 19. âyetinde geçen "...*Secde et ve yakınlaş!*" emriyle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Böylelikle hadis ile âyet arasında kurulan bu anlamsal bütünlük ile ilgili husus açıklanmaya çalışılmıştır.⁴⁵

1.3.3. Kur'an'ın Selef Kavli İle Tefsiri

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'a göre Kur'an'ın selef görüşüyle tefsiri, "Âyetlerin anlamlarının sahabe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn devri âlimlerinin sözleriyle açıklanması" demektir.⁴⁶ Müellif, Kur'an tefsirinde selef neslinin rolünü son derece mühim olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu nesil, vahyin iniş dönemine şahit olmaları ve Arap diline olan hâkimiyetlerinden dolayı Kur'an'ın anlaşılmasında temel başvuru kaynakları arasında yer almaktadır.

et-Tayyâr, sahabe nesli içerisinde tefsir ilminde öne çıkan kişilerin; Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mesud, Ömer b. Hattab, Ali b. Ebû Tâlib ve Übey b. Kâ'b olduğunu zikretmektedir. Sahabeden aktarılan bu tür haberlerin bir bölümü doğrudan âyetleri açıklama amacı taşıırken, önemli bir kısmı da sebep-i nüzûl rivayetlerinden oluşmaktadır. Özellikle sebep-i nüzûl konusunda sahabenin farklı değerlendirmeler ve içtihatlar yaptığı görülmektedir. Bu durum, sebep-i nüzûl rivayetleri arasında ihtilafların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁴⁷

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, sahabe sözlerinin tefsirde kaynak olarak kabul edilmesinin sebeplerini çeşitli yönlerden açıklamaktadır. Müellife göre sahabenin Kur'an tefsirindeki otoritesi; vahyin iniş sürecine doğrudan şahit olmaları, âyetlerin indiği ortam ve şartlara vakıf olmaları, Arap lügatine kusursuz bir şekilde vakıf bulunmalarına, üstün bir idrak kabiliyetine sahip olmalarına ve ihlaslı tutumlarına dayanmaktadır. Sahabenin vahiy sürecine doğrudan şahitlik etmiş olması, Kur'an âyetlerinin hangi bağlamda indiğini daha doğru anlamalarını mümkün kılmıştır. Bunun yanı sıra Arap diline vakıf olmaları ve dinî konulardaki hassasiyetleri de onların tefsir alanındaki güvenilirliğini pekiştiren önemli unsurlar arasında değerlendirilmektedir.⁴⁸

⁴⁵ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 72.

⁴⁶ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 84.

⁴⁷ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 85.

⁴⁸ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 86-91.

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, selef tefsirini kendi içerisinde iki alt başlığa ayırmaktadır. Birincisi selefın kendilerinden önceki kuşaklardan aktarılan rivayete dayalı nakillerdir. İkincisi ise sahabe, tâbiûn ve tebeu't-tâbiûnin kendi ilmi içtihatları doğrultusunda yaptıkları yorumlardır. Bu durum, Selef tefsirinin sırf nakilci bir yaklaşımdan ibaret olmayıp, aynı zamanda belirli ölçüde içtihadî yorumları da barındırdığını göstermektedir.

Selef kavliyle tefsir kapsamında ele alınan konular oldukça geniş bir muhtevaya sahiptir. Sürelerin adlandırılması, sürelerin tertibi ve sıralanışı, sürelerin genel nitelikleri, sürelerin faziletleri, nüzul yerleri, nüzul şartları, sebab-i nüzûl rivayetleri, âyet izahları ve faziletlerine dair nakiller bir bütün olarak bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu yönüyle selef rivayetleri, yalnızca âyetlerin anlamını açıklamakla kalmayıp Kur'ân ilimlerinin farklı disiplinlerine dair önemli bilgiler sunmaktadır.⁴⁹

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, selef kaynaklı rivayet tefsirlerini kendi içerisinde çeşitli başlıklara ayırmaktadır. Müellif bu rivayetleri; Resûlullah'a dayanan tefsir nakilleri, sarîh sebab-i nüzûl haberleri, tâbiûn kuşağının sahâbeden aldığı rivayetler ve tebeu't-tâbiûnin tâbiûndan tevarüs ettiği aktarımlar biçiminde sınıflandırmaktadır. Böylece selef tefsirinin, tek bir neslin veya sadece sahâbenin söylemleriyle sınırlanamayacağını; aksine kuşaklar arası aktarımla şekillenen geniş bir ilmî mirası temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Müsâid et-Tayyâr'ın ikinci kategoride ele aldığı selefın içtihadına dayalı olarak yapılan tefsirler kendi içinde alt başlıklara ayrılır. Bunlar; selefın sarîh olmayan sebab-i nüzûl hakkındaki kanaatleri, bir âyeti birden fazla anlamla zikretmeleri ve bazı olayları belirli âyetlerle irtibatlandırmaları şeklinde sıralanmaktadır. Bu durum, selef tefsirinin sadece nakle dayalı bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda belirli ölçüde yorum ve içtihadı da içerdiğini göstermektedir.⁵⁰

Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr, konuyu somutlaştırmak adına eserinde bu meseleye dair birçok örnek zikretmektedir. Bunlardan biri, nakledilen tefsir kapsamında değerlendirilen Bakara sûresindeki şu âyettir: “...Evlerinizin arkasından girmek iyilik değildir. Ancak iyilik takva sahibi olmaktır, evlerinize kapılarından girin...”⁵¹ Bu âyetin nüzul sebebiyle ilgili aktarılan rivayetlere göre câhiliye toplumunda ihrama giren bireyler, ön kapıyı kullanmayı uğursuzluk sayarak evlerine arka taraflardan girme âdeti sürdürmekteydiler. Bu batıl inanç ve

⁴⁹ et -Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir, 94.

⁵⁰ et -Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir, 94.

⁵¹ Bakara 2/189.

uygulamayı düzeltmek amacıyla zikredilen bu âyet nazil olmuş ve böylelikle câhiliye dönemine ait bu inanış düzeltilmiştir. Bu rivayet, âyetin sebep-i nüzûlüne dair nakledilen açıklamalara örnektir.⁵²

Selefın kendi içtiihadına dayalı tefsire örnek olarak ise Âdiyât sûresindeki “el-Âdiyât” lafzını zikredebiliriz. “el-Âdiyât” kavramının ne anlama geldiğine dair farklı yorumlar yapılmıştır. İbn Mes‘ûd bu ifadenin “develer”i, İbn Abbas ise hem “develer”i hem de “atları” kastedebileceğini dile getirmiştir. Bu doğrultuda, özellikle soluk soluğa koşma özelliği dikkate alındığında “at” yorumunun daha güçlü bir ihtimal olarak değerlendirildiği görülmektedir.⁵³

Tûr suresinde geçen “*Kaynayan denize and olsun ki,*”⁵⁴ âyeti seleften intikal eden farklı tevil ve tefsir ihtimallerine somut bir örnektir. Nitekim söz konusu lafız; bazı müfessirlerce “tutuşturulmuş (yakılmış) deniz”, kimilerince “su ile dolu ve taşmış deniz”, kimilerince ise “kurumuş/çekilmiş deniz” şeklinde yorumlanmıştır. Bu örnekler, selefın âyet lafızlarını tekdüzeliğe mahkûm etmeyip dilsel esneklikler ve nakledilen veriler ışığında zengin bir yorum alanı sunduğunu göstermektedir. Bu çeşitlilik, onların nasları anlamada rivayet ve dirayet unsurlarını birlikte değerlendiren içtihadî yaklaşımlarının bir yansımasıdır.⁵⁵

1.3.4. Kur’ân’ın İsrâiliyat İle Tefsiri

Genel tanımıyla İsrâiliyat; Yahudilik ve Hristiyanlık kültüründen İslami literatüre aktarıldığı kabul edilen olay, efsane, kıssa ve muhtelif bilgiler bütünüdür.⁵⁶ et-Tayyâr, İsrâiliyat verilerini tefsir kaynakları arasında saymaktadır, bu tutumu nedeniyle de bazı eleştirilere konu olmaktadır. Müsâid et-Tayyâr'a göre İsrailoğullarına dair bazı aktarımlar, sağlam (sahih) bir isnat zinciriyle Hz. Peygamber’e (s.a.v.) dayandırılmıştır; dolayısıyla bu nitelikteki rivayetlerin kabul edilmesinde bir şüphe bulunmamaktadır. et-Tayyâr, İsrâiliyat kaynaklı rivayetleri üç ana sınıfta ele alır: İlk grup, mevcut sahih dinî verilerle örtüştüğü için doğruluğu benimsenen rivayetlerdir. İkinci grup, sahih naslara aykırı olduğu için batıl sayılan rivayetlerdir; bu tür rivayetlerde belirleyici kıtas, dinî metinlerle uyum içerisinde olup olmamasıdır. Üçüncü grup ise doğruluğu veya yanlışlığı net olarak saptanamayan ve hakkında herhangi bir hüküm vermekten kaçınılan (sükût edilen) rivayetlerdir.⁵⁷

⁵² et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 100.

⁵³ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 102.

⁵⁴ Tûr 52/6.

⁵⁵ et-Tayyâr, et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir, 103.

⁵⁶ İbrahim Hatiboğlu, “İsrâiliyat”, TDV İslâm Ansiklopedisi (Erişim 24.05.2024).

⁵⁷ Müsâid et-Tayyâr, *Makalât Fi Ulûmi'l-Kur’ân ve Usuli’t-Tefsir*, (Riyad: Daru'l-Muhaddis, 2004), 192-205; İbrahim Hatiboğlu, “İsrâiliyat”, TDV İslâm Ansiklopedisi (Erişim 24.05.2024).

et-Tayyâr, İsrâiliyat malzemesini tefsir kaynakları arasında değerlendirmekte olup bu yaklaşımı sebebiyle çeşitli eleştirilere de konu olmuştur. Müsâid et-Tayyâr'ın bu konudaki görüşleri şu şekilde özetlenebilir: Ona göre İsrailoğulları'na dair bazı bilgiler sahih bir yolla Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilmiştir ve bu tür rivayetlerin kabulünde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.⁵⁸

et-Tayyâr'a göre Kur'an'ın İsrâiliyat aracılığıyla tefsir edilmesinden kasıt; Kur'an kıssalarının yahut bu kıssalara dair detayların manalandırılmasında İsrailoğulları nakillerinden faydalanılmasıdır.⁵⁹ et-Tayyâr, Kur'an'ın İsrâiliyat ile tefsir olunabilmesi adına birtakım ölçütler ortaya koymuştur. Buna göre İsrâiliyat rivayetlerinin kabulünde öncelikle Allah'ın kitabına uygunluk şartı gözetilmeli, bu nakiller mutlak doğru kabul edilmemelidir. Bunun yanı sıra tefsirin Arap dilinin kaidelerine uygun bulunması, sahabe ve tabiîn kanadından gelen görüşlerle desteklenmesi ve nihayetinde aktarılan bilginin akıl ile vakıa yönünden imkânsız bir içerik taşımaması gerekmektedir.⁶⁰

1.3.5. Kur'an'ın Dil (Lügat) İle Tefsiri

Arap dili ve belâgatı, Kur'an tefsirinin dayandığı başlıca temeller arasında yer alır; nitekim Kur'an-ı Kerim Arapça olarak nazil olmuştur. Bu nedenden ötürü, Kur'an'ı doğru kavrayabilmek adına Arap diline çok iyi hâkim olmak gerekmektedir. Dilin tefsirde bir kaynak sayılması hususunda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmadığını söylemek mümkündür. Müfessirlerin Arap dili ve edebiyatını son derece iyi bilmeleri gerekmektedir; çünkü Kur'an'dan çıkarılacak kastı ve manaları bu birikim doğrultusunda elde edeceklerdir. Şayet müfessir Kur'an'ın indirildiği dile yetkin düzeyde hâkim olamazsa, yapacağı yorumlar ve tefsir çalışmaları da isabetli olmayacaktır. Müfessir, ayetin kastedilen manasını rivayet kanalıyla gelen kaynaklarda bulamadığı takdirde; müfret sözcüklerin açıklanmasında lügat, sarf ve isticlak ilimlerinden, mürekkep ifadelerde ise nahiv, belâgat ve diğer disiplinlerden faydalanarak tefsir yapmalıdır. Bunu gerçekleştirirken de Arapça kelimelerin, Kur'an'ın indiği dönemde karşılık geldiği anlamları göz önünde bulundurmalıdır.⁶¹

et-Tayyâr ise eserinde Kur'an'ın dil yoluyla tefsir edilmesini, "Kur'an-ı Kerim'in ihtiva ettiği manaların, onun terkip ve terimlerinin Arap dilindeki karşılıkları ve delaletleri üzerinden

⁵⁸ Müsâid et-Tayyâr, *Makalât Fi Ulûmi'l-Kur'an ve Usûli't-Tefsir*, (Riyad: Daru'l-Muhaddis, 2004), 192-205.

⁵⁹ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 143.

⁶⁰ et-Tayyâr, *et-Tahrir Fi Usûli't-Tefsir*, 160.

⁶¹ Sadreddin Gümüş, *Kur'an Tefsirinin Kaynakları*, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1990), 103-104.

1

açıklanması” biçiminde tanımlar.”⁶² et-Tayyâr’a göre Kur’ân’ın dil ile tefsir süreci üç temel safhadan oluşur. Bunlar: Selef dönemi, dilbilimsel tedvin çalışmaları başladığı Arap dili âlimleri dönemi ve dilin tedvini sonrasındaki süreçtir. ⁶³ et-Tayyâr devamında, dilcilerin Kur’ân terimlerine dair ifadelerini delil teşkil etme niteliklerine göre dört ana başlıkta inceler: Birincisi dilcilerin beyanlarının sahabe ve tabiîn sözleriyle örtüşmesidir. Bu durum sıklıkla görülür ve güçlü bir delil kabul edilir. İkincisi lügavi tefsirlerin, selefın sunduğu Lügavi tefsirlere aykırı olmasıdır. Bu duruma oldukça az rastlanır ve kabul görmez. Üçüncüsü lügavi tefsirlerde çeşitlilik yönünden ilavelerin yer almasıdır. Ayetin manası elverdiği nispette bu durum kabul edilebilir bulunur. Dolayısıyla Kur’ân lafzını bu çerçevede tefsir etmek doğru olur. Sonuncusu ise dilciler tarafından, selef müfessirlerinden gelmeyen bir lügavi anlamın aktarılmasıdır. Alanında uzman olmaları dolayısıyla bu durum da kabul görmektedir.⁶⁴

Aktarılan bu bilgiler neticesinde her bir yöntem, bahsedilen alt başlıkları da kapsayacak şekilde incelenip Yâsîn, Mülk ve Nebe’ sûrelerinde bu yöntemlerin hangilerinin kullanıldığına dair tespitler yapılacaktır. Bahsedilen metotlar daha çok rivayet tefsirlerinde kullanıldığından dolayı rivayet tefsirlerinin en önemli eserlerinden biri olan İbn Kesîr’in, Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm adlı tefsiri tercih edilmiştir. Söz konusu yöntemler âyet âyet incelenerek tespit edilip ilgili açıklamalar yapılarak aktarılacaktır. Bir âyetin hangi yöntemle açıklandığının tespiti için et-Tayyâr’ın zikretmiş olduğu başlıklar ve açıklamalar dikkate alınarak o doğrultuda tasnif yapılacaktır.

⁶² et-Tayyar, *et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir*, 177.

⁶³ et-Tayyar, *et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir*, 180.

⁶⁴ et-Tayyar, *et-Tahrir Fi Usûli’t-Tefsir*, 182.

İKİNCİ BÖLÜM

İBN KESİR

1. İbn Kesîr'in Hayatı

İbn Kesîr'in tam ismi Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî'dir. Lakabı dinin direği anlamına gelen İmâduddin, en meşhur ismi ise Ebü'l Fidâ'dır.⁶⁵ Doğum yılına dair kaynaklarda farklı rivayetler yer almakla birlikte araştırmacıların ve İslam tarihi müelliflerinin büyük çoğunluğuna göre hicri 701(1301-1302) yılında Busranın Müceydilkarye köyünde dünyaya gelmiştir.⁶⁶

İbn Kesîr, on dördüncü yüzyılda Memlûkler döneminde yaşamıştır. İbn Kesîr babasını 3 veya 4 yaşlarında iken kaybettiği rivayet edilmiştir. Yedi yaşlarında iken de ailesi ile birlikte Şam'a göç etmiş ve ilk eğitimini ailesinin yanında almıştır. Eğitiminde özellikle ağabeyi Kemaleddin Abdulvehhab'ın rolü çok büyüktür. Kur'ân-ı Kerim'i henüz on yaşındayken tamamen ezberlemiş ve hafız olmuştur. Hafız olduktan sonra temel dini ilimlerdeki eğitimine hız vermiştir.⁶⁷ İbn Kesîr akide yönünden Eş'ârî, fıkhi yönden Şafiî mezhebine bağlıdır. Şiiliğe karşı sert bir tavır takınmış, eserlerinde İsrâiliyat'a yer vermemiştir.⁶⁸ İbn Kesîr ilk olarak Şafiî fıkhi ve usulü alanında Burhaneddin Fezari gibi isimlerden dersler almıştır. Ancak onun ilmi şahsiyetinin oluşmasında ki asıl dönüm noktası ise dönemin önde gelen muhaddislerinden el-Mizzî ve fikirleriyle İslam düşünce tarihini etkileyen hocası İbn Teymiyye ile kurduğu talebelik münasebetidir. Hocası İbn Teymiyye'ye olan bağlılığından dolayı Hanbelî kalamını benimsemiştir. İbn Teymiyye'nin hilâfette Kureyşlilerin fazileti konusu dışındaki diğer görüşlerini benimsemiştir. Güçlü bir hafızaya sahip olan İbn Kesîr pek çok rivayetin senet ve metinlerini incelemiştir. Bu sebeple rivayet ilimlerinde otorite kabul edilmiştir.⁶⁹ Özellikle el-Mizzî'den aldığı hadis ve rical eğitimi ile İbn Teymiyye'den aldığı metin tenkidi ve salih selef anlayışı İbn Kesîr'in hem tefsir metodolojisinin hem de tarihçiliğinin zeminini oluşturmuştur. Hadis, tefsir, fıkıh, tabakat ve tarih alanlarında derin bir ilme sahip olup iz bırakan birden fazla

⁶⁵ Hakan Türkoğlu, *(el-Bidâye ve'n-Nihâye Bağlamında) İbn Kesîr'in Hayatı Ve Siyer Anlayışı* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023),11.

⁶⁶Abdülkerim Özaydın, "İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-kesir-ebul-fida> (25.07.2026).

⁶⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n Nihâye*, XIV: 336; *Tefsîrü'l- Kur'âni'l- Azîm*, thk. Sami Muhammed Selame, (b.y. : Daru Tayyibeti li'n- Neşri ve't- Tevziî, 1420) I:12. ; Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, II: 570; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, II: 206.

⁶⁸ Özaydın, "İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ".

⁶⁹ Emine Yumrutepe, *Fecr Suresinin Rivayet Ve Dirayet Açısından Tefsiri (Taberî / İbn Kesîr Ve Râzî / Elmalılı Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2021),30.

4

eser kaleme almıştır. İbn Kesîr; müderris, kırâat âlimi, hâtiplik, müftü ve mahkeme üyesi gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.⁷⁰

İbn Kesîr, Şam'ın en ünlü medreselerinde müderrislik yapmıştır. İslami ilimler alanında dersler vermiş ve belli bir zaman sonra da başmüderris olarak görev yapmıştır. İbn Kesîr'in üstlendiği bu başmüderrislik görevleri ile yaşadığı dönemde ki ilim çevrelerinde itibarı ve yetkinliği iyice artmıştır. Ümmi Salih (Salihyye) mescidinde hadis hocalığı yapmıştır. Necibiye medresesinde ise tefsir hocası olarak görev yapmıştır. Medrese hocalığı dışında mahkemelerde hukuki davalara üye olarak katılmıştır.⁷¹ İbn kesir ilim hayatı boyunca nassı merkeze alan rivayet yöntemine ağırlık veren selef anlayışını benimsemiştir.

Ömrünün son yıllarında gözlerini kaybetmiştir. Hicri 774 yılında Şam'da vefat etmiştir. Vasiyeti sebebiyle Şam'da Sûfiye Mezarlığı'na hocası İbn Teymiyye'nin yanına defnedilmiştir.

2. İbn Kesîr'in Eserleri

Tefsir alanında yazdığı eserler:

- 1) Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm
- 2) Fezâilu'l- Kur'ân

Tarih ve Tabakat alanında yazdığı eserler:

- 1) el-Bidâye ve'n-nihâye
- 2) Tabakâtu's-Şafiye
- 3) el-Fusûl fî sîreti'r-Resûl
- 4) Sîretü Ebî Bekr es-Sıddîk
- 5) Sîretü Ömer b. el-Hattâb
- 6) et-Tekmîl fî ma'rifeti's-sikât ve'z-zu'afâ' ve'l-mecâhîl

Hadis alanında yazdığı eserler:

- 1) Câmi'u'l mesânîd ve's-süneni'l-hâdî li-akvemi sünen
- 2) İhtisâru Ulûmi'l-hadîss

⁷⁰ Yumrutepe, *Fecr Suresinin Rivayet Ve Dirayet Açısından Tefsiri*,30.

⁷¹ Türkoğlu, *(el-Bidâye ve'n-Nihâye Bağlamında) İbn Kesîr'in Hayatı Ve Siyer Anlayışı*,13-14.

3) Müsnedü'l Fârûk emîri'l-mü'minîn Ebî Hafs Ömer b. Hattâb ve akvâlühû alâ ebvâbi'l- ilm

4) Tuhfetü't-tâlib bi-ma'rifeti ehâdîsi Muhtasarı İbni'l-Hâcib

5) Ahkâmü's-suğrâ (sagîr) fi'l-hadis

6) el-Ahkâmü'l-kebîr

7) Şerhu'l- Buhari

Fıkıh alanında yazdığı eserler:

1) el-İctihâd fî talebi'l-cihâd

2) Ahkâmü't-Tenbîh

3) Kitâbü's-Semâ'

Müellifin yukarıda zikrettiğimiz eserleri onun fıkıh, tarih ve hadis gibi birçok farklı alandaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Ancak İbn Kesîr'in ilmi şahsiyetini ve asıl otoritesini temsil eden başyapıtı tefsir alanında yazdığı **Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm**'dir. Müellifin tefsir metodolojisini ve naslara yaklaşımını doğrudan yansıtan bu eseri daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

2.1. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm

İbn Kesîr'in tefsir alanında yazdığı bu eser rivayet tefsir geleneğinin zirve noktalarından biri olarak kabul edilir. Öyle ki **Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm**, rivayet tefsirleri arasında Taberî'nin yazmış olduğu Câmî'ul-Beyân adlı eserinden sonra en meşhur olan tefsirdir. Bazı âlimlerce kendi alanında benzersiz bir çalışma olarak kabul edilen eser tefsir usulüne dair bir mukaddimeyle başlar. İbn Kesîr mukaddimesinde büyük ölçüde hocası Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin *Mukaddimetü't-tefsîr* adlı risâlesinden alıntılar yapmıştır.⁷²

İbn Kesîr mukaddimesinde tefsir, tefsirin önemi, tefsirin nasıl yapılması gerektiği, en iyi tefsir yöntemi gibi konulara yer vermektedir. İbn Kesîr, rivayet metoduyla yazılan tefsirleri dirayet metodu ile yazılan tefsirlerden sıhhat bakımından daha uygun ve kullanılabilir görmektedir. Ancak İbn Kesîr, tefsirin dirayet yönünü ihmal etmemiştir. Eserinde cerh ve tâdile,

⁷² Mustafa Öztürk, "Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 01 Ağustos 2026).

tarihi olaylara yer vermiş, bunu yaparken de ayetleri çok yönlü bir şekilde ele almış ve isabetli yorumlar yapmıştır.⁷³

İbn Kesîr eserinde sıhhat ölçüsünü esas almıştır. Âyetlerin mâna ve içeriği hakkında açıklamalar yapmış ve sonrasında ise ilgili âyetlerin diğer sûrelerdeki benzer âyetlerle ilgisini kurmuştur. Tefsir edilen âyetlerle alakalı Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiînden nakledilen rivayetlere de yer vermiştir. İbn Kesîr'in tefsirinin başta gelen en önemli özelliği rivayetler konusunda güvenilir olmasıdır. Hemen hemen her âyetin tefsirinde sebep-i nüzullere ve ayetle alakalı pek çok sayıda rivayete yer vermiştir.

İbn Kesîr fıkhıta Şâfiî mezhebinin görüşlerini benimsemiş olmasına rağmen tefsirinde ahkâm ayetlerini yorumlarken sadece fıkhi mezheplerin görüşlerine değinmiş ve tarafsız bir biçimde yorum yapmıştır. Eserin diğer bi önemli özelliklerinden biriside israiliyata dair rivayetlere karşı sergilediği tutumdur. Müfessir eserine bu tür rivayetleri almaktan imtina etmiştir. Müfessir yine eserinde diğer müfessirlerin ele aldığı gibi uzun uzadıya i'rab ve edebî sanatlara Kur'ân'ın anlaşılmasına hiçbir katkı sağlamayan diğer konulara yer vermemiştir.

Müfessirin bu tefsiri üzerine pek çok ihtisar ve akademik çalışmalar yapılmıştır.

⁷³ Türkoğlu, (*el-Bidâye ve'n-Nihâye Bağlamında*) *İbn Kesîr'in Hayatı Ve Siyer Anlayışı*,20.

MÜSÂİD B. SÜLEYMAN ET-TAYYÂR

3. Müsâid et-Tayyâr'ın Hayatı

Müsâid et-Tayyâr, 29 Nisan 1965 tarihinde Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a bağlı Zülfî şehrinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk dönemini burada geçirmiştir. Gerçek ismi, Ebu Abdülmelik Müsâid bin Süleyman bin Nasır bin Ali bin Abdurrahman bin Abdullah bin Ali bin Ahmet et-Tayyâr'dır. Kökeni Medine'ye kadar dayanmaktadır. Hatta soyu Peygamberimizin amcasının oğlu Cafer ibn Ebu Talib el-Haşîmi'ye kadar uzanmaktadır.⁷⁴

Et-Tayyâr, ilim tahsil etmeye Riyad şehrinde başlamıştır. İlkokuldan liseye kadar eğitimini burada devam ettirmiştir. Müsâid et-Tayyâr lise eğitiminden sonra İmam Muhammet Bin Suud İslam Üniversitesinin Usul'üd-Din Fakültesini kazanmıştır. Bu fakültede Kur'an ve İlimleri bölümünü okumuştur. Üniversite zamanında ise hafızlığını yapmıştır. Yüksek lisans ve doktorasını da yine bu üniversitede yapmıştır.⁷⁵ Müsâid et-Tayyâr Kral Suud Üniversitesi'nde Profesör unvanıyla akademik görevine devam etmektedir. Kendisinin uzmanlık alanı tefsir ve Kur'an ilimleridir. Özellikle usûl ve Kur'an ilimleri alanında çok fazla çalışmalar yapmıştır.

Müsâid et-Tayyâr akademik alanda pek çok faaliyet yürütmüştür. Bunların bazıları şu şekildedir: Riyad Öğretmenlik Yüksekokulu'nda "Kur'an ve İslam Araştırmaları Metotları Komisyonu'nda" üyelik yapmıştır. İmam Şatıbi Enstitüsünde İlmi Kurul Üyeliğini yapmıştır. Riyad Kur'an Araştırmaları Tefsir Merkezi'nin komite üyeliğini yapmıştır. Yine Bahreyn Mushaf Kurulunun üyeliğini yapmıştır. Yöntem Kriterleri Genel Çerçeve İnşası Projesinin İlmi kurulunda üyelik yapmıştır. Ve bunun gibi pek çok görevde bulunmuştur.⁷⁶

Müsâid et-Tayyâr, ilmi kişiliği hakkında da şunları söyleyebiliriz: Tefsirinde sahabe, tabiîn ve Tebeu't-tâbiîne ehemmiyet vermektedir. Et-Tayyâr sadece nakilci yönü ağır basan biri değildir. Kendisi içtihadını da gayet etkili kullanmaktadır. et-Tayyâr, çoğunlukla İmam Taberi'nin görüşlerinden etkilenmiştir.⁷⁷ İsrâiliyatı tefsir metotları arasında saymaktadır. Bu sebeple kendisine çok fazla eleştiri gelmiştir. Yazdığı eserler ve yaptığı çalışmalarla sadece kendi ülkesinde değil pek çok ülkede tanınmaktadır.

⁷⁴ Bilal Yousif Ibrahim Chalabee, *Prof. Dr. Müsâit Et-Tayyar'ın Tefsir Ve Kur'an İlimlerindeki Çalışmaları* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2022),9.

⁷⁵ Chalabee, Müsâit Et-Tayyar'ın Tefsir Ve Kur'an İlimlerindeki Çalışmaları,10-12.

⁷⁶ Chalabee, Müsâit Et-Tayyar'ın Tefsir Ve Kur'an İlimlerindeki Çalışmaları,18.

⁷⁷ Chalabee, Müsâit Et-Tayyar'ın Tefsir Ve Kur'an İlimlerindeki Çalışmaları,35.

4. Müsâid et-Tayyâr'ın Eserleri

Eserlerinin bazıları burada zikredilmektedir. Eserleri şunlardır:

- 1) Et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir
- 2) Fusul Fi-Usuli't-Tefsir
- 3) Tefsir-u Cüz'i Amme
- 4) Metn'ut-Tefsir (Tefsir'u Cüz'i Amme),
- 5) Makalat Fi Ulum'il Kur'an ve Usul'it-Tefsir
- 6) Makalat Fi Ulum'il Kur'an ve Usul'it-Tefsir
- 7) Şerhu Mukaddimeti Tefsir'it-Taberi,
- 8) Şerh-u Mukaddimeti Fi Usul'it-Tefsir Li'ibn-i Teymiyye
- 9) Vukuf'ul Kur'an Ve-Eseruha Fi't-Tefsir
- 10) Et-Tefsir'ul Lugavi Li'l Kur'an'il Kerim

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÂSÎN, MÜLK VE NEBE SÛRELERİNİN TEFSİRİ

1. Yâsîn Tefsiri

1.1. Yâsîn Sûresi Hakkında

Mekkî bir sûredir. 83 âyetten oluşmaktadır. Sûre, ismini ilk âyetinde ki hurûf-ı mukattaa harfleri olan “Yâ-Sîn” harflerinden almıştır. Mushafta ki sırası otuz altı, nüzul sırası ise kırk birdir. Cîn sûresinden sonra, Furkan sûresinden ise önce gelmektedir. Surenin on ikinci âyetinin konu bakımından Medenî olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır ancak bu görüş kabul görmemiştir.⁷⁸

“Sûrede başlıca insanın ahlâkî sorumlulukları, vahiy, Hz. Peygamberi yalanlayan Kureyş kabilesi, Antakya halkına gönderilen peygamberler, Allah’ın birliğini ve kudretini gösteren deliller, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza konu edilmektedir.”⁷⁹

“Her şeyin bir kalbi vardır; Kur’an’ın kalbi de Yâsîn’dir.” Hadisi bu sûrenin faziletli oluşuna delalet etmektedir. Nitekim İbn Abbas’ın da bu sûrenin son âyetine dair: “Yâsîn sûresinin ve onu tilavet etmenin niçin bu derece faziletli sayıldığına sırrına ancak bu âyet sayesinde erdim” dediği aktarılmaktadır.⁸⁰ İslâm âlimleri Hz. peygamberin bu sûreye özel bir ihtimam gösterdiğini düşünmüşler ve insanlarında da Kur’an okurken Yâsîn sûresine ayrı bir yer vermişlerdir. Yâsîn sûresinin tefsiri hakkında da pek çok eser kaleme alınmıştır.

1.2. Yâsîn Sûresinde Kullanılan Metotlar

a) Kur’ân’ın Kur’ân ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuyla alakalı ya da herhangi bir lafzı açıklayabilmek için bir başka âyeti örnek getirip getirmediğine bakılmıştır.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (١٠)

“Kendilerini uyarsan da uyarmasan da..., asla iman etmezler.”⁸¹

⁷⁸ “Yâsîn Sûresi Tefsiri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 29 Temmuz 2026). “Yâsîn Suresi Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı”.

⁷⁹ “Yâsîn Sûresi Tefsiri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 29 Temmuz 2026).

⁸⁰ “Yâsîn Sûresi Tefsiri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Erişim 29 Temmuz 2026).

⁸¹ Yâsîn 36/10.

İbn Kesîr tefsirinde bu âyeti şöyle açıklamıştır. “Allah (c.c.) onlara sapıklık mührünü vurmuştur. Uyarman onlara hiçbir yarar sağlamaz ve onlar bundan etkilenmezler. Bu ayetin benzeri Bakara sûresinde: “Şüphesiz ki o küfretmiş olanları uyarsan da uyarmasan da birdir, inanmazlar.” (Bakara, 6) ve Yûnus sûresinde: “... haklarında rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar kendilerine her türlü kanıt gelse bile, elem veren azabı görmedikçe iman etmezler.” (Yûnus, 96-97) geçmiştir.”⁸² İbn Kesîr kendi içtihiyâyla âyetler arasında ki anlam ilişkisini kurmuştur. Bundan dolayı müfessir bu âyette Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etme yöntemini kullanmıştır. Bahsedilen âyetlerde ki lafızların bağlama uygun ve aynı anlam çerçevesinde kullanılması bahsi çerçevesinde bu metodu kullanmıştır.

إِنَّا نَحْنُ الْحَيُّ الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ (١٢)

“Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların gelecek için yaptıkları her şeyi ve bıraktıkları her izi de yazıyoruz; aslında biz her şeyi apaçık bir ana kitaba kaydetmekteyiz.”⁸³

“Biz, her şeyi apaçık bir kitapta saymışızdır.” Müfessir burada ki kitap kelimesini tefsir edebilmek için birden fazla âyeti delil olarak getirmiştir. âyetler şu şekildedir: İsrâ sûresinde yer alan “O gün bütün insanları, imamları ile çağırırız.”⁸⁴ Âyeti, yaptıkları amellerin hayır veya şer olduğuna şahitlik eden amellerini ihtiva eden kitaplarıyla çağırırız, anlamındadır. Nitekim Zümer sûresinde de şöyle buyrulur: “...hesap kitap ortaya konur, peygamberler ve şahitler getirilir...”⁸⁵ Kehf sûresinde de şöyle buyrulur: “Artık kitap (amel defteri) ortaya konmuştur; suçlular,, “Vay halimize! Bu nasıl kitapmış! Küçük-büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!...”⁸⁶ İbn Kesîr burada kitap kelimesini açıklayabilmek için diğer sûrelerde geçen ilgili âyetleri tespit etmiş ve tefsirinde yer vermiştir. Bu sebeple Müfessir Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsirini yapmıştır bunu yaparken de âyetlerin lafızlarının bağlama uygun ve mana bütünlüğü çerçevesinde kullanılmasına dikkat etmiştir. Âyetler arasındaki bu mana bütünlüğünü kendi içtihiyâ neticesinde yapmıştır.

قَالُوا طَائِرُكُم مَّعَكُمْ أَلَيْسَ ذِكْرُنَا بِلَا أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ (١٩)

“Onlar da dediler ki: ‘Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildi diye öyle mi? Hayır! Siz sınırı aşmış bir topluluksunuz.’”⁸⁷

⁸² İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 12/6722.

⁸³ Yâsîn 36/12.

⁸⁴ İsrâ 17/11.

⁸⁵ Zümer 39/69.

⁸⁶ Kehf 18/49.

⁸⁷ Yâsîn 36/19.

İbn Kesîr, bu âyette geçen “uğursuzluğunuz kendinizdendir” lafzıyla anlatılmak istenilenin ne olduğunu tefsir edebilmek için bu konuyla alakalı aynı bağlamda söylenmiş birden çok âyeti delil getirmiştir. Delil olarak getirilen ilk âyet: “... Eğer başlarına bir felâket gelirse bunu Mûsâ ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna bağlarlardı. Bilesiniz ki başlarına gelenler Allah katındandır; fakat onların çoğu bunu bilmez.”⁸⁸ âyetidir. İkinci âyet ise Sâlih peygamberin kavmi ile arasında geçeni anlatan : “Şöyle cevap verdiler: “Sen ve beraberindekiler bize uğursuz geldiniz.” Sâlih, “Başınıza gelenler Allah katındandır” dedi.”⁸⁹ âyetidir. Son âyet ise Nisâ sûresinde geçen: “...Kendilerine bir iyilik dokunsa “Bu Allah’tan” derler, başlarına bir kötülük gelince de “Bu senden” derler. “Hepsi Allah’tandır” de...”⁹⁰ âyetidir. İbn Kesîr’in zikrettiği bu üç âyette mana bakımından ilgili âyetle birebir aynıdır. Müfessir, âyetler arasındaki anlam ilişkisini dikkate alarak yorumda bulunmuş ve ilgili âyetleri bu doğrultuda açıklamıştır. İbn Kesîr’in burada kullandığı metot Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiri metodudur.

وَأِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

“Elbette onların hepsi toplanıp huzurumuza getirilecek.”⁹¹

Burada geçmiş ve gelecek bütün milletlerin kıyamet günü Allah’ın huzurunda toplanacaklarından, Allah’ında onları yaptıkları amellere göre ya cezalandırılacağından ya da mükâfatlandırılacaklarından bahsedilmektedir.⁹² Müfessir bu âyeti tefsir ederken anlam bakımından uyumlu gördüğü Hûd suresinin şu âyetini zikretmiştir: “Şüphesiz rabbın, onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir. Rabbın, onların yapmakta olduklarından haberdardır.”⁹³ Bu Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsirine örnektir. Burada yapılan tefsir büyük ölçüde müfessirin içtihadına dayanmaktadır. Bir âyeti başka bir âyetle tefsir ederken âyetlerin lafızlarının bağlama uygun ve aynı anlam çerçevesinde kullanılmasına dikkat ederek Hûd sûresinde ki ayeti örnek vermiştir.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِثُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

“... Nice şeyleri çiftler çiftler yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır.”⁹⁴

⁸⁸ A'râf 7/131.

⁸⁹ Neml 27/47.

⁹⁰ Nisâ 4/78.

⁹¹ Yâsîn 36/32.

⁹² İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6735.

⁹³ Hûd 11/111.

⁹⁴ Yâsîn 36/36.

Müfessir bu âyette geçen çift çift yarattık ifadesinin tefsirini yaparken Zâriyât sûresinin 49. âyetini zikretmiştir. “Her şeyden çift çift yarattık, inceden inceye düşünesiniz diye.”⁹⁵ İbn Kesîr kendi içtihiyâyla mana yönünden aynı anlama gelen âyeti delil getirmiştir. Bu da Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsirine örnektir.

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (٣٩)

“Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yıllanmış sapı gibi olur.”⁹⁶

“Ay için de konaklar/menziller tayin etmişsinizdir.” Müfessir bu lafzı açıklayabilmek için mana bakımından benzer birden fazla âyeti delil olarak getirmiş ve Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etmiştir.⁹⁷ İbn Kesîr’in bu âyeti açıklamak için delil getirdiği âyetler şu şekildedir: Bakara sûresinin 189. âyeti. “Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: “Onlar insanlar ve hac için vakit ölçüleridir...”⁹⁸ Yunus sûresinde ise şöyle buyurur: “Güneşi aydınlatıcı, ayı ise aydınlık yapan, yılların sayısını ve hesaplamayı bilesiniz diye ona menziller belirleyen O’dur.”⁹⁹ İsrâ sûresinde ise şöyle buyurulur: “Biz geceyi ve gündüzü birer nişan olarak yarattık ... ayrıca yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye gecenin nişanını siler, aydınlatıcı olarak gündüzün nişanını getiririz...”¹⁰⁰ Burada tefsir için delil getirilen üç âyette de bahsedilen aydan kastedilen anlamın ne olduğudur. İbn Kesîr bu delilleri zikrettikten sonra kendi görüşünün de ne olduğunu ifade etmiştir. Müfessire göre burada ay ile kastedilen bir aylık süredir.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (٤٠)

“Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider.”¹⁰¹

Müfessir bu âyeti açıklarken birden fazla metot kullanmıştır. Hem kendi görüşlerini dile getirmiş, hem mana bakımından birbirine uygun âyetlere yer vermiş hem de peygamber efendimizin farklı tariklerle gelen hadislerine yer vererek Kur’ân’ı tefsir etmiştir. Nitekim İbn Kesîr ilgili âyetin tefsirinde, gece ile gündüzün devri daimindeki ilahî nizamı dikkat çekerek şu değerlendirmede bulunmaktadır: “Allah’ın yüce kudretinin delillerinden birisi de gece ile

⁹⁵ Zâriyât 51/49.

⁹⁶ Yâsîn 36/39.

⁹⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6740.

⁹⁸ Bakara 2/189.

⁹⁹ Yûnus 10/5.

¹⁰⁰ İsrâ 17/12.

¹⁰¹ Yâsîn 36/40

2

gündüzü yaratmış olmasıdır. Bunlardan biri karanlığı, diğeri ise aydınlığı ile O'nun azametinin delilidir. Allah birini diğerrinin ardından göndererek birbirini takip ettirmiştir.”¹⁰² İbn Kesir burada A'râf sûresinin “...Geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten...”¹⁰³ âyetini delil olarak getirmiştir. Bu âyette de anlaşıldığı üzere gece ve gündüz peşi sıra hareket etmektedir. Müfessir burada Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etmiştir.

14

وَحَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ (٤٢)

“Ve binecekleri benzer araçlar yaratmamız da kendileri için açık bir kanıttır.”¹⁰⁴

Âyette geçen binilecek araçlardan kastedilenin ne olduğuna dair bir kapalılık vardır. İbn Kesir bu kapalılığı gidermek ve âyetin tefsirini yapmak için Hâkka sûresinde yer alan şu âyeti delil getirilmiştir: “Bir zamanlar sular coştığı vakit sizi gemide kuşkusuz biz taşıdık;”¹⁰⁵ İbn Kesir bu âyeti delil getirmekle burada bineklerden kastedilenin gemi olduğunu ifade etmiştir. İbn Kesir, burada içtihadı dayalı Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri metodunu kullanmıştır.

4

نُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ (٥١)

“Sûra üflenmiştir. Artık onlar kabirlerinden kalkıp rablerine doğru koşmaktadırlar.”¹⁰⁶

Âyette geçen (يَنْسِلُونَ) kelimesi; hızlı yürürler anlamındadır. İbn Kesir bu âyetin tefsirini yaparken Meâric sûresinde geçen aynı kelimeden bahsedilen âyeti delil getirmiştir. “O gün onlar, bir hedefe çabucak varmak istercesine süratle kabirlerinden çıkarlar.”¹⁰⁷ İbn Kesir aynı ifade geçen âyeti delil getirmekle âyetin tefsirini pekiştirmiştir. Burada kullanılan metot Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri metodudur.

35

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (٥٢)

“Derler ki: “Vay başımıza gelenler! Bizi yattığımız yerden kim diriltip kaldırdı? Rahmânın vaad ettiği işte bu! Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!””¹⁰⁸

Âyetin devamında geçen vaat edilen gün ile ilgili açıklama yapmak için müfessir bu konunun geçtiği başka bir âyeti burada zikrederek Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirini yapmıştır. Müfessirin tercih ettiği âyetler ise Rûm sûresinin 55 ve 56. âyetleridir. “Günaha saplanmış

7

¹⁰² İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6737.

¹⁰³ A'râf 7/54.

¹⁰⁴ Yâsîn 36/42.

¹⁰⁵ Hâkka 69/11.

¹⁰⁶ Yâsîn 36/51.

¹⁰⁷ Meâric 70/43.

¹⁰⁸ Yâsîn 36/52.

olanlar kıyamet koptuğu gün (dünyada) sadece çok kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler... Kendilerine bilgi ve iman verilenler ise şöyle derler: “And olsun ki siz, Allah’ın yazısına uygun olarak yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bu diriliş günüdür; fakat siz onu tanıımıyordunuz.”¹⁰⁹

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (٥٣)

“Olup biten yalnızca bir ses! Ama ardından onların tamamı, birden toplanmış olarak işte huzurumuzdalar.”¹¹⁰

Müfessir bu âyetin tefsirini yaparken birden fazla âyetle açıklamaya çalışmıştır. Bu da Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etme metodudur. Müfessirin bu âyette açıklamaya çalıştığı husus kıyametin kopma şekli veya süresidir. Bu hususlardan bahseden âyetler şöyledir: İlk olarak Nâziat sûresinden bir âyet zikretmiştir. “Oysa bu dönüş sadece bir seslenmeye bakar. Bir de bakarsın kendilerini mahşerde bulmuşlar!”¹¹¹ devamında Nahl sûresinin 77. âyetini zikretmiştir. “Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir. Kıyamet bir göz kırpması kadar yahut daha da kısa olacaktır. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”¹¹² Daha sonra ise İsrâ sûresinin 52. âyetini zikrederek bu âyetin tefsirini bitirmiştir. “O gün Allah sizi çağıracak ve siz, (dünyada) çok az kaldığınız zannı içinde O’na hamd ederek çağrısına uyacaksınız.”¹¹³

امْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ (٥٩)

“Ve “Ey günahkârlar! Siz bugün şöyle ayrılın!” (denir).”¹¹⁴

Allah Teâlâ kıyâmet gününde kâfirlerin akıbetinin ne olacağını söyleyerek onlara müminlerden ayrılmalarını emredecek. Bu âyeti açıklayabilmek için müfessir birden fazla âyeti delil getirmiştir. İlk olarak Yûnus sûresinde geçen 28. âyeti zikrederek tefsirine başlamıştır; “Bir gün ki, onların hepsini bir araya getireceğiz sonra bize ortak koşanlara, “Siz ve ortaklarınız yerlerinizde durup bekleyin!” diyeceğiz, böylece aralarını böleceğiz.”¹¹⁵ Diğer bir âyet ise Rûm sûresinde geçmektedir; “Yine kıyamet koptuğunda, işte o gün insanlar birbirinden ayrılacaklar.”¹¹⁶ Yine Rûm sûresinden 43. âyeti de zikretmiştir; “Şimdi sen, Allah katından, önlenemez bir gün gelmeden önce bütün varlığınla o sağlam dine yönel. O gün onlar

¹⁰⁹ Rûm 30/55-56.

¹¹⁰ Yâsîn 36/53.

¹¹¹ Nâziat 79/13-14.

¹¹² Nahl 16/77.

¹¹³ İsrâ 17/52.

¹¹⁴ Yâsîn 36/59.

¹¹⁵ Yûnus 10/28.

¹¹⁶ Rûm 30/14.

birbirlerinden ayırt edileceklerdir.”¹¹⁷ Ve son olarak da Sâffât sûresinden şu ayetleri zikrederek tefsiri tamamlamıştır. “(Allah, görevlilere buyurur:) Toplayın o zalimleri, onların yoldaşlarını ve Allah’ın dışında taptıklarını! Hepsini cehennemin yoluna sürün!”¹¹⁸ Müfessir aynı konuyu içeren birden fazla âyeti zikrederek âyetin tefsirini iyice pekiştirmiştir. İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde da Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ (٦٣)

“İşte size bildirilen/vaat edilen cehennem bu!”¹¹⁹

İbn Kesîr bu âyeti tefsir ederken aynı mana bütünlüğüne sahip Tûr sûresinin 13-15. âyetlerini delil olarak getirmiştir. “O gün cehennem ateşine itile kakıla götürülecekler. (Onlara şöyle denecek:) “Yalan sayıp durduğunuz ateş işte bu! Peki, bu bir sihir mi? Yoksa görmüyor musunuz?”¹²⁰ İki âyette, insanoğluna bahsedilen cehennemin gösterilmesi ile alakalıdır. Bu sebeple burada Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi metodu kullanılmıştır.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ (٦٨)

“Kime uzun ömür verirse onu yaratılış çizgisinde tersine çeviririz. Hiç düşünmezler mi!”¹²¹

Bu âyette “Allah Teâlâ, insanoğlunun, yaşlandıkça, kuvvetten zayıflığa, güçlülükten âcizliğe doğru döndürüleceğini haber vermektedir.”¹²² İbn Kesîr bu âyeti tefsir edebilmek için bu manada olan bazı âyetleri burada zikretmiştir. İlk olarak Rûm sûresinin 54. âyetini burada zikretmektedir. “Sizi güçsüz yaratan, güçsüzlüğün ardından kuvvet veren, kuvvetli halinizden sonra da güçsüz hale getiren ve yaşlandıran Allah’tır...”¹²³ Bu konuyla alakalı diğer bir âyet ise Nahl sûresinin 70. âyetidir: “Sizi Allah yarattı, sonra da vefat ettirecektir. İçinizden, ...ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılanlar da vardır. Kuşkusuz Allah ilim ve kudret sahibidir.”¹²⁴ Müfessir bu âyetle alakalı kendi içtihadına dayanarak aynı manaya gelen başka âyetleri delil getirerek tefsir yapmıştır. Bu sebeple İbn Kesîr burada Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etme metodunu kullanmıştır.

¹¹⁷ Rûm 30/43.

¹¹⁸ Sâffât 37/22-23.

¹¹⁹ Yâsîn 36/63.

¹²⁰ Tûr 52/13-15.

¹²¹ Yâsîn 36/68.

¹²² İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6766.

¹²³ Rûm 30.54.

¹²⁴ Nahl 16/70.

لِيُنْذَرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

“Diri olanları uyarsın ve inkârcılar hakkındaki o söz (ceza) gerçekleşsin diye (gönderilmiştir).”¹²⁵

Bu âyette Kur’ân’ın gönderilmesinden bahsedilmektedir. İbn Kesîr, âyetin tefsirini yapmak için Kur’ân-ı Kerimde bu konuyla alakalı olan En’âm sûresinin 19. âyetini delil olarak getirmiştir: “...De ki: “Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur’ân bana, hem sizi hem de ulaştığı herkesi onunla uyarmam için vahyedildi...”¹²⁶ İbn Kesîr bu âyeti kendi içtihadı doğrultusunda delil getirerek Kur’ân’ı Kur’ân ile tefsir etmiştir.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾

“İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o, açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur.”¹²⁷

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘nutfe’ kelimesinin ne anlamda kullanıldığını tefsir etmeye çalışırken aynı konuyla alakalı başka âyetleri burada zikretmiştir. Bu âyetlerin ilki İnsân sûresinin 2 âyetidir. Bu âyette şöyle geçer: “Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu iştirir ve görür kıldık.”¹²⁸ Mürselât sûresinde ise şöyle zikredilir: “Sizi önemsenmeyen bir sudan yaratmadık mı? Onu belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.”¹²⁹ Müfessir burada nutfe kelimesini açıklarken Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiri metodunu kullanmıştır.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

“Gökleri ve yeri yaratan Allah onların benzerini yaratmaya kâdir değil mi? Elbette öyledir. O eşsiz yaratıcıdır, her şeyi bilir.”¹³⁰

Bu âyette Allah’ın yaratmasından bahsedilmektedir. Müfessir bu âyetin tefsirinde Allah’ın yaratması ile alakalı mana bakımından aynı olan şu iki âyeti delil olarak getirmiştir. Bu sûreler Mü’min ve Ahkâf sûreleridir. Mü’min sûresi 57. âyetin manası şu şekildedir: “Göklerin ve yerin yaratılması elbette ki insanların yaratılmasından daha büyük bir olaydır ama insanların çoğu bunu bilmez.”¹³¹ Yaratma ile ilgili bir diğer âyet şöyledir: “Onlar

¹²⁵ Yâsîn 36/70.

¹²⁶ En’âm 6/19.

¹²⁷ Yâsîn 36/77.

¹²⁸ İnsân 76/2.

¹²⁹ Mürselât 77/20-22.

¹³⁰ Yâsîn 36/81.

¹³¹ Mü’min 40/57.

4

düşünmüyorlar mı; gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratma konusunda acze düşmeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi? Şüphe yok ki O her şeye kâdirdir."¹³² Görüldüğü gibi müfessir bu âyette ki Allah'ın yaratması ile alakalı başka âyetleri zikrederek Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır.

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٣)

*"Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz."*¹³³

Bu âyette Allah'ın her şeye kâdir olduğundan ve bütün olumsuz sıfatlardan münezzeh olduğundan bahsedilmektedir. İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken, bu âyetle mana yönünden bütünlük sağlayan şu iki âyeti burada zikretmiştir. Bunlardan ilki Mü'minûn sûresinde geçmektedir, Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "... Bütünüyle varlığın yönetimi elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmaya muhtaç olmayan kimdir?" de."¹³⁴ Bu konuyla alakalı diğer bir âyet ise Mülk sûresinin 1. âyetidir: "Mutlak hükümrânlık elinde olan Allah aşkındır, cömerttir ve O'nun her şeye gücü yeter."¹³⁵ Zikredilen her ki âyette de Allah'ın mutlak hükümrân olduğundan ve her şeye gücü yettiğinden bahsedilmektedir. Müfessir bu âyetleri mana bakımından irtibatlandırarak tefsirinde yer vermiştir. Müfessirin bu âyette kullandığı yöntem Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi yöntemidir.

b) Kur'an'ın Sünnet İle Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair aynı manaya gelen ya da konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklayabilmek için Peygamber Efendimizin hadislerine başvurup vurmadığına bakılmıştır. Ayrıyeten burada bir ayrıma da gidilmiş sünnet bahsi, Kur'an'ın sünnetle doğrudan tefsiri ve dolaylı tefsiri olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. Kur'an'ın sünnetle doğrudan tefsirinde efendimiz bizzat ilgili âyeti kendisi açıklamaktadır. Kur'an'ın sünnetle dolaylı tefsirinde ise efendimizin söylemiş olduğu hadisleri müfessir kendi içtihamı doğrultusunda âyetle irtibatlandırmıştır.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ (١٢)

¹³² Ahkâf 46/33.

¹³³ Yâsîn 36/83.

¹³⁴ Mü'minûn 23/88.

¹³⁵ Mülk 67/1.

“Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların gelecek için yaptıkları her şeyi ve bıraktıkları her izi de yazıyoruz; aslında biz her şeyi apaçık bir ana kitaba kaydetmekteyiz.”¹³⁶

Bu âyeti kerîmenin her lafzını müfessir ayrı ayrı ele almış ve o şekilde açıklamıştır. “İşledikleri amelleri ve geride bıraktıklarını biz kaydederiz” lafzıyla alakalı birden fazla görüş bulunmaktadır: Bunların birincisi; onların bizzat kendilerinin yaptığı amelleri biz yazarız ve öldükten sonra bıraktıkları izleri de kaydedip ona göre onları mükâfatlandırırız. Eğer geride ki eserler hayır ise; hayır ile, şer ise şer ile onlara muamele ederiz şeklindedir. Bu manayı destekleyen hadisi şerifler şu şekildedir: Resûlullah (s.a.v.) buyurur ki: “Kim İslâm'da güzel bir sünnet koyarsa, onun mükâfatı ve kendisinden sonra onunla amel edenin mükâfatı ona yazılır. Kim de İslâm'da kötü bir yol açarsa, onun günahı ve ondan sonra onunla amel edenlerin günahı... onun üzerine yazılır.”¹³⁷ Bu hadisi Müslim, Cerir ibn Abdullah el-Beceli'den rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim de aynı hadisi babasından nakletmiştir.

Yine bu konuyla alakalı şu hadisi şerifte nakledilmiştir. “İnsan öldüğü zaman; onun ameli kesilir. Ancak üç şey müstesnadır: sadaka-i cariye, kendisinden faydalanan ilim ve kişiye dua eden salih bir evlat.”¹³⁸ Örneklerden anlaşılmaktadır ki ilgili âyeti kerime peygamber efendimizin iki hadisi zikredilerek açıklanmıştır. Burada ki hadisler doğrudan konuyu açıklamak için söylenilen hadisler olmayıp mana bakımından birbirini tamamlayan hadislerdir. Burada müfessir kendi içtihamı ile tercihte bulunup alakalı hadisleri zikretmiştir. Bu da et-Tayyâr'ın eserinde ele almış olduğu Kur'ân'ın sünnetle tefsir edilmesinin dolaylı yönden tefsir edilmesi bâbındandır.

Said bin Cübeyr “İşlediklerini ve geride bıraktıklarını biz yazarız.” sözünden maksadın; geriye bıraktıkları şeyin ortaya koydukları kural ve kâideler olduğunu söylemektedir. Kendileri öldükten sonra kendisine tâbi olanlar bu kaidelere göre hareket ederler. İbn Ebî Hâtim ve Begavi de bu görüşü tercih eder. Diğer bir görüşte ise; “Geride bıraktıklarını Biz yazarız.” Sözünden maksat itâat veya isyan hususunda yaptığı eylemleri biz kaydederiz şeklindedir.

Hasan ve Katâde de bu lafzın geride bıraktıkları adımlar anlamına geldiğini dile getirmişlerdir. Bu anlamda şu hadis-i şerif burada zikredilmiştir. Ahmed ibn Hanbel şöyle nakletti: “Mescidin etrafındaki yerler boş kalmıştı Seleme oğulları mescidin yakınında bir yere taşınmak istediler. Resûlullah'a (s.a.v.) bu durum bildirilince buyurdu ki: Bana haber

¹³⁶ Yâsîn 36/12.

¹³⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6722.

¹³⁸ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6723.

2

verildiğine göre siz, mescide yakın bir yere taşınmak istiyormuşsunuz? Onlar; evet ey Allah'ın Resûlü, biz bunu istiyoruz, dediler. Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ey Seleme oğulları, sizin yurdunuz sizin eserlerinizi yazar, sizin yurdunuz sizin adımlarınızı kaydeder. Burada müfessir âyetin tefsirini yaparken her lafzı derinlemesine tefsir etmiştir. Bu âyetle çoğunlukla selef kavli tefsir metodunu kullanmıştır. Selef kendi içtihi ve yorumuyla âyetle ilgili pek çok yorum ortaya koymuştur. Müfessir bu yorumların hepsini zikrederek âyetle kastedilen anlamın neler olabileceğini göstermektedir. İbn Kesîr selefin görüşlerini sırasıyla zikretmiş fakat bu âyetle de tercihe gitmemiştir. Âyetin devamında ise müfessir Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsiri metodunu da kullanmıştır. Çünkü burada Peygamber Efendimiz doğrudan bu ayet için bir söz söylememiştir. Hz. Peygamberin doğrudan tefsir amacı taşımayan sözlerinden hareketle ayetin manasına mutabık olan hadislerini zikrederek tefsir yapılmıştır. Bu yöntemde müfessir, hadis ile âyet arasındaki anlam ilişkisini kendi içtihi doğrultusunda kurmuştur.

1

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي الْبَيْتِ الَّذِي كُنْتُمْ تُخْرَجُونَ (٢٦) بِمَا عَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ (٢٧)

“Ona, “Cennete gir” denildi. “Rabbimin beni bağışladığını ve güzel biçimde ağırlananlardan eylediğini keşke kavmim bilseydi!” dedi.”¹³⁹

İbn. Kesîr, bu âyetin tefsirini yaparken âyetle alakalı görüşleri tafsilatlı bir şekilde ele almıştır. Selef görüşlerini naklettikten sonra konuyla alakalı hadis-i şerife de yer vermiştir.

2

2

2

İbn Ebî Hâtim'den konuyla alakalı şu hadisi zikrederek bu âyeti başka bir açıdan tefsir etmiştir. “Sakif kabilesinden Urve bin Mes'ûd Hz. Peygambere gelmiş ve şöyle demiş: Beni kavmime gönder de onları İslâm'a davet edeyim... Urve Lât ve Uzza'ya gitmiş: Yarın sen benden hoşlanmayacağın bir şeyle karşılaşacaksın demiş. Bunun üzerine Sakif kabilesi kızmış. Urve demiş ki: Ey Sakif topluluğu, Lât, Lât değildir; Uzzâ, Uzzâ değildir; Müslüman olun, selâmete kavuşun. Bu sözünü üç kere tekrarlamıştır. Topluluktan bir adam okunu fırlatmış ve Urve'nin kolunun ortasındaki damarına isabet ettirmiş ve onu öldürmüştür. Bu haber Resûlullah'a (s.a.v.) ulaşınca buyurmuş ki: Bunun misali Yâsin sûresinde ki kişinin misâlidir.”¹⁴⁰

Bu âyetin tefsirini yaparken İbn Kesîr hem Kur'ân'ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır hem de Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsiri yöntemini kullanmıştır. İbn Kesîr selefin hem içtihada dayanarak yaptığı yorumlarına hem de âyet hakkında var olan bilgileri aktarmalarına dayanarak âyetin tefsirini yapmıştır. Son bölümde ise âyeti resmen

¹³⁹ Yâsin 36/26-27.

¹⁴⁰ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6732.

5

açıklayan hatta aynı olay kapsamında birbirine benzeyen hadisi örnek vererek konuyu iyice anlaşılır kılmıştır.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (٤٠)

“Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider.”¹⁴¹

Yine aynı âyetle geçen yörünge kelimesiyle alakalı pek çok yoruma ve hadislere yer vermiştir: “Buhâri’den nakledildiğine göre Ebu Zer şöyle demiştir: Güneş battığı zaman mescitte ben Resûlullah (s.a.v.) ile beraberdim. Buyurdu ki: Ey Ebu Zer, güneşin nereye battığını biliyor musun? Ben, Allah ve Resûlü en iyi bilendir, dedim. Buyurdu ki: Güneş arşın arkasında secdeye kapanacağı yere kadar gider. İşte güneşte kendi yörüngesinde yürüyüp gider sözünün anlamı budur.”¹⁴² Bu hadise göre âyetle geçen yörünge arşın arkasıdır. Aynı hadisin başka bir senetle gelen metninde ise “Güneş de kendi yörüngesinde yürüyüp gider” âyetinde ki yörüngeden maksat arşın altıdır.

“Ahmed bin Hanbel’den gelen rivayette ise bu âyetle ki yörünge şu manadadır: Ebu Zer’den nakledilene göre: Ben bir kere güneş kaybolup gittiği zaman Resûlullah (a.s.) ile beraberdim. Buyurdu ki: Ey! Ebu Zer, bu güneş nereye gider, biliyor musun? Ben; Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Resûlullah (a.s.) buyurdu ki: O, Rabbinin huzurunda secde edinceye kadar gider. Sonra dönüş için izin ister ve kendisine izin verilir. O da doğduğu yere dönmektedir. İşte onun karar kıldığı mahal orasıdır. Sonra Hz. Peygamber bu âyeti kerimeyi okudu.”¹⁴³ Görüldüğü üzere müfessir peygamber efendimizin hadislerini kullanarak âyetin ifade ettiği anlamı destekleyen veya açıklayan hadisi zikrederek yorumunu güçlendirip Kur’ân’ı sünnetle dolaylı bir şekilde tefsir etmiştir. Çünkü burada doğrudan efendimizin âyeti tefsir etmesi söz konusu değildir. Yapılan tefsir müfessirin kendi içtihamı doğrultusunda gerçekleşmiştir.

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ (٥٧)

“Orada onlar için her tür meyve vardır ve bütün istekleri yerine getirilir.”¹⁴⁴

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini şu şekilde yapmıştır. “İbn Ebî Hâtim’in Muhammed b. Avf vasıtasıyla Küreyb’den aktardığı rivayette, Üsâme b. Zeyd’in Hz. Peygamber’den şu beyanı

¹⁴¹ Yâsîn 36/40

¹⁴² İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6738.

¹⁴³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6738

¹⁴⁴ Yâsîn 36/57.

işittiği nakledilmektedir: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Dikkat edin! Cennet için gayret gösterip kolları sıvayacak kimse yok mudur? Çünkü cennetin bir benzeri yoktur. Kâ'be'nin Rabbine and olsun ki; O, bütünüyle parlayan bir nur, salınan bir çiçek, akan bir ırmak, olgun bir meyve, çok güzel bir eş, ebedi bir makâm, selâmet dolu bir diyâr, nimetler, yüce ve paha biçilmez mevkilerdir. Onlar dediler ki: Evet ey Allah'ın Resûlü, biz oraya paça sıvayanlarız. Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki; inşallah, deyin. Orada bulunanlar da inşallah dediler. İbn Mâce, Sünen'inin Zühhd kitabında aynı bu rivâyeti Muhammed İbn Muhâcir'den nakleder.”¹⁴⁵

İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde peygamber efendimizin bir hadis-i şerifini kullanmıştır bu hadis-i şerif doğrudan bu âyeti açıklamak için zikredilmemiştir. Efendimizin normal hayatın seyrinde söylediği bir hadistir. Müfessir, anlam bakımından uyumlu olan bu hadisi şerifi âyetle irtibatlandırarak kullanmıştır. Bu sebeple burada Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsirini yapmıştır.

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ (٦٢)

“Nitekim o şeytan sizden nice nesilleri saptırdı. Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz!”¹⁴⁶

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken peygamber efendimizin hadisini şu zikretmiştir. Ebu Hüreyre'den nakledilen bu hadis-i şerif şöyledir; “Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Kıyâmet günü geldiği zaman, Allah Teâlâ cehenneme emreder ve ondan karanlık ve parlayan bir boyun çıkar ve: ‘Ey Âdemoğulları; Ben, size; şeytana tapmayın, o, muhakkak ki sizin apaçık düşmanınızdır ve bana kulluk edersiniz; işte dosdoğru yol budur diye söylemedim mi? ...İşte bu, size vaat edilen cehennemdir. Ey günahkârlar bugün ayrılın der. Bunun üzerine insanlar birbirlerinden ayrılırlar ve dizleri üstü çökerler.”¹⁴⁷ Âyet ve zikredilen hadis-i şerifte şeytanın insanları saptırmasından bahsedilmektedir. Hadis-i şerif ile âyet arasında konu bakımından uygunluk bulunmaktadır. Müfessir burada Kur'ân'ın sünnetle dolaylı tefsirini yapmıştır. Çünkü peygamber efendimiz bu hadis-i şerifi doğrudan bu âyeti açıklamak için zikretmemiştir. Konu bakımından irtibatlı olması hasebiyle müfessir bu hadisi zikretmeyi kendi içtihamı doğrultusunda tercih etmiştir.

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٦٥)

“O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6760.

¹⁴⁶ Yâsîn 36/60.

¹⁴⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6762

¹⁴⁸ Yâsîn 36/65.

Müfessir âyetle geçen uzuvların konuşmasının nasıl olacağını tefsir edebilmek için bu âyetle mana bakımından aynı olan pek çok hadis-i şerifi burada zikretmiştir. “Enes bin Malik’ten nakledildiğine göre; Biz Peygamber Efendimizin (s.a.v.) huzurunda bulunuyorduk. Resûlullah, ön dişleri belirecek (azı dişleri görünecek) kadar gülüverdi. Sonra da: ‘Neye gülüyorum biliyor musunuz?’ dedi. Biz: Allah ve Resûlü en iyi bilendir dedik. Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kulun kıyâmet günü Rabbiyle tartışmasına (konuşmasına) gülüyorum. Kul der ki: ‘Rabbim, sen beni zulümden dolayı cezalandırmıyor musun?’ Allah Teâlâ: Evet (seni zulümden korudum) buyurur. O zaman kul: Ben kendim için kendimden başka bir şahit tanımıyorum (başkasının şahitliğini kabul etmiyorum) der. Allah Teâlâ da: Bugün kendin için kendinden başka bir şahit netice olarak nefsin yeter, şahitler olarak da Kiramen Kâtibin melekleri yeter buyurur. Ardından onun ağzı mühürlenir. Uzuvlarına (organlarına): ‘Konuşun!’ denir. Onlar da kulun yaptığı amelleri (hareketleri) bir bir söyler dururlar. Sonra konuşma serbest bırakılınca kul kendi uzuvlarına: Yazıklar olsun size, benden uzak olun! Ben ancak sizin için mücadele ediyordum (sizi kurtarmaya çalışıyordum) diyerek sitem eder.”¹⁴⁹

Yine başka bir hadis-i şerifi de zikrederek âyeti tefsir etmeye devam etmiştir. “Abdürrezzak der ki: Bize Ma’mer... Resûlullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: Siz, ağızlarınız kap atılmış olarak gelirsiniz. Sizden ilk sorguya çekilecek olan uzvunuz, bacaklarınız ve sırtınızdır.”¹⁵⁰ Bu hadisle de uzuvların konuşması bahsi desteklenmiştir.

Bu konuda zikredilmiş bir diğer hadis ise şudur: “Ebu Hureyre’den nakledilene göre Resûlullah (s.a.) kıyamete dair uzun bir metne sahip hadiste şöyle buyurmuştur: Sonra üçüncüsü ortaya getirilir. Allah Teâlâ ona; sen necisin? der. O; ben Senin kulunum, Sana inandım, peygamberine ve kitaplarına iman ettim, oruç tuttum, namaz kıldım, sadaka verdim, der ve gücü yettiğince kendisinin iyiliklerini sayar. Ona denir ki: Sana şahidimizi gönderelim mi? O; kimin kendisi için şahitlik edebileceğini düşünür. Sonra ağzına mühür vurulur ve karnına konuş denilir. Karnı; eti ve kemikleriyle yaptığı şeyleri söyler. İşte o, münafık olan kişidir. Allah’ın gazap ettiği kul odur. Ukbe ibn Amir’den nakledilen hadis-i şerife göre; o, Resûlullah’ın şöyle buyurduğunu işitmiş: Ağızlara mühür vurulduğu kıyamet gününde, âdemoğlunun konuşacak ilk kemiği sol ayak baldırır.”¹⁵¹

Bu âyetle ilgili zikredilen hadislerin hepsinde kıyâmet gününde uzuvların konuşacağı konusu geçmektedir. Ancak Allah Resûlü bu hadisleri bu âyeti açıklamak için söylememiştir.

¹⁴⁹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6763.

¹⁵⁰ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6764.

¹⁵¹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6764.

Başka zamanlarda konusu geçtiğinde söylemiştir. Müfessir burada bu hadisleri zikretmekle Kur'an'ı sünnetle dolaylı yönden tefsir etmiş bulunmaktadır.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ (٦٩)

“Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahyedilen, ancak bir öğüt ve apaçık Kur'an'dır.”¹⁵²

İbn Kesîr, bu âyetin tefsirini yaparken şiirle ve şâirlikle alakalı birden fazla hadis-i şerifi eserinde zikretmiştir. Bu hadislerin bazıları şu şekildedir: “Katâde'den nakledilene göre: Hz. Âişe'ye; Resûlullah herhangi bir şiirden örnek verir miydi? Denildiği zaman şöyle dedi: Şiir peygamberin hiç hoşlanmadığı sözdü. Yalnızca Kays oğullarının kardeşlerinden bir şâirin bir beytini örnek verir ancak onun da başını sonuna, sonunu da başına koyardı. Hz. Ebubekir ise; onun böyle olmadığını söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber; Allah'a and olsun ki ben şâir değilim ve bu bana gerekmez derdi.”¹⁵³

Bu hadis-i şerif, peygamber efendimizin şiir konusunda iyi olmadığını ve şiirden çok hoşlanmadığından bahsetmektedir. Ancak Peygamber Efendimiz bu hadis-i şerifi bu âyet sebebiyle söylememiştir. Farklı bir zamanda söylemiştir. Bu sebeple burada Kur'an'ın sünnetle doğrudan tefsirinden bahsedemeyiz. Burada müfessirin içtihadına dayalı olarak mana bakımında uyumlu gördüğü için âyetin tefsirinde kullanmıştır. Bu da Kur'an'ın sünnetle dolaylı yönden tefsir edilmesi bahsine girmektedir.

Bu konuyla alakalı diğer bir hadis-i şerif ise şöyledir: “Ebu Davud'dan nakledildiğine göre; Abdullah İbn Amr, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir. Ben ne ilâç içtim ne muska taşıdım ne de kendiliğimden bir şiir söyledim. Bu konuyla alakalı son hadis-i şerif ise şöyledir: İmâm Ahmed der ki: Bize Ebu Nevfel'den nakledildi ki; o, şöyle demiş: Hz. Peygamberin yanında şiir dinlenir miydi? diye Hz. Âişe'ye sorulduğunda, o şöyle dedi: Peygamberin en çok kızdığı söz şiirdi. Hasan el- Basri'den nakledilen son hadis-i şerif ise şudur: Resûlullah bir şiiri şöyle okuyordu Kişiyi kötülüklerden alıkoymak için, İslâm ve ihtiyarlık yeter. Hz. Ebubekir dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü, o şiir şöyledir; İhtiyarlık ve İslam yeter kişiyi kötülüklerden alıkoymak için Hz. Ebubekir veya Hz. Ömer sonra şöyle dedi: Senin Allah'ın Resûlü olduğuna yemin ederim.”¹⁵⁴ Görüldüğü üzere müfessir bu âyetin tefsirinde

¹⁵² Yâsîn 36/69.

¹⁵³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6768.

¹⁵⁴ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6770.

konuyla alakalı pek çok hadise yer vermiştir. Ancak bu doğrudan tefsir türüne değil Kur’ân’ın sünnetle dolaylı tefsir edilmesi türüne örnektir.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ (٧٧)

“İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o, açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur.”¹⁵⁵

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘nutfe’ kelimesini tefsir ederken Peygamber Efendimizin bu âyetin manasına uygun olan şu hadis-i şerifini zikretmiştir: “Ahmed bin Hanbel Müsned’inde der ki: Bize Büsr ibn Cahhâş’dan nakledildi; Resûlullah (s.a.v.) bir gün avucunun içerisine tükürüp parmağını koymuş, sonra şöyle buyurmuş: Allah Teâlâ buyurur ki: Ey Âdemoğlu, sen beni nasıl aciz bırakabilirsin? Ben seni bunun gibi bir şeyden yarattım. Seni düzeltip doğru dürüst bir şekle soktum...”¹⁵⁶ İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde Kur’ân’ın sünnetle dolaylı tefsiri yöntemini kullanmıştır. Çünkü ilgili hadis, doğrudan efendimizin bu âyeti açıklamak için söylemiş olduğu bir hadis değildir.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (٧٨)

“Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve “Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?” diyor.”¹⁵⁷

İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde şu hadisi şerife yer vermektedir: Buhari ve Müslim’den nakledilir ki: “Adam çocuklarına kendisini yakıp sonra kemiğini ezmelerini ve yarısını karaya, yarısını da rüzgârlı bir günde denize atmalarını emretti. Onlar da böyle yaptılar. Allah’u Teâlâ denize emretti, deniz kendinde olan topladı. Karaya emretti kara, kendinde olanı topladı. Sonra Allah’u Teâlâ ona; ol, dedi, o da ayakta yürüyen bir adam oluverdi...”¹⁵⁸ Bu hadis-i şerifte Allah’ın yaratması, çürümüş veya kül olmuş kemiklere yeniden şekil vermesinden bahsedilmektedir. Müfessir âyetin manasına mutabık olan bu hadisi nakletmekle Kur’ân’ı sünnetle dolaylı yönden tefsir etme metodunu kullanmıştır.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٨٢)

“Bir şeyi istediğinde, O’nun buyruğu “ol!” demekten ibarettir; hemen oluverir.”¹⁵⁹

¹⁵⁵ Yâsîn 36/77.

¹⁵⁶ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6774.

¹⁵⁷ Yâsîn 36/78.

¹⁵⁸ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6775.

¹⁵⁹ Yâsîn 36/82.

Müfessir bu âyette geçen ‘ol der ve oluverir’ lafzının tefsirini yapmak için bu konuyla mana bakımından uyumlu olan şu hadis-i şerifi burada zikretmiştir. “Ahmed bin Hanbel der ki Bize, Ebu Zerr’den nakledildi: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah’u Teâlâ buyurur ki: Ey kullarım, Benim affettiklerimin dışında hepiniz günahkârsınız. Öyleyse Benden mağfîret dileyin de sizi bağışlayayım. Benim zengin kıldıklarımın dışında hepiniz fakirsiniz. Muhakkak ki Ben, cömerdim, bol veririm, dilediğimi yaparım. Bir şeyi istediğim zaman, ona sadece; ol derim de o oluverir.”¹⁶⁰ Müfessir bu hadisi zikrederek ilgili âyetin anlamını iyice pekiştirmiştir. İbn Kesîr’in burada kullandığı yöntem Kur’ân’ın sünnetle dolaylı yönden tefsir edilmesi yöntemidir. Çünkü burada zikredilen hadisi efendimiz doğrudan bu âyeti açıklamak için zikretmemiştir.

c) Kur’ân’ın Selef Kavli İle Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair yaptığı açıklamaları seleften gelen rivayetler neticesinde yapıp yapmadığına bakılıp ona göre tasnif edilmiştir.

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ (٨) وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ (٩)

“Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik, bu yüzden kafaları yukarı kalkık durmaktadır. Onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik, böylece gözlerini perdeledik; onlar artık göremezler.”¹⁶¹

İbn Kesîr tefsirinde bu âyetle ilgili yapılan yorumları şöyle nakleder: Avfi, İbn Abbâs’tan naklen “Doğrusu Biz; onların boyunlarına, çenelerine kadar varan demir halkalar geçirdik.” sözü hakkında şunu dile getirmiştir: Söz konusu âyet, anlamsal açıdan İsrâ sûresinin 29. âyetinde yer alan “Elini boynuna bağlanmış gibi sıkı tutma” sözü gibidir. Yani onların elleri boyunlarına bağlanmış ve artık ellerini iyilikle açmaya güçleri yetmez, anlamındadır. Nitekim Tâbiîn müfessirlerinden Mücâhid ise (فَهُمْ مُقْمَحُونَ) ifadesini tahlil ederken; onların başlarının yukarı dikildiğini, ellerinin çenelerine dayandığını ve bu çaresizlikle her türlü hayırdan bütünüyle mahrum bırakıldıklarını kaydetmektedir.¹⁶² Burada boyunlarına demir halka vuranlar lafzıyla ne anlatılmak istediğini selef kendi içtihiyatıyla tefsir ederek tespit etmeye çalışmıştır. Burada selef, kelimenin hem başka ayetteki kullanımına atıf yapmış hem de kendi görüşleriyle

¹⁶⁰ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6776.

¹⁶¹ Yâsîn 36/8-9.

¹⁶² İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 12/6720.

ne manaya geldiğini açıklamıştır. İbn Kesîr bu açıklamaları zikrederek kendi görüşünü dile getirmeyip yalnızca seleften gelen rivayetleri aktararak âyeti tefsir etmiştir. Müfessir âyetin tefsirinde Kur’ân’ın selef kavli ile tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır.

İbn Kesîr, bu âyette geçen bir başka ifadenin tefsirini yaparken de birden fazla görüşe yer vermiştir. “Önlerinden bir set ve arkalarından da bir set çekmişizdir.” Lafzının ne manaya geldiğini şu görüşleri zikrederek açıklamaya çalışmıştır: Mücâhid; burada ki setin hakkı önleyen bir engel olduğunu söylemiştir. Onlar önlerinden ve arkalarından engellendikleri için hak olandan imtina ederler ve iman etmezler. Katâde ise bu setlerden anlatılmak istenilenin sapıklıklar olduğunu söylemiştir. İbn Kesîr burada bir tercihe gitmeyip sadece ilgili görüşleri zikrederek yetinmiştir.

“Gözlerini perdelemişizdir, gözlerini hakka karşı örtmüştür. Bu sebeple artık göremezler. Hayırdan faydalanarak da hakkın yolunu bulamazlar.” Bu lafızla anlatılmak istenileni ise İbn Cerîr et-Taberî’nin İbn Abbas’tan aktardığı rivayete göre o, ilgili âyette geçen kelimeyi ‘ayn’ harfiyle (فَأَعْيَيْنَاهُمْ) şeklinde kıraat etmiş ve ibareye “onları gece körlüğüne/karanlığına tutulmuş gözler kıldık” anlamını yüklemiştir. Abdurrahmân ibn Zeyd ibn Eslem ise şöyle der: Allah onlarla İslâm ve imân arasına bir set germiştir. Dolayısıyla onlar İslâma teslim olamazlar.”¹⁶³ Bahsi geçen açıklamalar, Hz. Peygamber’den nakledilmiş rivayetler olmayıp doğrudan selef âlimlerinin kendi içtihatlarına dayanan yorumlardır. Bu da zikrettiğimiz tefsir metotlarından selef kavli metodu kapsamındadır. Bu yönüyle ilgili âyetin tefsirinde Kur’ân’ın selef kavliyle açıklanması metodu kullanılmıştır.

İbn Kesîr tefsirinde selef görüşlerine sıklıkla yer vermesi âyetle alakalı gelen her yorumu aktarması rivayet tefsiri olmasının bir neticesidir.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلِّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ (١٢)

“Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların gelecek için yaptıkları her şeyi ve bıraktıkları her izi de yazıyoruz; aslında biz her şeyi apaçık bir ana kitaba kaydetmekteyiz.”

Said bin Cübeyr “İşlediklerini ve geride bıraktıklarını biz yazarız.” sözünden maksadın; geriye bıraktıkları şeyin ortaya koydukları kural ve kâideler olduğunu söylemektedir. Kendileri öldükten sonra kendisine tâbi olanlar bu kaidelere göre hareket ederler. İbn Ebî Hâtim ve

¹⁶³ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 12/6721.

2

Begavi’de bu görüşü tercih eder. Diğer bir görüşte ise; “Geride bıraktıklarını Biz yazarız.” Sözünden maksat itâat veya isyan hususunda yaptığı eylemleri biz kaydederiz şeklindedir.

2

Hasan ve Katâde de bu lafzın geride bıraktıkları adımlar anlamına geldiğini dile getirmişlerdir. Bu anlamda şu hadis-i şerif burada zikredilmiştir. Ahmed ibn Hanbel şöyle nakletti: “Mescidin etrafındaki yerler boş kalmıştı Seleme oğulları mescidin yakınında bir yere taşınmak istediler. Resûlullah’a (s.a.v.) bu durum bildirilince buyurdu ki: Bana haber verildiğine göre siz, mescide yakın bir yere taşınmak istiyormuşsunuz? Onlar; evet ey Allah’ın Resûlü, biz bunu istiyoruz, dediler. Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ey Seleme oğulları, sizin yurdunuz sizin eserlerinizi yazar, sizin yurdunuz sizin adımlarınızı kaydeder. Burada müfessir âyetin tefsirini yaparken her lafzı derinlemesine tefsir etmiştir. Bu âyette çoğunlukla selef kavli tefsir metodunu kullanmıştır. Selef kendi içtihiadı ve yorumuyla âyetle ilgili pek çok yorum ortaya koymuştur. Müfessir bu yorumların hepsini zikrederek âyette kastedilen anlamın neler olabileceğini göstermektedir. İbn Kesîr selefin görüşlerini sırasıyla zikretmiş fakat bu âyette de tercihe gitmemiştir. Âyetin devamında ise müfessir Kur’ân’ın sünnetle dolaylı tefsiri metodunu da kullanmıştır. Çünkü burada peygamber efendimiz doğrudan bu ayet için bir söz söylememiştir. Hz. peygamberin doğrudan tefsir amacı taşımayan sözlerinden hareketle ayetin manasına mutabık olan hadislerini zikrederek tefsir yapılmıştır. Bu yöntemde müfessir, hadis ile âyet arasındaki anlam ilişkisini kendi içtihiadı doğrultusunda kurmuştur.

1

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ (١٨)

“İnkârcılar... biliniz ki sizi taşılayacağız ve tarafımızdan size acı veren bir işkence yapılacaktır.”¹⁶⁴

İbn Kesîr bu âyette geçen “taşlayacağız” kelimesini tefsir edebilmek için Kur’ân’ın selef kavli ile tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır. Müfessir burada seleften gelen iki görüşe yer vermiştir. Bunların ilki Katâde’ye diğeri ise Mücâhid’e aittir. Katâde; taşılama eyleminin taşıla yapılacağını söylerken, Mücâhid ise taşılamanın hakaretle olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵ Görüldüğü üzere bu ayet selefin içtihiadına dayalı olarak tefsir edilmiştir. İbn Kesîr burada herhangi bir tercihe gitmeyerek sadece rivayetleri aktarmıştır.

إِنِّي أَمْنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ (٢٥)

¹⁶⁴ Yâsîn 36/18.

¹⁶⁵ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6728.

“İşte ben rabbinize iman etmiş bulunuyorum; bana kulak verin.”¹⁶⁶

İbn Kesîr bu âyetteki “İşte ben rabbinize iman etmiş bulunuyorum.” lafzını tefsir ederken bazı selef rivayetlerine yer vermiştir. İbn İshâk’a Abdullah ibn Abbâs, Kâ'b ve Vehb ibn Münebbih'ten nakledildiğine göre, “İşte ben rabbinize iman etmiş bulunuyorum.” lafzını iki manada açıklamışlardır. İlki o kişi kavmine: sizin inkâr ettiğiniz Rabbimize inandım o halde benim sözümü dinleyin şeklindedir. İkinci görüşe göre ise bu hitabın muhatabının peygamberler olması da muhtemeldir. Bu takdirde, sizi gönderen Rabbimize iman ettim, artık O'nun katında bu konuda benim için şahitlik edin, beni dinleyin anlamında olur. İbn Cerir et-Taberî bu görüştedir ve o manada nakletmiştir.¹⁶⁷ Müfessir burada kimin Rabbine iman edildiğine dair olan kapalılığı, seleften gelen iki farklı görüşü zikrederek açıklamaya çalışmıştır. Fakat sadece açıklamıştır kendisi bir görüşte bulunmamıştır. Bu âyet seleftin içtihat ve yorumlarıyla tefsir edilmiştir. Bu da Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi minvalindedir.

قَبْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

“Ona, “Cennete gir” denildi. “Rabbimin beni bağışladığını ve güzel biçimde ağırlananlardan eylediğini keşke kavmim bilseydi!” dedi.”¹⁶⁸

İbn. Kesîr, bu âyetin tefsirini yaparken âyetle alakalı görüşleri tafsilatlı bir şekilde ele almıştır. Tefsirine bu âyetle alakalı görüşleri naklederek başlamıştır. “Muhammed bin İshâk, Abdullah İbn Mesud’dan şöyle nakletmiştir; Onlar bu kişiyi ayaklarıyla, bağırsakları dökülünceye kadar ezmişlerdi. Allah (c.c.) da ona; cennete gir, buyurmuştu. O cennete girmiş ve orada rızıklandırılmıştı. Allah onun dünyadaki üzüntüsü ve sıkıntısını gidermişti.”¹⁶⁹

“Mücâhid de bu konuda şöyle rivayet etmiştir: Habib en-Neccâr’a; cennete gir, denildi. O, öldürülünce cennet kendisine vâcib oldu. Cennetteki sevabı görünce, keşke kavmim bilseydi dedi. Katâde bu hususta şöyle demişti: Mü'min ancak nasihat eder zalim olmaz. Habib en-Neccâr, Allah'ın kendisine verdiği lütfu, kendisine saldırmalarının neticesini kavmine göstermesini ummuştur. Süfyân es-Sevri ise bu ayeti şu şekilde tefsir etmiştir: Rabbime imân edip peygamberlerine inanmamdan dolayı bana vermiş olduğu lütuflardır. Burada ki maksat;

¹⁶⁶ Yâsîn 36/25.

¹⁶⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6730.

¹⁶⁸ Yâsîn 36/26-27.

¹⁶⁹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6731.

Eğer onlar kendisine verilen nimet, sevap ve güzel mükâfatı bilmiş olsalardı bu onları peygamberlere uymaya sevk eder ve böylece hidayete erenlerden olurlardı.”¹⁷⁰

İbn Ebî Hâtim de konuyla alakalı bir hadisi şerif zikrederek bu âyeti başka bir açıdan tefsir etmiştir. “Sakif kabilesinden Urve bin Mes'ûd Hz. Peygambere gelmiş ve şöyle demiş: Beni kavmime gönder de onları İslâm'a davet edeyim... Urve Lât ve Uzza'ya gitmiş: Yarın sen benden hoşlanmayacağın bir şeyle karşılaşacaksın demiş. Bunun üzerine Sakif kabilesi kızmış. Urve demiş ki: Ey Sakif topluluğu, Lât, Lât değildir; Uzzâ, Uzzâ değildir; Müslüman olun, selâmete kavuşun. Bu sözünü üç kere tekrarlamıştır. Topluluktan bir adam okunu fırlatmış ve Urve'nin kolunun ortasındaki damarına isabet ettirmiş ve onu öldürmüştür. Bu haber Resûlullah'a (s.a.v.) ulaşınca buyurmuş ki: Bunun misali Yâsin sûresinde ki kişinin misâlidir.”¹⁷¹

Bu âyetin tefsirini yaparken İbn Kesîr hem Kur'ân'ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır hem de Kur'ân'ın sünnetle doğrudan tefsiri yöntemini kullanmıştır. İbn Kesîr selefin hem içtihadı dayanarak yaptığı yorumlarına hem de âyet hakkında var olan bilgileri aktarmalarına dayanarak âyetin tefsirini yapmıştır. Son bölümde ise âyeti resmen açıklayan hatta aynı olay kapsamında birbirine benzeyen hadisi örnek vererek konuyu iyice anlaşılır kılmıştır.

وَمَا أَنْزَلْنَاهُ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ (٢٨) إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ (٢٩)

“Ondan sonra kavmi üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirmeyiz de. (Cezaları) korkunç bir sestten ibaretti; sönüverdiler.”¹⁷²

Bu âyetlerin tefsirini yaparken müfessir seleften gelen görüşlere bolca yer vererek âyetleri açıklamıştır. Yirmi sekizinci âyetten başlayacak olursak “Allah’u Teâlâ Habib en-Neccar’ı öldürmelerinden sonra onun kavmine azap ettiğini ve onlardan intikam aldığını haber vermektedir. Onlar Allah'ın elçisini yalanlamışlar ve onun dostunu öldürmüşlerdi. Ayrıca onları helâk etmek için meleklerden ordular göndermeye gerek olmadığını gazabını daha basit biçimde tamamladığını dile getirmiştir. Nitekim İbn İshâk'ın rivâyetine göre, Abdullah ibn Mes'ûd bazı arkadaşlarına bu âyeti tefsir ederken; bizim onları gazaba uğratmamız onların sandığından daha kolay oldu, demiştir. Sadece bir tek çılgılık oldu ve onlar hemen sönüp gittiler.

¹⁷⁰ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6731.

¹⁷¹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6732.

¹⁷² Yâsin 36/28-29.

Bazıları da "Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiç bir ordu indirmedik, zaten indirecek te değildik." âyetine: onlara bir başka peygamberler indirmedik şeklinde mana vermişlerdir. Mücâhid ve Katâde de böyle demişlerdir. Katâde ayrıca: Allah, Habib en-Neccar'ın kavmine onu öldürmelerinden sonra azap etmemiştir. Sadece tek bir çılgılık oldu ve onlar hemen sönüp gittiler, şeklinde yorum yapmıştır. Birinci anlam daha doğrudur çünkü risalet kavramı için ordu ifadesinin kullanılması yaygın bir kullanım değildir."¹⁷³ İbn Kesîr bu âyetlerin tefsirinde selef kavlinin içtihadından veya âyet hakkında bildikleri hususlardan yararlanmıştı. Diğer zikrettiğimiz âyetlerden farklı olarak İbn Kesîr burada bir tercihe gitmiştir. İbn Kesîr'e göre Habib en-Neccar'ın kavmine Allah (c.c.) onu öldürmelerinden sonra azap etmiştir.

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (٣٩)

"Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yılanmış sapı gibi olur."¹⁷⁴

Müfessir (الْعُرْجُون) kelimesini, selefın içtihadi görüşlerine yer vererek tefsir etmiştir. İbn Abbâs der ki: Burada kastedilen hurma ağacının köküdür. Mücâhid ise bunun kurumuş hurma kütüğü anlamında olduğunu söyler. İbn Abbâs, hurma kütüğü bir süre sonra eskiyip kurur ve bükülür. Allah (c.c.) diğer ayın başında onu yeniden ve ilk şekliyle ortaya çıkarır."¹⁷⁵ Müfessir zikrettiği bu yorumları tarafsız bir şekilde nakletmiştir, herhangi bir tercihte bulunmamıştır. Bu âyette Kur'an'ı Kur'an'la tefsirin dışında Kur'an'ı selef kavliyle tefsir etme metodu da kullanılmıştır.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (٤٠)

"Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider."¹⁷⁶

Müfessir "Güneşe, aya ulaşmak düşmez" lafzının üzerinde yoğunlaşmış ve o konuda ki selefe ait her görüşe yer verip tefsirini yapmıştır. Bu konuya Mücâhid'in görüşünü vererek başlamıştır: Her birinin bir sınırı vardır, onu aşmaz ve o sınırın gerisinde de kalmaz. Hangisinin hâkimiyeti başlarsa öbürünün hâkimiyeti son bulur. Diğer bir görüşte Abdürrezzâk der ki: "Güneşe, aya ulaşmak düşmez" lafzında ayın dolunay olduğu gecedir demiştir. Sevri, İsmail

¹⁷³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6732.

¹⁷⁴ Yâsîn 36/39.

¹⁷⁵ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6740.

¹⁷⁶ Yâsîn 36/40

bin Ebu Hâlid kanalıyla, Ebu Sâlih'ten nakleder ki; o, bu âyete şöyle anlam vermiştir: birinin ışığı diğerine ulaşmaz. İkrime ise der ki: Her birinin bir hâkimiyeti vardır. Güneş gece vakti doğmaz.

“Gece de, gündüzü geçecek değildir.” Lafzını ise selef şöyle yorumlamıştır: İkrime der ki: Gündüz olmadan başka bir gecenin olması imkânsızdır. Güneşin hâkimiyet alanı gündüz, ayın hâkimiyet alanı ise gecedir. Dahhâk der ki: “Gündüz şu ufuktan tecelli edinceye kadar gece diğer ufuktan çekilmez” diyerek bu kozmik dengeye işaret eder. Mücâhid ise der ki: İkisi birbirini bekler. Biri diğerinin alanından sıyrılır. Bu takdirde mana şöyle olur: Gece ile gündüz arasında bir ayrılık yahut bir boşluk bulunmamaktadır. Kesintisiz ve süresiz bir şekilde ikisi birbirini takip eder. Her ikisi de ilahî takdir doğrultusunda birbirinin peşi sıra hareket etmeye boyun eğdirilmişlerdir.¹⁷⁷ Müfessir ilgili âyette geçen lafızların ne manada kullanıldığını açıklayabilmek için seleften gelen görüşlere başvurmuştur. Ama sadece görüşleri zikretmekle yetinip hangi görüşün ağır bastığına veyahut kendi tercihinin ne olduğunu belirtmemiştir.

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

“Ve binecekleri benzer araçlar yaratmamız da kendileri için açık bir kanıttır.”¹⁷⁸

Âyette geçen binilecek araçlardan kastedilenin ne olduğuna dair bir kapalılık vardır. İbn Kesîr bu kapalılığı gidermek ve âyetin tefsirini yapmak için selefın görüşlerine yer vermiştir: Avfi'ye göre burada develer kastedilmektedir. Çünkü develer karada gemidir. Üzerinde insanların yüklerini taşır ve ona binerler. İkrime, Mücâhid, Hasan, Katâde ve başka kişilerde böyle demişlerdir. Başka bir rivâyete göre ise Süddi bunun davarlar olduğunu söylemiştir. İbn Cerîr Taberî der ki burada kastedilen gemilerdir. Nûh peygamberin gemisinden sonra yapılan gemiler ona benzer bir şekilde yapılmıştır.¹⁷⁹ Seleften gelen içtihadî yorumlar oldukça fazladır. İbn Kesîr bu görüşleri zikretmekle yetinmiştir. Yine bu âyetin tefsirinde de herhangi bir tercihe gitmemiştir. İbn Kesîr burada Kur'ân'ın selef kavliyle tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾

“O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürmekle meşguldürler.”¹⁸⁰

Bu âyeti kerimede Allah (c.c.), cennet ehlinin kıyamet günü mahşer yerinden ayrıldıktan sonra cennet bahçelerinde konaklayacaklarından, cennet ehlinin diğerlerinden farklı olarak,

¹⁷⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6741.

¹⁷⁸ Yâsîn 36/42.

¹⁷⁹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6755.

¹⁸⁰ Yâsîn 36/55.

3 içinde bulundukları nimet ve kurtuluşla meşgul olacaklarından bahsetmektedir. Müfessirimiz bu âyeti kerimenin tefsirini yaparken selefin görüşlerine yer vermiştir. Hasan el-Basri ve İsmail ibn Ebu Hâlid (فِي شُعْلٍ) lafzının cehennem ehlinin uğradığı azap meşguliyeti anlamına geldiğini, Mücâhid ise bunun verilen nimetler içerisinde hayret edip kalırlar anlamına geldiğini zikretmiştir. İbn Abbas ise (فَاكْهُونَ) kelimesinin sevinirler anlamına geldiğini söylemiştir.¹⁸¹ Görüldüğü üzere burada selefin içtihadına dayalı olarak birden fazla görüş bulunmaktadır. İbn Kesîr ise tefsirde bu görüşlere yer vererek Kur'an'ı selef kavliyle tefsir etmiştir. Yine İbn Kesîr selef kavliyle yapmış olduğu diğer âyetlerin tefsiri gibi herhangi bir tercihe gitmemiştir.

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكُونُونَ (٥٦)

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, tahtlarına kurulacaklar.”¹⁸²

2 Müfessir burada tahtlar kelimesinin açıklamasını yaparken seleften gelen görüşlere yer vermiş ve o şekilde açıklamıştır. İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Muhammed ibn Kâ'b, Katâde ve Süddî (الْأَرَائِكِ) kelimesinin, çadırdan örtülerin altındaki tahtlar anlamına geldiğini söylemişlerdir. İbn Kesîr ise tahtlar kelimesi için burada şu yorumu yapmıştır: Dünyadaki ona benzer köşklerin altındaki koltuklardır.¹⁸³ Bu âyette müfessir hem kendi içtihadına yönelik tefsir yapmış hem de Kur'an'ın selef kavliyle tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır.

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ (٥٨)

“Engin merhamet sahibi rabden gelen söz şu olacak: ‘Selâm size!’”¹⁸⁴

2 Müfessir bu âyetin tefsirini yaparken İbn Cerîr et-Taberî'den gelen şu rivayeti zikretmiştir. Selefe göre Allah'ı Teâlâ cennet ve cehennem ehlinin işini bitirdikten sonra bulutlardan gölgeliklerle meleklerle birlikte gelip cennet ehline selâm verir. Cennet ehli ise onların selamına karşılık verir.¹⁸⁵ İbn Kesîr bu âyette geçen selamın nasıl gerçekleşeceği ile alakalı tefsirinde selefe dair görüş bildirerek Kur'an'ı selef kavliyle tefsir etmiştir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ (٦٦)

“Dilesek (dünyada da) gözlerini büsbütün kör ederdik de yolu bulmak için çabalayıp dururlardı; ama o takdirde nasıl görebileceklerdi ki?”¹⁸⁶

¹⁸¹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6759.

¹⁸² Yâsîn 36/56.

¹⁸³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6760.

¹⁸⁴ Yâsîn 36/58.

¹⁸⁵ İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, 12/6760.

¹⁸⁶ Yâsîn 36/66.

2

2

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken selefin görüşlerine yer vermiştir. “Ali bin Ebu Talha, İbn Abbâs’ın bu âyetin tefsirinde şöyle dediğini bildirir: Biz isteseydik onları hidâyet yolundan saptırırdık. O zaman onlar hidâyeti nasıl bulacaklardı. Hasan el-Basri der ki: Allah dilemiş olsaydı, onların gözlerini silip yok eder de hepsini kör olarak dolaşan kişiler yapardı. Süddî ise bu âyete; Biz isteseydik onların gözlerini görmez kılardık, diye mana vermiştir.”¹⁸⁷ Görüldüğü üzere bu âyette geçen ‘gözlerini büsbütün kör ederdik’ lafzını çoğu kişi farklı yorumlamıştır. Kimilerine göre körlük hidâyet yolundan saptırmakla kimilerine göre ise gerçek anlamda olmaktadır. Müfessir bu farklılıkların hepsini zikrederek Kur’ân’ı selef kavliyle tefsir etmiştir. Fakat İbn Kesîr burada da sadece görüşleri zikretmiş, bir tercihte bulunmamıştır.

وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ (٦٧)

“Yine dilesek oldukları yerde onların mahiyetlerini değiştirirdik de (taş gibi) artık ne ileri gidebilirler ne de geri dönebilirlerdi.”¹⁸⁸

3

“İbn Kesîr bu âyette geçen ‘oldukları yerde onların mahiyetlerini değiştirirdik/onları dondururduk’ lafzının tefsirini yine selefin görüşlerine dayalı olarak yapmıştır. Bu yorumlar şunlardır: İbn. Abbâs’a göre onları helâk ederdik, anlamında kullanılmıştır. Süddî ise; onların yaratılışlarını değiştirirdik diye anlam vermiştir. Ebu Sâlih ise onları taş kılardık demiştir. Hasan el- Basri ve Katâde; onları ayaklarının üzerine oturtturduk anlamını vermişlerdir.”¹⁸⁹ Görüldüğü gibi müfessir zikredilen lafızla alakalı pek çok görüşü zikretmiş fakat bir tercihte bulunmamıştır. Müfessir bu âyeti de Kur’ân’ı selef kavliyle tefsir yöntemini kullanarak tefsir etmiştir.

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ (٧٠)

“Diri olanları uyarsın ve inkârcılar hakkındaki o söz (ceza) gerçekleşsin diye (gönderilmiştir).”¹⁹⁰

Bu âyette Kur’ân’ın gönderilmesinden bahsedilmektedir. İbn Kesîr, âyetin tefsirini yapmak için Kur’ân-ı Kerimde bu konuyla alakalı olan En’âm sûresinin 19. âyetini delil olarak getirmiştir: “...De ki: “Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur’ân bana, hem sizi hem

¹⁸⁷ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6765.

¹⁸⁸ Yâsîn 36/67.

¹⁸⁹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6765.

¹⁹⁰ Yâsîn 36/70.

de ulaştığı herkesi onunla uyarmam için vahyedildi...¹⁹¹ İbn Kesîr bu âyeti kendi içtihadı doğrultusunda delil getirerek Kur’ân’ı Kur’ân ile tefsir etmiştir.

Müfessir bu âyette geçen diri olanların ne anlama geldiğini açıklayabilmek için selefın şu görüşlerine yer vermiştir: Katâde’ye göre diriden kasıt kalbinin veya gözünün diri olmasıdır. Dahhâk ise; akıllı olanlar manasına geldiğini söylemektedir.¹⁹² Müfessir bu görüşleri zikretmekle yetinmiş, başka bir açıklama yapmamıştır. Müfessir burada Kur’ân’ı selef kavliyle tefsir etme yöntemini kullanmıştır.

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ (٧٢)

“Bunları kendilerine boyun eğdirdik ki bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler.”¹⁹³

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yapabilmek için, Katâde’nin şu görüşüne yer vermektedir: “Hayvanlar insanlara itaat etmektedirler. İnsanlar hayvanları diledikleri gibi kullanır. Hiç biri buna karşı koyamamaktadır. Hatta cüsse bakımından son derece küçük biri dahi cüsseli bir deveyi emrine boyun eğdirip yere çöktürebilmekte veya dilediğinde ayağa kaldırıp yürütebilmektedir. İşte o hayvan, insanın emrine boyun eğmiş ve buyruğuna uymuştur. Hatta yüz develik veya daha fazla bir kervan da olsa küçük bir insanın peşine düşer ve hepsi birlikte dizilip gider.”¹⁹⁴ İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde Kur’ân’ı selef kavliyle tefsir etme metodunu kullanmıştır. Seleften sadece Katâde’nin görüşüne yer vermiş ve bu şekilde tefsirini yapmıştır.

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحَضَّرُونَ (٧٥)

“Hâlbuki o sözde tanrılar kendilerine yardım edemezler, aksine kendileri onların hizmetindeki askerlerdir.”¹⁹⁵

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘kendileri onların hizmetindeki askerlerdir.’ Lafzını selef dair görüşlere yer vererek açıklamaktadır. “Bununla hesap günündeki durumları kastedilmektedir. Yani bu putlar kıyamet günü toplanıp haşredilecekler ve kendilerine tapanların hesaba çekildiği sırada hazır bulunacaklardır ki bu onların aleyhinde delil getirilmesi içindir. Onların rezilliğini daha açık olarak ortaya koysun dıyedir. Başka bir görüşte ise Katâde bu âyeti şu şekilde açıklamıştır: O ilahlar kendilerine tapanlara asla yardım edemezler. Sadece kendileri onlar için var olan askerlerdir. Müşrikler henüz dünyadayken dahi kendilerine hiçbir

¹⁹¹ En’âm 6/19.

¹⁹² İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6771.

¹⁹³ Yâsîn 36/72.

¹⁹⁴ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6771.

¹⁹⁵ Yâsîn 36/75.

fayda sağlamayan ve üzerlerinden en küçük bir felaketi dahi defedemeyen bu tanrılarına kızarlar. Çünkü onlar yalnızca birer putturlar.”¹⁹⁶ Yine müfessir sûrenin çoğu âyetinde kullandığı gibi bu âyeti kerimede de Kur’ân’ı selef kavliyle tefsir etme metodunu kullanmıştır. Yine İbn Kesîr bu âyette de sadece görüşleri zikrederek ve herhangi bir tercihte bulunmayarak tefsirini yapmıştır.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (٧٨)

“Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve “Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?” diyor.”¹⁹⁷

Bu âyetin tefsirinde İbn Kesîr şu hadis-i şerife yer vermiştir: “Übeyy bin Halef Resûlullah (s.a.v.)’a gelmiş ve eline çürümüş bir kemik parçası alarak, paralayıp havaya atmış ve: Ey Muhammed, Allah’ın bunu dirilteceğini mi iddia ediyorsun? Demiş. Hz. Peygamber: Evet, Allah Teâlâ seni öldürür, sonra diriltir, sonra da cehenneme sürükler, buyurmuştur. Bunun üzerine Yâsîn sûresinin son kısmındaki bu ayetler nâzil olmuştur.”¹⁹⁸ Bu zikredilen hadisi şerif ile bu âyetin nüzûl sebebi açıklanmaktadır. Nüzûl sebepleri ile ilgili derin bilgi sahibi kişiler Peygamber Efendimizden sonrakilerdir. Bu sebeple burada Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilme yöntemi kullanılmıştır.

d) Kur’ân’ın Dil (Lügat) ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde dilsel tahlillere, kelimenin kökenine veya Arap belâgatına dair açıklamalara yer verip vermemesine bakılmıştır.

وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (٣٢)

“Elbette onların hepsi toplanıp huzurumuza getirilecek.”¹⁹⁹

Burada geçmiş ve gelecek bütün milletlerin kıyamet günü Allah’ın huzurunda toplanacaklarından, Allah’ında onları yaptıkları amellere göre ya cezalandırılacağından ya da mükâfatlandırılacaklarından bahsedilmektedir.²⁰⁰ İbn Kesir bu âyette dilsel tahlillere yer vermiş bu da Kur’ân’ın dil (lügat) ile tefsiri bahsindendir. Yaptığı tahliller ise şunlardır: Kariler (ان) harfinin okunuşunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı tahfif ile (وان كل لما جميع) şeklinde

¹⁹⁶ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6772.

¹⁹⁷ Yâsîn 36/78.

¹⁹⁸ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6773.

¹⁹⁹ Yâsîn 36/32.

²⁰⁰ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6735.

okumuşlardır ki bu takdirde (اِنْ) edâtı ispat içindir. Bir kısmı ise şedde ile (اِنَّ) şeklinde okumuşlardır ki, bu takdirde (اِنْ) edatı nefy içindir, (لَمَّا) edatı da (اِلَّا) anlamındadır. Anlamı da şu şekilde olur: Hepsî ancak Bizim katımızda huzura getirileceklerdir. Her iki okunuşun anlamı da aynıdır.²⁰¹

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (۳۹)

“Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yıllanmış sapı gibi olur.”²⁰²

Müfessir (الْعُرْجُون) kelimesinin Arap dilindeki kullanım alanına göre de yorum yapmıştır. “(الْعُرْجُون) ibaresi, kurumuş ve kavis almış eğri hurma salkımı çöpünü (‘urcûn) ifade etmektedir. Hurma salkımının bağlandığı bu dip sapı, bilhassa bir önceki yıldan kaldığında daha ince, daha kavisli ve belirgin biçimde sararmış bir renk almaktadır. Âyetteki benzetme, yüzeysel olarak zannedildiği gibi yalnızca hilâlin ilk ve son evrelerindeki biçimsel görünümünü resmetmekle kalmamakta; aynı zamanda ayın o konaklarda giderken yeryüzü etrafında bir ayda kat ettiği hareket noktasının bir modelini de göstermiş oluyor.”²⁰³ Bu âyette kullanılan metot Kur’ân’ın dil ile tefsir edilmesidir.

İbn Kesîr’in Yâsîn sûresinin tefsirini yaparken hangi âyetleri hangi yöntemler çerçevesinde tefsir ettiğini şu şekilde toparlayıp tasnif edilebilir. İbn Kesîr bu sûrede toplam 38 âyet-i kerimeyi tefsir etmiştir. Bunların 18 tanesinde Kur’ân’ın Kur’ân ile tefsiri, 10 tanesinde Kur’ân’ın sünnet ile tefsiri, 19 tanesinde Kur’ân’ın selef kavli ile tefsiri ve 2 tanesinde ise Kur’ân’ın dil (lûgat) ile tefsiri yöntemi kullanılmıştır. İbn Kesîr 9 âyette ise birden fazla tefsir yöntemi kullanmıştır. Bunların 3 tanesinde üç farklı yöntem kullanmıştır geriye kalan 6 âyette ise ikişer yöntem kullanmıştır. Bu âyetlerde kullandığı yöntemler ise Kur’ân’ın Kur’ân, sünnet ve selef kavli ile tefsir etme yöntemleridir. İbn Kesîr, bu sûrenin tefsirinde Kur’ân’ın İsrâiliyat ile tefsiri yöntemini kullanmamıştır.

²⁰¹ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6735.

²⁰² Yâsîn 36/39.

²⁰³ İbn Kesîr, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, 12/6753.

2. Mülk Sûresinin Tefsiri

2.1. Mülk Sûresi Hakkında

Mekkî bir sûredir. 30 âyetten oluşmaktadır. Mushaf sırasına göre altmış yedi, nüzul sırasına göre yetmiş yedinci sûredir. Tûr sûresinden sonra, Hâkka sûresinden önce inmiştir. Sûre, ismini birinci âyette geçen bütün kâinatın mülk ve saltanatının Allah'ın kudretinde olduğu anlamına gelen “el-Mülk” (hükümlerlik) kelimesinden almıştır.

Sûrede başlıca, Allah'ın azameti, Allah'ın birliğini ve birliğin delilleri, öldükten sonra tekrar dirilmeyi ve bu dirilmeyi inkâr edenlerin nasıl bir sonla karşılaşacaklarını konu edinmektedir.²⁰⁴ “Sûrenin içeriği iki bölüm şeklinde açıklanabilir. Birinci bölüm evrenin yaratılış ve yönetilişinin Allah'ın elinde bulunduğu ile ilgilidir. İkinci bölümde ise yeryüzünün insanın yaşamasına uygun hale getirilişi, insana verilen zâhirî ve bâtinî özellikler zikredilmiş, tabiatı işleyen kanunların aksaması durumunda insanın elinden hiçbir şey gelmeyeceği belirtilmiştir.”²⁰⁵

Bu sûreye “Tebâreke”, Münciye (kurtarıcı) ve Vâkıye (koruyucu), Mücâdele, Mânia, ve Mennâa olarak da adlandırılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Mülk sûresi okuyanların kabir azabından korunacağını da buyurmuştur.²⁰⁶

Müsâid bin Süleyman et-Tayyâr'ın ele almış olduğu tefsir yöntemleri bağlamında Mülk sûresinde hangi âyetlerin bu yöntemler doğrultusunda açıklanmış olduğu tespit edilip ilgili âyetler burada zikredilecektir.

2.2. Mülk Sûresinde Kullanılan Metotlar

a) Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuyla alakalı ya da herhangi bir lafzı açıklayabilmek için bir başka âyeti örnek getirip getirmediğine bakılmıştır.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴿٢﴾

²⁰⁴ “Mülk Suresi Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı” (Erişim 29 Temmuz 2026).

²⁰⁵ M. Kâmil Yaşaroğlu, “MÜLK SÛRESİ - TDV İslâm Ansiklopedisi” (Erişim 29 Temmuz 2026).

²⁰⁶ Sâbûnî, “Safvetü't-Tefâsîr Tefsirlerin Özü”, (İstanbul: Ensar, 2020),6/457.

“Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.”²⁰⁷

Müfessir burada geçen ‘ölüm ve hayatı’ açıklamak için başka bir âyeti delil olarak getirmiştir. “Siz cansız (henüz yok) iken sizi diriltten (dünyaya getiren) Allah’ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizleri öldürecek, sonra yine diriltecektir. En sonunda ona döndürüleceksiniz.”²⁰⁸ Allah Teâlâ ilk hale yani yokluk haline ölüm adını vermiş, bu ikinciye de hayat demiştir. İki âyette de aynı lafızlar kullanılmış ve aynı mana ifade edilmiştir. Burada geçen husus âyetteki lafzın manasını başka bir âyetle açıklamak bahsine girmektedir. Böylece müfessir, Kur’ân’ın Kur’ân ile tefsirini yapmıştır.²⁰⁹

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ (٥)

“Gerçek şu ki biz yakın göğü kandillerle süsledik. Ayrıca bunlarla şeytanların taşlanması sağladık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık.”²¹⁰

Müfessir, “ ve onlara çılgin alevli azabı hazırladık ”sözünü Sâffât sûresinin 6-10. âyetleriyle tefsir etmiştir. “Doğrusu Biz, dünya göğünü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Ve onu inatçı her şeytandan koruduk. Onlar Mele-i A’lâ’yı (yüce melekler topluluğunu) dinleyemezler... Ancak çalıp çırpın olursa onu da hemen delip geçen yakıcı bir alev (şihâb) takip eder.”²¹¹ Müfessir âyetteki lafzın manasını başka bir âyetle açıklayarak Kur’ân’ı Kur’ân ile tefsir etmiştir.

تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ (٨)

“Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.”²¹²

Müfessir bu âyette geçen “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” lafzının tefsirini yapmak için Kur’ân’dan şu âyetleri delil olarak getirmiştir. Allah Teâlâ Zümer sûresinde şöyle buyurmaktadır: “...İçinizden size Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden elçiler gelmedi mi? Onlar da: Evet, dediler. Fakat azap sözü küfredenlerin üzerine hak oldu.”²¹³ İsrâ sûresinde ise şöyle buyurulmaktadır: “...Biz, bir peygamber göndermedikçe

²⁰⁷ Mülk 67/2.

²⁰⁸ Bakara 2/28.

²⁰⁹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, (İstanbul: Çağrı Yayınları,1992),14/ 7983.

²¹⁰ Mülk 67/5.

²¹¹ Sâffât 37/6-10.

²¹² Mülk 67/8.

²¹³ Zümer 39/71.

azap edici değiliz.”²¹⁴ Delil olarak getirilen bu âyetlerin ortak manadadır. Müfessir burada ibareler (lafızlar) farklı olsa da olayların aynı olmasına binâen bu âyetleri zikrederek Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsirini yapmıştır.²¹⁵

أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

“Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz/ emin mi oldunuz? Uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız!”²¹⁶

Müfessir âyette geçen “taş yağdırmak” ifadesini tefsir ederken aynı manayı ihtiva eden İsrâ sûresinde geçen şu âyeti zikretmiştir: “Kara tarafında sizi yere batırmasından veya başınıza taş yağdırmasından emin mi oldunuz? Sonra kendiniz için bir vekil de bulamazsınız.”²¹⁷ Müfessirin tefsir yaparken bu âyeti delil olarak getirmesinin nedeni; iki âyetin mana olarak birbirlerine uymasındır. Bu sebeple burada Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi yöntemi bulunmaktadır

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

“Üstlerinde kanatlarını açta kapaya uçan kuşları hiç görmediler mi? Onları (havada) Rahmân’dan başkası tutmuyor. Şüphesiz O her şeyi görmektedir.”²¹⁸

Bu âyetin tefsiri yapılırken müfessir aynı manayı taşıyan Nahl sûresindeki şu âyeti zikretmiştir: “Göğün boşluğunda; Allah’ın buyruğuna boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı? Onları Allah’tan başka kimse tutmaz...”²¹⁹ Bu iki âyet içerdikleri mana bakımından aynı olduğu için müfessir tefsirini yaparken bu âyeti delil olarak getirmiştir. İbn Kesîr burada Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

b) Kur’ân’ın Sünnet ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair aynı manaya gelen ya da konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklayabilmek için Peygamber Efendimizin hadislerine başvurup vurmadığına bakılmıştır. Ayrıyeten burada bir ayrıma da gidilmiş sünnet bahsi, Kur’ân’ın sünnetle doğrudan tefsiri ve dolaylı tefsiri olmak üzere iki

²¹⁴ İsrâ 17/15.

²¹⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 14/8010.

²¹⁶ Mülk 67/17.

²¹⁷ İsrâ 17/68.

²¹⁸ Mülk 67/19.

²¹⁹ Nahl 16/79.

başlığa ayrılmıştır. Kur’ân’ın sünnetle doğrudan tefsirinde efendimiz bizzat ilgili âyeti kendisi açıklamaktadır. Kur’ân’ın sünnetle dolaylı tefsirinde ise efendimizin söylemiş olduğu hadisleri müfessir kendi içtihamı doğrultusunda âyetle irtibatlandırmıştır.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴿٢﴾

“Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.”²²⁰

İbn Kesir, burada geçen ‘ölüm ve hayatı’ ifadesini açıklamak için tefsirinde İbn Ebî Hatim’den gelen şu rivayeti zikretmiştir. “Bize Ebu Zür’a ... Katâde’den “Ölümü ve hayatı yaratan O’dur” sözü hakkında Resûlullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: Allah Teâlâ insanoğlunu ölümle zelil etmiştir. Dünyayı önce hayat yurdu sonra ölüm yurdu kılmıştır. Ahireti de önce ceza, sonra bekâ yurdu yapmıştır.”²²¹ Burada âyetin tefsirinde Peygamber Efendimizin bir hadisi kullanılmıştır. Bu da Kur’ân’ın sünnet ile tefsir etme bahsine girmektedir. Burada dolaylı bir tefsir bulunmaktadır. Çünkü efendimiz bizzat âyeti kendisi açıklamamıştır. Müfessir, hadisle âyet arasındaki ilişkiyi kendi içtihamı doğrultusunda kurmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

“Görmedikleri halde rablerinden korkup saygı duyanlara gelince, onları da hem bir bağışlanma hem de büyük bir ödül beklemektedir.”²²²

Müfessir zikredilen âyeti tefsir etmek için şu hadis-i şerifi delil getirmiştir. Enes b. Mâlik’ten aktarılan rivayette sahâbenin içsel durumunu ve ruh halindeki dalgalanmaları Hz. Peygamber’e açtığı şu konuşma nakledilmektedir: Ashâb-ı kirâm, “Ey Allah’ın Resûlü, biz senin huzurunda iken farklı bir halde, senin yanından ayrılınca ise başka bir hale bürünüyoruz, diyerek endişelerini dile getirmişlerdir. Bunun üzerine Resûlullah da şöyle buyurdu: Siz Rabbinizle yalnız kaldığınızda nasıl oluyorsunuz? Onlar dediler ki: Allah, gizli açık her yerde bizim Rabbimizdir. Bunun üzerine Resûlullah; öyleyse bu davranışınız münafıklık değildir, buyurdu.”²²³ Bu hadis-i şerif peygamberimizin herhangi bir yorumuyla alakalıdır. Özellikle bu âyetin tefsiri için söylediği bir söz değildir. Müfessir burada tefsir yaparken Hz. Peygamberin herhangi bir yorumuyla âyeti tefsir etmiştir. Bu da Kur’ân’ın sünnetle dolaylı yönden tefsirine girmektedir.

²²⁰ Mülk 67/2.

²²¹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 14/7984.

²²² Mülk 67/12.

²²³ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 14/8011.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

“Yeryüzünü sizin için kullanışlı hale getiren O’dur. Üzerinde dolaşın ve Allah’ın rızından yiyip için; (ama unutmayın ki) dönüş yalnız Allah’adır.”²²⁴

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken şu hadisi zikretmiştir. “Ömer bin Hattâb Resûlullah’ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül edebilmiş olsaydınız, kuşları rızıklandırırdı gibi sizi de rızıklandırırdı. Sabahleyin aç kalkar, karnı doymuş olarak dönerdiniz.”²²⁵ Burada Resûlullah’ın rızıkla ilgili söylemiş olduğu bir söz vardır. Ancak Resûlullah bu hadisi, bu âyeti açıklamak için söylememiştir. Başka bir zamanda söylemiş olduğu bir sözdür. Müfessir hadisi konuyla irtibatlandırarak delil getirmiştir. Müfessirin burada kullandığı yöntem Kur’ân’ın sünnetle dolaylı yönden tefsiridir.

أَقَمَّنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

“Şimdi (düşünün, önünü görmeden), yüzüstü sürünen mi hedefe erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?”²²⁶

Müfessir âyeti açıklamak için şu hadisi delil getirmiştir. “Enes bin Mâlik şöyle rivayet etmiştir: Ey Allah’ın Resûlü, insanlar yüzleri üstü nasıl sürüklenirler? denildi, Rasûlullah şöyle buyurdu; Onları ayakları üstü yürüten, yüzleri üstü yürütmeye kadir değil midir?”²²⁷ Müfessir bu âyeti kerimedeki ‘yüzüstü sürünmek’ lafzını tefsir ederken Hz. Peygamberin konuyla alakalı hadisinden faydalanmıştır. Bu Hz. Peygamberin bizzat bu âyeti tefsir etmek için söylemiş olduğu bir sözdür. Bu sebeple burada Kur’ân’ın sünnetle doğrudan tefsiri yöntemi kullanılmıştır.

c) Kur’ân’ın Selef Kavli ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair yaptığı açıklamaları seleften gelen rivayetler neticesinde yapıp yapmadığına bakılıp ona göre tasnif edilmiştir.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾

²²⁴ Mülk 67/15.

²²⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 14/8012.

²²⁶ Mülk 67/22.

²²⁷ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 8025.

“O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun?”²²⁸

İbn Kesîr, âyette geçen (فُطُور) kelimesinin manasını seleften aktarılan rivayetler vasıtasıyla açıklamıştır. İbn Abbâs, Mücahid, Dahhâk, Sevrî ve daha birçok müfessir, âyetteki kavramı “Onda en küçük bir çatlak görebilir misin?” şeklinde tefsir etmişlerdir. Süddî de; Onda bir delik/gedik bulabilir misin?” şeklinde tefsir ederken; bir diğer rivayette İbn Abbâs “Onda bir kırıklık görebilir misin?”, Katâde b. Diâme ise “Ey âdemoğlu! Onca azametli yaratılış içerisinde en ufak bir kusur ve noksanlık (halel) bulabilir misin?” şeklinde tefsir etmiştir.²²⁹ Zikredilen bu izahlar bizzat selefin kendi içtihatlarına dayanmaktadır. Bu sebeple de birden fazla anlam ortaya çıkmaktadır. İbn Kesîr âyetle alakalı görüşleri zikretmekle yetinmiş ve herhangi bir tercihte bulunmamıştır. İbn Kesîr'in burada kullandığı yöntem Kur'an'ın selef kavli ile tefsir edilmesi yöntemidir.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ (٥)

“Gerçek şu ki biz yakın göğü kandillerle süsledik. Ayrıca bunlarla şeytanların taşlanması sağladık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık.”²³⁰

Müfessir bu âyette geçen (بِمَصَابِيح) ifadesini açıklayabilmek için seleften gelen rivayetleri zikretmiştir. İbn Kesîr'in burada naklettiği görüş ise şudur: “Katâde der ki: Yıldızlar şu üç gâye için yaratılmışlardır: Birincisi, gökte bir süs/estetik unsurdurlar. İkincisi, şeytanları püskürtüp kovalayan birer atış tanesidir. Üçüncüsü, kendileriyle yol bulunan alametlerdir.”²³¹ İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde Kur'an'ın selef kavli ile tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

İbn Kesîr'in Mülk sûresinin tefsirini yaparken hangi âyetleri hangi yöntemler çerçevesinde tefsir ettiğini şu şekilde toparlayıp tasnif edilebilir. İbn Kesîr bu sûrede toplam 9 âyet-i kerimeyi tefsir etmiştir. Bunların 5 tanesinde Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri, 4 tanesinde Kur'an'ın sünnet ile tefsiri 2 tanesinde ise Kur'an'ın selef kavli ile tefsiri yöntemi kullanılmıştır. İbn Kesîr 2 âyette ise birden fazla tefsir yöntemi kullanmıştır. Bu âyetlerde kullandığı yöntemler ise Kur'an'ın Kur'an, sünnet ve selef kavli ile tefsir etme yöntemleridir. İbn Kesîr, bu sûrenin tefsirinde Kur'an'ın dil (lûgat) ile tefsiri ve İsrâiliyat ile tefsiri yöntemlerini kullanmamıştır.

²²⁸ Mülk 67/3.

²²⁹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7984.

²³⁰ Mülk 67/5.

²³¹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 14/7985.

3. Nebe' Sûresinin Tefsiri

3.1. Nebe' Sûresi Hakkında

Mekkî bir sûredir. 40 âyetten oluşmaktadır. Mushafta ki sıralaması yetmiş sekiz, nüzul sırası ise seksendir. Meâric sûresinden sonra, Nâziât sûresinden önce nazil olmuştur. Sûre, ismini ikinci âyette geçen haber/büyük haber anlamına gelen “en-Nebe” kelimesinden almıştır. İnsanlar Amme sûresi olarak da isimlendirmişlerdir. Burada söz konusu olan “büyük haber”in bazı müfessirler Kur’ân olduğu görüşünü benimsemiş olsalar da sûrenin devamından anlaşılan ise buradaki büyük haber kıyamet günüdür.²³²

Sûrede ağırlıklı olarak bahsedilen hususlar: kıyamet günü, öldükten sonra dirilme ve hesap, cehennem tasviri, Allah’ın insanlara verdiği lütuflar, mükâfatlar ve cezalardır. Yine Allah’ın varlık ve kudretini gösteren deliller ile melekler konusuna da yer verilmiştir.²³³

3.2. Nebe' Sûresinde kullanılan Metotlar

a) Kur’ân’ın Kur’ân ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuyla alakalı ya da herhangi bir lafzı açıklayabilmek için bir başka âyeti örnek getirip getirmediğine bakılmıştır.

وَحَقَّقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا (٨)

“Sizi çiftler çiftler yarattık.”²³⁴

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘çifter’ kelimesini tefsir edebilmek için Kur’ân-ı Kerîm’den bu konuyla alakalı şu âyetleri burada zikretmiştir. “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.”²³⁵ Âyetten de anlaşılacağı üzere çifter kelimesinden maksat, Allah’ın (c.c.) her canlıyı eşleriyle birlikte yaratmasıdır. Müfessir bu âyette Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsirini yapmıştır.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا (٩)

²³² Bekir Topaloğlu, “Nebe’ Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 30 Haziran 2026).

²³³ “Nebe Suresi Tefsiri - Diyanet İşleri Başkanlığı” (Erişim 29 Temmuz 2026).

²³⁴ Nebe 78/8.

²³⁵ Rûm 30/21.

“Uykunuzu dinlenme vesilesi kıldık.”²³⁶

Müfessire göre “Uykunun dinlenme vesilesi kılınması” âyetinden kastedilen anlam insanın tam anlamıyla rahata kavuşmasıdır. Bu konuyla alakalı olarak müfessir, Kur’ân’dan aynı manayı taşıyan âyetleri delil getirmiştir. Burada ilk olarak Furkân sûresinin 47. âyetini zikretmiştir. “Sizin için geceyi bir örtü, uykuyu dinlenme hali kılan, gündüz vaktini ise bir diriliş ortamı yapan O’dur.”²³⁷ Bu konuyla alakalı bir diğer âyet-i kerime ise Leyl sûresinin 1. âyetidir. “Yemin olsun, bürüyüp örttüğünde geceye,”²³⁸ İbn Kesîr bu âyeti tefsir ederken Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi metodunu kullanmıştır.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا (١٤)

Sıkıştırılmış/yoğunlaşmış bulutlardan oluk gibi boşalan/şarıl şarıl akan sular indirdik.

İbn Kesîr, ‘sıkıştırılmış’ kelimesinin ne anlama geldiğini açıklayabilmek için başka bir âyetten delil getirmiştir. Allah’u Teâlâ Rûm sûresinin 48. âyetinde şöyle buyurmaktadır: “Bulutları harekete geçirsın diye rüzgârları gönderen Allah’tır... nihayet içinden yağmurun çıktığını görürsün. Onu dilediği kullarının üzerine yağdırınca da o kullar sevince boğulurlar.”²³⁹ Bu âyette ve kabul olan görüşe göre ‘sıkıştırılmış’ kelimesi bulut anlamında kullanılmıştır. Bu kelimenin tefsirinin yapılmasında Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsir edilmesi metodu kullanılmıştır.

وَجَنَّتِ الْفَافَا (١٦)

“Sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler bitirelim/yetiştirelim diye.”²⁴⁰

Müfessir ‘sarmaş dolaş bahçeler’ ifadesinin ne anlama geldiğini açıklayabilmek için mana bakımından benzer olan Ra’d sûresinin 4. âyetini burada zikretmektedir: “Yeryüzünde birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler; sürgünlü-çatalı ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır; hepsi bir tek su ile sulanır. Böyle iken üründe bir kısmını bir kısmına üstün kılarız...”²⁴¹ İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken Kur’ân’ın Kur’ân ile tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا (١٧)

²³⁶ Nebe 78/9.

²³⁷ Furkân 25/47.

²³⁸ Leyl 92/1.

²³⁹ Rûm 30/48.

²⁴⁰ Nebe 78/16.

²⁴¹ Ra’d 13/4.

“Şüphesiz hüküm/ayırım günü vakit olarak belirlenmiştir.”²⁴²

“Allah’u Teâlâ kıyamet günü anlamına gelen hüküm gününden haber vererek bunun tayin edilmiş süreli bir şey olduğunu, bu sürenin uzanıp kısalmayacağını, Allah’tan başka kimsenin onun vaktini kesin olarak bilemeyeceğini haber vermektedir.”²⁴³ Bu âyetin tefsiri için Hûd sûresinin 104. âyeti burada zikredilmiştir. “Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar erteleriz.”²⁴⁴ Her iki âyette de kıyametin kopmasının Allah’ın takdirine bağlı olduğundan bahsedilmektedir. Müfessir mana bakımından uyumlu olan bu âyeti zikrederek Kur’ân’ı Kur’ân ile tefsir etmiştir.

يَوْمَ يُفْخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا (١٨)

“Sûra üflendiği gün, bölük bölük Allah’a gelirsiniz;”²⁴⁵

İbn Kesîr bu âyette geçen “bölük bölük” lafzının ne anlama geldiğini şöyle açıklamaktadır: Bir görüşe göre burada kastedilen zümre zümre anlamıdır.²⁴⁶ İbn Kesîr bu görüşle alakalı İsrâ sûresinin 71. âyetini burada zikretmiştir. “Her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defterleri sağından verilirse işte onlar amel defterlerini okuyacaklar ve en küçük bir haksızlığa uğramayacaklar.”²⁴⁷ İbn Kesîr mana bakımından mutabık olan âyeti delil getirerek Kur’ân’ı Kur’ân ile tefsir etmiştir.

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا (٢٠)

“Dağlar yürütülür, serap haline gelir.”²⁴⁸

Müfessir bu âyet-i kerimeyi açıklarken mana bakımından aynı olan şu âyeti kerimleri de burada zikretmiştir. İlk âyet Neml sûresinin 88. âyetidir. “Dağları görür, onların durduğunu sanırsın; oysa bulutlar gibi hareket ederler...”²⁴⁹ Konuyla alakalı diğer bir âyet ise Kâria sûresinin 5. âyetidir: “Dağlar da atılmış renkli yüne dönüşür.”²⁵⁰ Müfessirin burada zikrettiği bir diğer âyet ise şudur: “Sana dağları soruyorlar. De ki: “Rabbim onları un ufak edip savuracak. Yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak. Orada artık ne bir kıvrım ne de bir tümsek

²⁴² Nebe 78/17.

²⁴³ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8259.

²⁴⁴ Hûd 11/104.

²⁴⁵ Nebe 78/18.

²⁴⁶ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8259.

²⁴⁷ İsrâ 17/71.

²⁴⁸ Nebe 78/20.

²⁴⁹ Neml 27/88.

²⁵⁰ Kâria 101/5.

görüürsün.”²⁵¹ Müfessirin burada zikrettiği son âyet ise şudur: “Bir gün dağları yürüteceğiz ve yeryüzünü dümdüz görecekisin. Hiçbirini geride bırakmaksızın onları da mahşerde toplarsın.”²⁵² Burada zikredilen bütün âyetler kıyâmet gününde dağların durumunun nasıl olacağından bahsetmektedir. Müfessirin bu âyetin tefsirinde kullandığı metot Kur’ân’ın Kur’ân ile tefsir edilmesidir.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا (٣٥)

“Orada ne boş bir söz ne de yalan işitirler.”²⁵³

Müfessir bu âyeti kerimenin tefsirini yaparken Tûr sûresinin 23. âyetini burada zikretmektedir. “Orada ne saçmalama ne de günah işlemek yoktur.”²⁵⁴ Bu iki âyette cennette yalan ve günahın olmadığı cennetin selamet yurdu olduğundan bahseder. Müfessir mana bakımından uyumlu olan âyet-i kerimeyi burada zikrederek Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etmiştir.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا (٣٧)

“O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların rabbidir. O, Rahmân’dır. O’nun huzurunda kimse söz söyleyemez/konuşamaz.”²⁵⁵

Bu âyet-i kerimede vurgulanmak istenen Allah’ın izni olmadıkça hiç kimsenin Allah’a hitap etmeye gücünün yetmeyeceğidir. Müfessir bu âyete mana yönünden benzer başka âyetleri burada zikrederek tefsirini yapmıştır. Bu âyetler şu şekildedir: “...O’nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefa’at edemez...”²⁵⁶ Bu konuda ki diğer bir âyet ise ve “O gün geldiğinde Allah’ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu!”²⁵⁷ İbn Kesîr’in burada kullandığı metot Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etme metodudur.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا (٣٨)

“Ruh ve meleklerin saf saf olup durduğu o gün, ancak Rahmân’ın izin verdikleri konuşur ve konuşan da doğruyu söyler.”²⁵⁸

Müfessir bu âyet-i kerimede geçen “...Rahmân’ın izin verdikleri konuşur...” ifadesini tefsir ederken aynı manaya sahip Hûd sûresinin 105. âyetini burada zikretmektedir. “O gün

²⁵¹ Tâhâ 20/105-107.

²⁵² Kehf 18/47.

²⁵³ Nebe 78/35.

²⁵⁴ Tûr 52/23.

²⁵⁵ Nebe 78/37.

²⁵⁶ Bakara 2/255.

²⁵⁷ Hûd 11/105.

²⁵⁸ Nebe 78/38.

geldiğinde Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu!"²⁵⁹ İki âyetle aynı konudan bahsetmektedir. İbn Kesîr bu ifadeyi açıklayabilmek için aynı anlama sahip başka âyeti zikrederek Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmiştir.

إِنَّا أَنْزَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا (٤٠)

Kuşkusuz biz insanın önceden yapıp ettiklerini karşısında göreceği... gün gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı sizi uyardık.²⁶⁰

Âyet-i kerime de geçen O gün; kişi önceden yapıp ettiklerini karşısında görecek, iyi kötü, eski yeni yaptıklarının hepsi önüne konacak ifadesinin tefsirinde müfessir, aynı konuya sahip iki farklı âyet-i kerimeyi burada zikretmektedir. Bunların ilki Kehf sûresinin 49. âyetidir: "Artık kitap (amel defteri) ortaya konmuştur; suçluların, onda yazılı olanlardan korkuya kapılmış olarak, "Vay halimize! Bu nasıl kitapmış! Küçük-büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!" dediklerini görürsün..."²⁶¹ Konuyla alakalı bir diğer âyet ise Kıyâmet sûresinin 13. âyetidir: "O gün insana yaptığı ve yapmadığı her şey hakkında bilgi verilecektir."²⁶²

Müfessir Nebe' sûresinin son âyetinin tefsirini yaparken âyetle mana bakımından aynı olan âyeti kerimleri burada zikretmiştir. Zikredilen âyetlerin ortak manası, insanın yapıp ettiklerinin karşısına çıkacak olmasıdır. Bu sebeple İbn Kesîr burada Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme metodunu kullanmıştır.

b) Kur'an'ın Sünnet ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair aynı manaya gelen ya da konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklayabilmek için Peygamber Efendimizin hadislerine başvurup vurmadığına bakılmıştır. Ayrıyeten burada bir ayrıma da gidilmiş sünnet bahsi, Kur'an'ın sünnetle doğrudan tefsiri ve dolaylı tefsiri olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. Kur'an'ın sünnetle doğrudan tefsirinde efendimiz bizzat ilgili âyeti kendisi açıklamaktadır. Kur'an'ın sünnetle dolaylı tefsirinde ise efendimizin söylemiş olduğu hadisleri müfessir kendi içtihamı doğrultusunda âyetle irtibatlandırmıştır.

لَا يَبْقَىٰ فِيهَا أَحْقَابٌ (٢٣)

"Orada sonsuz devirler/yıllar ve yıllar boyu kalırlar."²⁶³

²⁵⁹ Hûd 11/105.

²⁶⁰ Nebe 78/40.

²⁶¹ Kehf 18/49.

²⁶² Kıyâmet 75/13.

²⁶³ Nebe 78/23.

Sonsuz devirler manasına gelen (احقاب) kelimesi zamansal bir ifade olsa da bu zamanın miktarı hakkında çeşitli ihtilâflar vardır. Müfessir bu kelimeyi tefsir edebilmek için efendimizden şu hadis-i şerifi nakletmiştir. “Ebu Umâme’den nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: (الاحقاب) bir ay otuz gündür, bir yıl on iki ay ve üç yüz altmış günden oluşmaktadır, onun her bir günü de sizin saydıklarınızdan bin yıldır.”²⁶⁴

Bu âyetle alakalı diğer bir hadis-i şerif ise şudur: “Abdullah ibn Ömer’den nakledilene göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Hiç kimse cehennemde uzun zaman kalmadıkça oradan çıkamaz. Resûlullah dedi ki: (احقاب) kelimesi seksen küsür yıldır. Bir yıl sizin saydığınızdan üç yüz altmış gündür.”²⁶⁵ Müfessir bu âyette geçen (احقاب) kelimesinden kastedilen zaman miktarının ne olduğunu tefsir edebilmek için Kur’ân’ın sünnetle doğrudan tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır. Çünkü efendimiz bizzat âyette geçen (احقاب) kelimesini açıklamıştır.

c) Kur’ân’ın Selef Kavli ile Tefsiri

Bu yöntemle tefsir edilen âyetleri tespit edebilmek için müfessirin, tefsirinde konuya dair yaptığı açıklamaları seleften gelen rivayetler neticesinde yapıp yapmadığına bakılıp ona göre tasnif edilmiştir.

عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ (٢٠)

“Büyük haberi mi?”²⁶⁶

Müfessir bu âyette geçen büyük haberin ne olduğunu seleften şu görüşleri zikrederek açıklamaktadır: Katâde ve İbn Zeyd, büyük haberin anlamını ölümden sonra tekrar dirilme olarak açıklamıştır. Mücâhid ise büyük haberin Kur’ân olduğunu söylemiştir. İbn Kesîr’in delil olarak getirdiği selefte görüşlere göre büyük haber, ya ölümden sonra tekrar dirilmek ya da Kur’ân-ı Kerîm’dir. İbn Kesîr birinci görüşün daha kabul edilebilir olduğunu ifade etmiştir. İbn Kesîr bu âyetin tefsirinde Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا (١٠)

“Geceyi (uyku için) örtü yaptık.”²⁶⁷

²⁶⁴ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8260.

²⁶⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8260.

²⁶⁶ Nebe 78/2.

²⁶⁷ Nebe 78/10.

İbn Kesîr, ‘geceyi örtü yaptık’ lafzının ne anlam da kullanıldığını açıklamak için Katâde’nin şu görüşünü zikretmiştir. Geceyi örtü yaptık lafzından maksat geceyi sükûn ve huzur anı yaptık demektir. Yani gece vakti insanlar sükûna ermektedir. İbn Kesîr burada sadece Katâde’nin görüşünü zikretmiştir. Müfessir bu âyette Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilme metodu kullanılmıştır.²⁶⁸

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا (١٤)

Sıkıştırılmış/yoğunlaşmış bulutlardan oluk gibi boşalan/şarıl şarıl akan sular indirdik.

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘sıkıştırılmış’ kelimesinin tefsirini yapabilmek için konu ile ilgili birden fazla görüşe yer vermiştir. Bu görüşler şu şekildedir: İkrime, Mücâhid, Katâde, Mukâtil ve İbn Abbas’a göre sıkıştırılmıştan kastedilen şey rüzgârdır. Buna göre burada kastedilen anlam ise rüzgârın bulutlardan suyu toparlayıp indirmesidir. Bir başka görüşe göre ise bu kelimedden maksat buluttur. Dahhâk ve Taberî bu görüşü destekleyenlerdendir. Alâ’ya göre ise bu kelimenin anlamı yağmur yüklenmiş olup da henüz yağmamış olan bulutlardır.²⁶⁹ Müfessir bu âyette ki ‘sıkıştırılmış’ kelimesinin rüzgâr, bulut ve henüz yağmamış olan bulut gibi anlamlara geldiğini açıklamıştır. Fakat müfessir bu görüşleri zikrederken herhangi bir görüşü tercih etmemiştir. Müfessirin burada kullandığı yöntem Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemidir.

İbn Kesîr, âyette geçen “Şarıl şarıl akan sular indirdik” lafzını açıklamak için de seleften şu görüşlere yer vermiştir. Mücâhid ve Katâde bunun akan bir su olduğunu söyler, Sevrî ise art arda gelen olduğunu söyler, Zeyd ise bunun çok su anlamına geldiğini söylemektedir, Taberî ise bu kelimenin art arda dökülme anlamında kullanıldığını söylemektedir. İbn Kesîr yine bu âyette de sadece görüşleri zikretmekle yetinip herhangi bir tercihte bulunmamıştır. Müfessir burada Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.²⁷⁰

وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا (١٦)

“Sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler bitirelim/yetiştirelim diye.”²⁷¹

²⁶⁸ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8253.

²⁶⁹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8253.

²⁷⁰ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8253.

²⁷¹ Nebe 78/16.

Müfessir bu âyette geçen ‘sarmaş dolaş bahçelerden’ kastedilenin ne olduğunu açıklayabilmek için seleften gelen şu görüşe yer vermiştir. İbn Abbas şöyle demiştir: Sarmaş dolaş anlamına gelen (الْفَافَا) kelimesi topluca anlamını ifade etmektedir. Burada İbn Kesîr sadece kelimenin anlamını tefsir etmiştir. Bunu yaparken de selefin görüşüne yer vermiştir. İbn Kesîr burada Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا (٢١)

“Şüphesiz ki cehennem pusu kurup bekleme yeridir;”²⁷²

İbn Kesîr bu âyeti açıklarken şu görüşlere yer vermiştir. Hasan ve Katâde’ye göre hiç kimse cehennemden geçmeden cennete giremez. Süfyân es-Sevri de bu âyetin anlamı için şöyle demektedir: Cehennemin üzerinde üç tane köprü bulunmaktadır.²⁷³ Müfessir zikrettiği bu âyetlerde cehennemden bahsedilmektedir. Müfessir aynı lafzın kullanıldığı âyetleri delil getirerek Kur’ân’ı selef kavli ile tefsir etmiştir. İbn Kesîr burada da hiçbir tercihte bulunmamıştır.

لَا يَبْقَىٰ فِيهَا أَحْقَابٌ (٢٣)

“Orada sonsuz devirler/yıllar ve yıllar boyu kalırlar.”²⁷⁴

Sonsuz devirler manasına gelen (أَحْقَاب) kelimesi zamansal bir ifade olsa da bu zamanın miktarı hakkında çeşitli ihtilâflar vardır. Müfessir bu kelimeyi tefsir edebilmek için çeşitli görüşlere yer vermiştir. Konuyla alakalı Taberî’ nin aktardığı bir rivayette Hz. Ali ile Hilâl el-Hecerî arasında geçen şu diyalog yer almaktadır: Hz. Ali, Hilâl’e “Allah’ın kitabında geçen ‘ahkâb’ (أَحْقَاب) kelimesinin ne anlama geldiğini biliyor musun?” diye sormuş; o da “Bu ifade, her biri on iki aydan, her ayı otuz günden ve her bir günü de bizim saydığımız bin yıldan oluşan seksen yıllık zaman dilimlerini ifade eder” yanıtını vermiştir. Ebu Hureyre, Abdullah ibn Abbâs, Said bin Cübeyr, Hasan, Katâde ve Dahhâk’ın da böyle söyledikleri rivayet edilmiştir. Abdullah ibn Amr ise bu kelimenin kırk yıl demek olduğunu ve bu yılların her birinin de bizim saydığımız yıllarla bin yıl anlamına geldiğini söylemiştir. Büşeyr ibn Kâ'b der ki: Bana anlatıldığına göre (أَحْقَاب) kelimesi üç yüz yıl anlamındadır. Her yıl üç yüz altmış gündür, her gün ise bin yıldır. İbn Cerir et-Taberî ve İbn Ebî Hâtim bu rivayeti naklederler.”²⁷⁵

²⁷² Nebe 78/21.

²⁷³ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8260.

²⁷⁴ Nebe 78/23.

²⁷⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8260.

Süddî ise bu konuyla alakalı şöyle demektedir : “Sonsuz devirler boyunca orada kalacaklardır. Her devir yetmiş senedir, her sene üç yüz altmış gündür, her gün sizin saydığınızdan bir sene gibidir.”²⁷⁶

Bu konuyla alakalı diğer bir görüş ise Salim’den nakledilmektedir. O şöyle demiştir: Sonsuz devirlerden kastedilen sayılamayacak bir süredir, yani cehennemde ebedi olarak kalmaktan bahsedilmektedir. Ama bizzat sonsuz devir anlamına gelen (احقاباً) kelimesi ise yetmiş yıla tekabül etmektedir. Bir yıl ise bin yıl gibidir.²⁷⁷

Bu konuyla alakalı nakledilen son görüş ise Katâde’den nakledilmektedir: Sonsuz devirler boyunca orada kalacaklardır sözünü kesintisiz ve bitimsiz olarak orada kalacaklardır manasını vermiştir. Çünkü bir devir geçince arkasından bir başka devir gelecektir. Ve burada bir devrin seksen sene olduğu söylenmiştir.²⁷⁸ Müfessir bu âyette geçen (احقاب) kelimesinden kastedilen zaman miktarının ne olduğunu tefsir edebilmek için selefın görüşlerine yer vermiştir. Nakledilen görüşlere göre burada ki zaman konusu oldukça karışıktır. Fakat İbn Kesîr bu görüşleri sadece zikretmekle yetinip herhangi bir görüşü tercih etmemiştir.

اَيُّوْقُونْ فِيْهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا(٢٤)

“Orada ne bir serinlik tadacaklar ne de bir içecek.”²⁷⁹

Müfessir bu âyette geçen serinlikten kastedilenin ne olduğunu Taberî’nin sözüyle açıklamaktadır. Taberî’ye göre burada ki serinlik uyku anlamındadır. Bu âyette müfessir selefın görüşüne yer vermektedir. Bu da Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi metodudur.

إِلَّا حَمِيمًا وَعَسَاقًا(٢٥)

“Onların içeceği sadece kaynar su ve irin olacak.”²⁸⁰

Müfessir bu âyetin tefsirini yaparken bazı görüşlere yer vermiş ve bu görüşleri şöyle zikretmiştir: “Kaynar su manasında olan (الحميم) kelimesi sıcaklığı en uç noktaya ulaşmış sıvıyı ifade etmektedir. İrin anlamına gelen (الغساق) kelimesi de cehennem ehlinin bedenlerinden süzülen irin, ter, gözyaşı ve yaralardan akan cerahatin birikmesiyle oluşan şeydir. O soğukluğuna dayanılmayacak kadar soğuktur ve pis kokusundan da yanına yaklaşılamaz.”²⁸¹

²⁷⁶ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8260.

²⁷⁷ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8261.

²⁷⁸ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8261.

²⁷⁹ Nebe 78/24.

²⁸⁰ Nebe 78/25.

²⁸¹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8261.

İbn Kesîr bu âyetin tefsirini yaparken âyetle ilgili selefin yorumlarına yer vererek âyetin tefsirini yapmıştır. Bu da Kur’ân’ın selef kavliyle tefsiri yöntemi dâhilindedir. Yine burada da müfessir sadece görüşleri zikretmekle yetinmiştir.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا (٣١)

“İtaatsizlikten sakınmış olanlar için artık murada erme zamanıdır/kurtuluş vardır.”²⁸²

İbn Kesîr, bu âyeti kerimede geçen ‘kurtuluş vardır’ ibaresi ile kastedilenin ne olduğunu şu şekilde açıklamıştır: İbn Abbâs ve Dahhâk bu âyete gezilecek yer vardır diye anlam vermişlerdir. Mücâhid ve Katâde ise şöyle demektedir: Onlar cehennemden kurtulmuşlardır.²⁸³ Zikredilen bu iki âyete göre kurtuluş, ya gezilecek yer ya da cehennemden kurtuluş manasındadır. Müfessir bu âyetin tefsirinde Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemini kullanmıştır. Ve yine görüşler arası bir tercihte bulunmamıştır.

وَكَأْسًا دِهَاقًا (٣٤)

“Ve dolu dolu kadehler/kâseler.”²⁸⁴

Müfessir, bu âyette geçen kâseler/kadehler ifadesinin tefsirini yapmak için bazı görüşleri burada dile getirmiştir. İbn Abbâs’a göre bu kâseler art arda doldurulmuş kâselerdir. İkrime’ye göre ise bu kâselerin mahiyeti sâf ve parlak kâseler olmasıdır. Mücâhid, Katâde ve İbn Zeyd ise bu kâseleri tamamen doldurulmuş kâseler olarak nitelemişlerdir. Mücâhid, Said ibn Cübeyr ise (دِهَاقًا) kelimesinin art arda anlamına geldiğini söylemektedir.²⁸⁵ Zikredilen bu görüşler, kâselerin şeklen nasıl olduğu veya doldurulma şeklinin nasıl gerçekleştiğine dair bilgi vermektedir. Müfessir bu âyette selefin görüşlerine yer vererek tefsirini yapmıştır. Bu âyet-i kerimede de Kur’ân’ın selef kavliyle tefsir edilmesi yöntemi kullanılmıştır. Müfessir diğer âyetlerde olduğu gibi burada da hiçbir tercihte bulunmamıştır.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا (٣٨)

“Ruh ve meleklerin saf saf olup durduğu o gün, ancak Rahmân’ın izin verdikleri konuşur ve konuşan da doğruyu söyler.”²⁸⁶

İbn Kesîr bu âyette geçen ‘ruh’ kelimesinin tefsirini yaparken birden fazla görüşe yer vermektedir. Ruh kelimesinin kapsamı geniş olduğu için bu konu da ihtilaf edilmiştir. Herkes

²⁸² Nebe 78/31.

²⁸³ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8263.

²⁸⁴ Nebe 78/34.

²⁸⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, 15/8264.

²⁸⁶ Nebe 78/38.

kendi içtihadına göre yorumlamıştır. İbn Kesîr bu konu hakkında ki görüşleri şu şekilde sıralamıştır. Bu görüşlerin ilki İbn Abbâs'tan nakledilmiştir. Bu rivâyete göre buradaki ruhtan kastedilen anlam âdemoğlunun ruhlarıdır. Bu konuyla alakalı ikinci görüş ise şudur: Ruhtan maksat, âdemoğlunun kendisidir. Hasan ve Katâde de bu görüştedir. Üçüncü görüşe göre ise ruhtan maksat Allah'ın insan suretinde yaratmış olduğu bir tür yaratıklardır fakat onlar ne insan ne de melektir. Hem yerler hem de içerler. İbn Abbâs, Mücâhid, Ebu Sâlih ve A'meş bu görüşü nakledenler arasındadır. Konuyla alakalı dördüncü görüşe göre ruhtan kastedilen Cebrail'dir. Saîd bin Cübeyr ve Dahhâk bu görüşü sunduktan sonra, Şuarâ suresinin 192. ve 193. ayetlerini delil olarak getirmişlerdir. “Onu senin kalbine Ruhul-Emin indirmiştir ki uyarıcılardan olasın.”²⁸⁷ Mukâtil bin Hayyân der ki: Ruh, meleklerin en üstünüdür. Vahiy sahibi olup Allah'a en yakın olan melektir.²⁸⁸

Bu konuda ki beşinci görüşe göre ise ruhtan kastedilen, Kur'an-ı Kerîm'dir. Ruhun Kur'an-ı Kerîm olduğuna delil olarak da Şûrâ sûresi burada zikredilmiştir. “İşte böylece sana da kendi buyruğumuzla bir ruh (Kur'an) vahyettik...”²⁸⁹ Bu konuyla alakalı son görüşe göre ise ruh bütün mahlûkat miktarınca bir melektir yani yaratılış olarak en büyük melek ruh denmektedir.²⁹⁰

Müfessir bu âyette geçen ruh kelimesinin ne manalara geldiğini tefsir edebilmek için selefın görüşlerini zikretmiştir ve bu da Kur'an'ın selef kavliyle tefsir edilmesi cihetindendir. Selef görüşlerini güçlendirmek için bazı âyetleri de burada zikretmiştir. Burada İbn Kesîr bu âyetleri delil getirmediği için, selefın tefsirinin bir parçası olduğu için burada sadece Kur'an'ın selef kavliyle tefsir edilmesi söz konusudur.

İbn Kesîr'in Nebe' sûresinin tefsirini yaparken hangi âyetleri hangi yöntemler çerçevesinde tefsir ettiğini şu şekilde toparlayıp tasnif edilebilir. İbn Kesîr bu sûrede toplam 19 âyet-i kerimeyi tefsir etmiştir. Bunların 11 tanesinde Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri, 1 tanesinde Kur'an'ın sünnet ile tefsiri, 11 tanesinde ise Kur'an'ın selef kavli ile tefsiri yöntemi kullanılmıştır. İbn Kesîr 2 âyette ise birden fazla tefsir yöntemi kullanmıştır. Bu âyetlerde kullandığı yöntemler ise Kur'an'ın Kur'an, sünnet ve selef kavli ile tefsir etme yöntemleridir. İbn Kesîr, bu sûrenin tefsirinde Kur'an'ın dil (lûgat) ile tefsiri ve İsrâiliyat ile tefsiri yöntemlerini kullanmamıştır.

²⁸⁷ Şuarâ 26/192-193.

²⁸⁸ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 15/8265.

²⁸⁹ Şûrâ 42/52.

²⁹⁰ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 15/8265.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin doğru anlaşılması ve yorumlanabilmesi amacıyla İslâm âlimleri tarafından çeşitli tefsir metotları geliştirilmiştir. Tefsir usûlü eserlerinde yer alan bu yöntemlerin büyük oranda müşterek bir çerçeveye sahip olduğu görülmektedir. Müfessirler de âyetleri tefsir ederken bu usûl esaslarını merkeze almış ve tefsir faaliyetlerini söz konusu yöntemler doğrultusunda yürütmüşlerdir. Kimi müfessir rivayet ağırlıklı olan metotlara daha çok öncelik verirken kimisi de dirayet yönü ağırlıkta metotları kullanmıştır. Dolayısıyla tefsirlerin, kullanılan yöntemler ekseninde incelenmesi, müfessirlerin yorum ve kavrayış anlayışlarını ve kullandıkları tefsir metotlarını daha sağlıklı bir şekilde tespit etmeye katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada Müsâid b. Süleyman et-Tayyâr'ın *et-Tahrîr fî Usûli't-Tefsîr* adlı eserinin ilk bölümünde zikrettiği tefsir metotları incelenmiştir. İncelenen bu metotlar Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri özelinde incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. et-Tayyâr, tefsir metotlarını Kur'ân'ın Kur'ân ile, sünnet ile, selef kavli ile, Arap dili ile ve İsrâiliyat ile tefsiri olmak üzere beş ana başlık altında tasnif etmiştir. Müellif, bu yöntemleri de kendi içerisinde alt başlıklara ayırarak detaylı bir şekilde incelemiş ve her birini de örneklerle zenginleştirmiştir. Bununla birlikte et-Tayyâr'ın İsrâiliyat'ı belirli şartlar dâhilinde tefsir yöntemi olarak değerlendirmesi, bazı eleştirilere sebep olmuştur.

Araştırmada, Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri İbn Kesîr'in, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm Türkçe'ye çevrilmiş ismiyle Hadislerle Kur'ân-ı Kerim adlı tefsiri özelinde incelenmiş; müfessirin ilgili sûreleri hangi yöntemlerle tefsir ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ele alınan bu üç sûrede çoğunlukla Kur'ân'ın selef kavliyle tefsiri, Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri, Kur'ân'ın sünnet ile tefsiri yöntemleri kullanılmıştır. Yâsîn sûresinde 38 âyette zikredilen yöntemler tespit edilmiştir. 18 yerde Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri, 10 yerde Kur'ân'ın sünnet ile tefsiri, 19 yerde Kur'ân'ın selef kavli ile tefsiri ve 2 yerde de Kur'ân'ın Arap dili ile tefsiri yöntemleri kullanılmıştır. 9 âyette ise birden fazla tefsir yönteminin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bunların 3 tanesinde üç yöntem, geriye kalanlarda ise ikişer yöntem kullanılmıştır. Bütün yöntemlerin bir arada kullanıldığı bir âyet bir tespit edilmemiştir. Mülk sûresinde ise toplam 9 âyette bu yöntemler tespit edilmiştir. 5 yerde Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri, 4 yerde Kur'ân'ın sünnet ile tefsiri, 2 yerde ise Kur'ân'ın selef kavli ile tefsiri yöntemleri kullanılmıştır. 2 âyette ise iki tefsir yöntemi birlikte kullanılmıştır. Bu sûrede Kur'ân'ın Arap dili ile tefsir edilmesi yöntemi kullanılmamıştır. Nebe' sûresinde ise 19 yerde bu yöntemler kullanılmıştır. 11 yerde Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri, 1 yerde Kur'ân'ın sünnet ile tefsiri, 11 tanesinde ise Kur'ân'ın selef

kavli ile tefsiri yöntemi kullanılmıştır. İbn Kesîr 2 âyette ise iki tane tefsir yöntemi kullanmıştır. Mülk sûresinde olduğu gibi bu sûrede de Kur'ân'ın Arap dili ile tefsir edilmesi yöntemi kullanılmamıştır. Ele alınan üç sûrede Kur'ân isrâiliyat ile tefsir edilmesi metoduna hiç rastlanılmamaktadır.

İbn Kesîr'in rivayet merkezli tefsir anlayışına sahip olması nedeniyle tefsirinde daha çok Kur'ân'ın Kur'ân ile, sünnet ile ve selef kavli ile tefsiri yöntemlerinin öne çıktığı görülmüştür. Çalışmada ele alınan üç sûrede de bu husus tespit edilmiştir. İbn Kesîr'in en çok kullandığı tefsir metotları sırasıyla şu şekildedir: Bunların ilki Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiridir müfessir 34 yerde bu metodu kullanmıştır. İkincisi Kur'ân'ın selef kavliyle tefsiridir. Toplam 32 defa kullanılmıştır. Üçüncüsü Kur'ân'ın sünnet ile tefsiridir. Bu da 15 yerde kullanılmıştır. Sonuncusu ise Kur'ân'ın dil ile tefsiridir. Bu ise sadece 2 yerde kullanılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, et-Tayyâr'ın ortaya koyduğu tefsir metotlarının İbn Kesîr'in, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm tefsirinde nasıl uygulandığını tespit edip göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bunun yanında araştırma yalnızca Yâsîn, Mülk ve Nebe' sûreleri ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla benzer çalışmaların farklı sûreler veya Kur'ân-ı Kerim'in tamamı veyahut doğrudan belirli bir tefsir yöntemi merkeze alınarak başka tefsirler üzerinde uygulanması, tefsir usûlü araştırmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bedir, L. (2020). *Ru'yetullahla İlgili Ayetlerin Bağlam Esaslı Değerlendirilmesi*. Hikmet Yurdu 13/13. 61 – 88, <https://doi.org/10.5281/zenodo.3561132>
- Bedir, L., Kayanoğlu, B. (2026). “Müsâid et-Tayyâr'ın Kur'ân'ı Tefsir Etme Metotları Bağlamında Mülk Sûresi Tefsiri”. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimlerde Güncel Tartışmalar Ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar-1*, ed. Doç. Dr. Filiz Er. 1/473-495. İzmir: Duvar Yayınları.
- Birişik, A. (2024). “Tefsir”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir>
- Chalebee, B.Y.İ. (2022). *Prof. Dr. Müsait Et-Tayyar'ın Tefsir Ve Kur'an İlimlerindeki Çalışmaları*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Cürcânî, S. Ş. A. M. (2007). *et-Ta'rîfât*. thk. Muhammed Abdurrahman el Mar'aşlî. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2. Basım.
- Diyanet İşler Başkanlığı. (2024). <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Gümüş, S. (1990). *Kur'an Tefsirinin Kaynakları*. İstanbul: Kayihan Yayınları, 2. Basım.
- Hatiboğlu, İ. (2024). “İsrâiliyat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/israiliyat>
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. (1992). *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*. 16 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Kesîr, (1999). *Tefsîrû'l- Kur'âni'l- Azîm*, thk. Sami Muhammed Selame, 8 cilt, b.y. : Daru Tayyibeti li'n- Neşri ve't- Tevziî, 1420.
- “Mülk Suresi Tefsiri”, (2026). *Diyanet İşleri Başkanlığı*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/67-mulk-suresi>
- “Nebe Suresi Tefsiri”, (2026). *Diyanet İşleri Başkanlığı*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/78-nebe-suresi>
- Özaydın, A. (2026). “İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-kesir-ebul-fida>
- Özel, A. (2024). “Asıl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asil>
- Öztürk, M. (2026). “Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsirul-kuranil-azim>
- Râğîb el-İsfahânî. E. K. H. M. (1412). *el-Müfredât fî ġarîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Beyrut: Dâru'l-Kalem-Dâru'ş-Şâmiyye.
- Sâbûnî. (2020). *Safvetü't-Tefâsîr Tefsirlerin Özü*. İstanbul: Ensar, 10. Basım.
- Tayyar, M. S. N. (2017). *et-Tahrir Fi Usul'i-t'Tefsir*. Cidde: İmam Şatîbî Enstitüsü, 2. Basım.
- Tayyar, M.S.N. (2004). *Makalât Fi Ulûmi'l-Kur'ân ve Usuli't-Tefsir*. Riyad: Daru'l-Muhaddis.
- Topaloğlu, B. (2026). “Nebe' Sûresi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nebe-suresi>
- Türkoğlu, H. (2023). *(el-Bidâye ve'n-Nihâye Bağlamında) İbn Kesîr'in Hayatı Ve Siyer Anlayışı*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- “Yâsîn Sûresi Tefsiri”, (2026). *Diyanet İşleri Başkanlığı*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/36-yasin-suresi>
- Yaşaroğlu, M. K. (2026). “Mülk Sûresi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mulk-suresi>
- Yumrutepe, E. (2021). *Fecr Suresinin Rivayet Ve Dirayet Açısından Tefsiri (Taberî / İbn Kesîr Ve Râzî / Elmalılı Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Zebîdî, M. M. A. H. (ts.) *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'lkâmûs*. 40 Cilt. b.y.: Daru'l-Hidâye. 1/20.
Zerkeşî, B. M. A. B. (1957). *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. nşr. Muhammed Ebü'l-Fadl
İbrahim. Beyrut: Dâru İhyâi Kütübi'l-'Arabiyye.